

SPRAWOZDANIE SZESNASTE

β

DYREKCYI C. K. III. GIMNAZYUM

W KRAKOWIE

ZA ROK SZKOLNY 1899.

—◆—
TREŚĆ:

1. Drobne przyczynki do składni polskiej z uwzględnieniem składni języków klasycznych. II. Podał Dr. J. Bystron.
2. Sprawozdanie Kierownika zakładu.

W KRAKOWIE.

NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

—◆—
W Drukarni W. L. Anczyca i Spółki.

1899.

400129

"-16 (1899)

Biblioteka Jagiellońska

1003046576

Stary Sasob
Progr. szkolne

Praca niniejsza jest dalszym ciągiem pracy ogłoszonej w roku 1893 w Sprawozdaniu Gimnazyum III. w Krakowie. Nie ma ona charakteru skończonej i wyczerpującej przedmiot rozprawy, bo do tego trzebaby wielu prac przygotowawczych, których jeszcze nie mamy. Z dosyć obfitego materiału do składni polskiej nagromadzonego w latach ostatnich ogłaszam przyczynki do różnych działów według tego, jak mi się ten materiał wydawał albo obfitszym albo ciekawszym. Może te przyczynki z czasem złożą się na większą całość.

Główną wartość niniejszego zbiorku mają stanowić przykłady odpowiednio ugrupowane. To też nie wdaję się na razie w obszerniejsze wywody i objaśnienia, powołując się tylko gdzieś tam na jakie dzieło naukowe, zwłaszcza na Miklosicha *Vergleichende Syntax der slavischen Sprachen*. (Wiedeń 1868 do 1874) i B. Delbrücka. *Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen* (Strassburg 1893).

W Krakowie, w styczniu 1899.

Dr. J. Bystron.

Drobne przyczynki do składni polskiej z uwzględnieniem składni języków klasycznych. I.

Zdania bezpodmiotowe.

Zjawiska w przyrodzie: Gdy już dobrze zmierzchało. Krasz. Szpieg, 39. Dniało już. Krasz. Szpieg 140. A tu błyskało, grzmiało. Czajk. Czarn. 307. Wężykiem błysnęło, palnęło jak z działa. Czajk. Czarn. 307. Coś się wypogadza. Czajk. Czarn. 309. Już dobrze na noc się zabierało. Czaj, Kirdź. 70. Nareszcie zmierzchło. Czajk. Kirdz. 71. Mroczyło się na dworze. Sienk. Pot. I, 62. Wieczerzało ju (zbliżał się wieczór). B. Zaleski, pośm. II, 32. Wieczorzało jako wczora. B. Zaleski, pośm. II, 36. Jak odniało. B. Zal., pośm. II, 38. Już zdała wiało pustką i nudą z długiego szeregu tych pozamykanych i kurzem okrytych okien. Abg. Solt. Z wiejsk. dworu, 7. Gdy się brało ku wieczorowi. Opeć 167a. Miało się ku zachodowi. Sienk. Wol. I, 113. Byle się tylko cokolwiek ociepiło. Witw. pielgrz. 21. Błysnęło się okrutnie. Rej, wiz. VIII, 7. Rubla każdemu, nim się zmroczy. Sienk. Ta trzecia 15. We dworze u dziadka tak wrzało jak w ulu. Ujejski, Drobnie wiersze 48. Na miejscach, które dziś piaskiem zaniosło. Mick. I, 30. W tej chwili na bocznej drodze ..zaturkotało.. gdy zahuczało na mostku. Krasz. Dzia-dunio 32. Tak zanosi się na coś. Krasz. Szpieg 119. Matusiu! zawołało w tej chwili. Na krypach nas przewieźli, wtenczas most zerwało. Fredro I 89. Wojska na dwoje rozerwało, ale od tego jest wojna. Sienk. Bart. 228.

Zjawiska w człowieku: Jak zaceni trzepać, az zaceno gwąutu krzycyc w nim. Spraw. kom. antr. XV (21). Tobie tak w uszach szumi. Fredro VIII, 4. Słabo jej się robi. Fredro VIII, 28. W Macieju aż bulknęło, jak go urznał w krzyże. Fredro VIII, 49. Ażeby ich nawidziło! żeby olśnęli. Sienk. Bartek 228. Wiem też jednego, kogo naszło na dom i urąbano. Górn. III, 63. Mnie dech już zapierało w piersiach. Junosza, Wilki, 14. Solskiemu zaszumiało w głowie. Prus, Emanc, IV, 7. Samemu cesarzowi zadrży pod kolany. Merk. nowy w Bibl. Staroż. Wójcickiego. I, 28. Pana Waclawa aż poderwało na krzesle. Hajota, now. 305. Tak mnie od niej piekło jak od piecyka. Sienk. Wol. I, 89. Pono ci się drzymie, pono ci się spać chce. Świątek, nadr. 155. Łamie mnie w rękach, w nogach i na całym cieie. Krechow. Najml. I, 15. Tak mi tchy zaparło. Fre-

dro VII, 15. Aż w uszach wszystkim zadzwoniło. Sienk. Pot. I. 40. Nie uczuł, że mu po żołądku burczy z głodu. Czajk. Gaw. 146. Odrazu mi w głowie zaświtało: Oto mój obraz! Sienk. Ta trzecia 15. Wspomina coś, że mu wyszło w gardle. Sienk. Ta trzecia 26. Rakocemu ze strachu w piętach pocierpa. Czajk. Czarn. 319. Tak się przelał, że mu w oczach pozieleniało. Czajk. Czarn. 321. Gdzie cię nie świrzbi, nie chesz, być się nie zjątrzyło. Biblioteka pis. polsk. Fort. cn. 18. Więcej go swędziało niż świrzbialo. Bpp. I. fort. cn. 19. W duszy wrzało jej ciągle. Sienk. Pot. I, 62. W głowie mu się zawracało. Krasz. Dziadunio 203. Skrupiło się tylko na księciu Karolu Radziwille. Rzew. Sopl. 116.

Podmiot nieokreślony, którego można się domyśleć z toku zdania. Myślało się o tem i o owem (= myślałam), jak to zwykle nam niewiastom na przebiegłości nie braknie. Sienk. Wołod. I, 82. Wzięło się też i bandolecik do sanek. Sienk. Pot. I, 29. A skąd Pan Bóg prowadzi tak rano? Na jarmarku się było wczoraj w Czarnemblocie, panienko, na jarmarku. Junosza, Cznbł. 113. Stanisławowi tak się marnie skończyło. Krasz. Dziad. 264. Tak mi się żądało zobaczyć panią. Hajota, now. 120. Por. tak mi się chciało i t. p. Przywidziało jej się. Haj. now. 103. Chciałem się dowiedzieć, jak się spało. Rzew. List. I, 281. Żal mu się żyda zrobiło. Junosza, Wilki 16. Tak się jakoś spóźniło. Krasz. Szpieg. 39. Oj, jakże mi się to dobrze spało! Oj spało ci się, boś był kamieniem. Antr. XV (17).

Wyrażenie, «pisało o nim, pisało w gazetach», uchodzi za trywialne: Ostatniemi czasy o Stasi mojej we wszystkich Kurryerkach pisało. Rawita, Marzenia 39. Dalsze zdanie: «Ignasia, jako filologa, ostatni wyraz tknął nie mile»; dowodzi, że pisarz wyraźnie chciał zaznaczyć, że takie «pisało» nie uchodzi.

Podmiotem infinitivus. Umierać nie na swoim śmieciu, umierać w szpitalu za receptą cyrulika, umierać bez bab, ziół czarów i zażegnowań byłoby występkiem przeciwko tradycyi ludowej. Zachar. Kres, I, 9. Urodzić się chłopem znaczy wprawdzie to samo, co mieć na sobie grzech pierworodny. Zachar. Kres, I, 16.

Podmiot logiczny: Jaki z ciebie bzdura. Fr. Zabłocki, Zabo-bonnik 16. (I, 3). A z Waćpana gorączka. Zabł. Zab. 17 (I, 3). Złodziej jest z Waści. Książ, I, 53. Mądry człowiek z ciebie, mój

Beppo. Asn. Cola R. 37. Godny z Waści kawaler. Sienk. Woł. I. 14. Zuch z ciebie i t. p. Mistrz z Was, panie bracie, mistrz prawdziwy. Sienk. Woł. I, 45. Lecz dajcie pokój — bo ze mnie nie będzie sługa pokorny. Krasiń. III, 279. Ej, ty Zolzikiewicz! Z ciebie byłby czort nie podrewizor. Sienk. I, 195. Już z was nic nie będzie. Sienk. I. 185. Ot! zdenerwowane z ciebie biedactwo. Hajota, Ich syn I, 20. Družba ze mnie znakomity. Kolb. Lud. XIX, 3. Nie stało zaś tego ojca i dobrodzieja szlachty laudańskiej w r. 1654. Sienk. Pot. I, 4. Nie długo tu waszego panowania. Asnyk, Cola R. 34. Słyszałem... że trzeba jutro całej kompanii do Upity ruszyć. Sienk. Pot. I, 65. Panna Aleksandra wiedziała, jak jej należało postąpić. Sienk. Pot. I, 65.

Podmiot przy trybie bezokolicznym (inf.) stoi w dat. (łać gr. acc.) Mikl. Synt. 6, 19 nn. Są rzeczy, których można nie dopełniać samemu, ale które w drugich uszanować należy. Asn. Cola R. 92; gdzie nieraz przychodzi się spotkać ze smutną ostatecznością spychania innych w otchłań, ażeby samemu przez nich nie zostać strąconym. Asn. Cola R. 8. Więc pijąc z gospodarzem małżonkiem do upadłego, samemu nie straciwszy przytomności... Rzewuski, List. I, 229. Czy można w tym wieku męczyć się po zimnie i slotach jakby jakiemu młodzikowi. Rzew. List. I, 300. A ja sierota prawdziwy, bezzenny, bezdzietny, bezdomy, nie ma komu mnie powitać. Rzew. List. I, 301. Chryzyp nauczył mnie być spokojnym wśród niedostatku, a nawet wystawionemu na pośmiewisko ludzi. Rzym za Ner. 11.

Opuszczenie czasownika w zdaniu. Bardzo charakterystyczną właściwością języka polskiego jest opuszczanie czasownika, zwłaszcza w 3. osobie liczby pojedynczej czasu teraźniejszego. W pewnych zwrotach czasownika wcale się nie kładzie, np. Ten człowiek nic nie wart i t. p. Przymiotnik wart tak dalece stracił swoją naturę przymiotnikową, że w formie żeńskiej (warta) poczuwa się już prawie jako trzecia osoba l. poj. nie istniejącego czasownika* wartać, od którego istnieją już formy np. wartałoby to zrobić i t. d. To dowodzi, że forma rzeczownika lub przymiotnikowa stojąca w zdaniu bez formy słownej do pewnego stopnia przyjmuje na siebie funkcję czasownika. Przyjęły ją zupełnie imiesłowy czasu przeszłego (pisał, widział i t. d.), które dawniej łączyły się z jest, są, a dziś po

prostu są jakby czasownikami (ojciec pisał jest = ὁ πατήρ γέγραφεσ εἶσι ojciec pisał).

W innym języku nie łatwoby można powiedzieć, tak jak mówi Roch Kowalski do swego wuja: «Jeśli ja wól, a wuj mój wuj, to wuj co? Sienk. Pot. V, 142. Trzy zupełne zdania bez jakiegokolwiek czasownika. Albo: Prawda prawdą, a ty Prawdżicem, szlachcicem, hreczkosiejem i kwita. Krasz. Twardzie 33.

Ponieważ w języku polskim formę czasownikową, zwłaszcza w os. 3. l. poj. opuszczamy nader często, w niektórych razach prawie z zasady, w innych z pewną dowolnością, nie jest rzeczą łatwą, ująć wszystkie wypadki w pewne reguły. Oto główne tego użycia kategorie:

W wyrażeniach *śnadź, łatwo, trudno, niepodobna, mniejsza o to* i t. p.: Śnadź lepszy snop pszenice niż tatarski kopa. Rej figl. Cc 2a. Śnadź lepszą miał pamięć. Abg. Solt. Cars. imp. 4. por. gr. δῆλον, ὅτι. Bo się trudno docisnąć chudemu pacholku tam, gdzie ona przebywa. Morsztyn, Światowa rokosz A 2 b. Pod tym mundurem trudno poznać. Abg. Solt. cars. imp. 4. por. gr. χαλεπόν. W tym wieku nie trudno o przyjaźń. Abg. Solt. cars. imp. 7. Śmierć łatwiej na polu bitwy znaleźć niż w klasztorze. Sienk. Woł. I, 53. Łatwo rzeszę zgnieść bezbronną, łatwo krwawe sprawić rzezie. Asn. I, 24. Trudno nam z Waćpanną deliberować. Sienk. Pot. I, 66. Spójrzy się... przeżyć jej spojrzenie trudno! Asn. Pisma I, 4. Trudno wymagać, by na takiej roli wytrysła natchnień prawdziwych obfitość. Asn. Pisma I, 21. I trudno miłość śpiewać wśród swawoli. Asn. I, 21. Trudno! ach! żądać dziś Anakreona, kiedy świat cały na bezkrwistość kona. Asn. I, 21. Nie dziwota, że przy takim gospodarstwie niesporo Waćpanu wyruszać w drogę. Sienk. Woł. I, 19. Nie tak to łączna wyczyścić ciało z nałogu, w którym źle zastarzało. Kniaź. I, 70. Wypadku przewidzieć nie podobna. Asnyk, Cola Rienzi 22. Dawniej: niepodobna rzecz jest, np. Niepodobna rzecz jest pięknej kraszy jego i ozdoby okręgu nieba wysokiego ani piórem okryślić ani wyrzec słowy. H. Morsztyn, Św. rokosz Aa 2a. Nie sposób wyjść nie będąc spostrzeżonym. Asn. Cola R. 179. Mniejsza z tem. Hajota, now.

6. Mniejsza o to. Czajk. Czarn. 73, 100. Mniejsza o prawo i procedury. Czajk. Czarn. 306.

W wyrażeniach *czas, pora, kolej* (jest) i t. p. A mnie staremu czas odpocząć. Rzew. List. I, 62. Oǳ, Orgonie, czas ci w drogę. Fredro, V, 284. Czas już, żebym ci powiedział to, o czemem z pewnością wczoraj się dowiedział. Mick. P. T. X, 257. Czas i zasługi jego ogłosić na świecie. P. T. XI, 239. Czas już zedrzeć z wieku chmurę! Krasiński II, 270. Czas uderzyć w strunę drugą, w czynów stal! Krasiń. II, 271. Czas już przejrzyć Boga wolę! Czas anielski podjąć trud. Czas odrzucić wszelki brud... Krasiń. II, 275. Czas działać. Asn. Cola R. 20. Nie pora teraz na zaloty. Asn. Cola R. 109. Kolej teraz pytać na mnie. Krasz. Tomko 24.

W wyrażeniu *potrzeba*: Potrzeba śmiać się więc na równi z wami... Potrzeba kryć się ze swojemi łzami... Potrzeba śmiać się... śmiać się i — umierać... Asn. I, 21. Trzeba mu przyznać, że doskonały z niego kawaler. Bohom. Kom. III, 38.

W wyrażeniach *wstyd mi, żal mi* i t. p.: Czy tak bardzo wstyd Cię, że twoje psiska nie dopisały. Abg. Solt. cars. imp. 38. Wstyd mu teraz, że głupstwo takie palnął. Gawal. Mgła 129. To prawdziwy wstyd dla mnie, że was nie znalazłem dotąd. Asn. Cola R. 26. A wam dziw, moje pany, żem też i ja pijany? Książ. I, 102. A tak, gdyż wam nie krzywda, idźcie z miłym Bogiem. Rej. figl. Cc. 3a. Smutno nam słyszeć te echa mdlejące, smutno nam wiedzieć, że ta moc cudowna, potrząsająca niegdyś ludzi tłumem, niezrozumiałym stała się dziś szumem. Asnyk, Pisma (wyd. warsz. 1898) I, 10. Straszno nam strun tych dotykać natchnionych. Asn. Pisma I, 11. Straszno nam stanąć. Asn. I, 11. Żal nam stubarwnej tęczy, co blednie, cudownych marzeń, co blask swój tracą. Asn. 236. Żal nam poezyi w pieśni i czynach i bohaterów żal nam pochod. Asn. I, 236. O ziemio włoska! dziś mi nie żal ciebie. Mnie tęskno z tobą rozstawać się. Czajk. Czarn. 98.

W wyrażeniach *dziwna rzecz, nie dziw, nie dziwnego*. Nic więc dziwnego. Sienk. L. z podr. 7. Dziwna rzecz, że i Wisła jakiś żałośliwy szum dawała. Zbylit., droga A 3b; dziwna rzecz, że... Alb. z wojny. Krasz. 15. Lecz nie dziw. Alb. 15.

Nie dziwota, że przy takim gospodarstwie niesporo Waćpanu wyruszać w drogę. Sienk. Woł. I, 19.

W wyrażeniach *szkoda, strach*. Lecz mnie się tu zabawić nad tym teraz szkoda. Zbylit. droga B. 2b. Szkoda, żeś mię nie przywiózł tu w godzinę nocną. Mick. P. T. II, 372; II, 375; II, 392. Szkoda kwiatków, które więdną w ustroni... Szkoda pereł, które leżą w mórz toni... Szkoda uczuć, które młodość roztrwoni... Szkoda marzeń i t. d. Asn. I, 210. Strach, co za rozczarowanie! We czworo 26. Uczony, aż strach! Sewer. Starzy i młodzi. 10. Strach z takim życ. Sienk. Pot. I, 27. Strach patrzeć na to częste polyskanie. Koch. Ps. I, 3.

To sęk, że mi przypadł do myśli. Bohom. Kom. III, 22.

W wyrażeniach *brak czego* i t. p. Literaturze naszej brak krytyki. Krasz. Dziadunio (Poznań 1869) V. Brak nam ludzi myślących. Krasz. Dziad. VI. Dziś właśnie nie brak nam dowodu. Fredro, VIII, 12.

W zdaniach *wyrażających jakąś myśl ogólną*, w sentencyach, w przysłowiach: Cnota skarb wieczny, cnota klejnot drogi. J. Kochan. Co głowa, to rozum (przysł.). Im większa miłość, tem większa przeszkoda. Fredro V, 17. Głupich dzieła, mądrych żniwo. Fredro V, 19. Daleko kęsy zająca. Rej, żyw. 106a 5. Kiep, kto się ogląda! Sienk. Woł. I, 17. Takto z jednego drzewa i krzyż i motyk! Pam. Sopl. II, 15.

Czasownik mówić, powiedzieć i t. p. często się opuszcza: A pan Robert co na to? Bohom. Kom. III, 202. Cóż ty na to, mecenasie? Zabł. szlafm. 6. A cóż na to Janina? Zachar. Kres. I, 129. Dziad swoje, baba swoje. Sienk. Woł. I, 98. Baba o pietruszce, a dziad o rzemuszcze. (przysł.).

Participium praet. pass. stoi bez jest, np. Poczęto ruszać się na Laudzie. Sienk. Pot. I, 9. Tak też źle zrobiono, że pana Sawy nie posłuchano. Pam. Sew. Sopl. II, 17.

Przedstawienie sytuacji zwykle się wyraża bez czasownika: A tu noc! Sienk. Woł. I, 11. We wsi płacz, we dworze Sodoma i Gomora! Sienk. Pot. I, 64. Ciemno wszędzie, glucho wszędzie! Mick. Ani córki, ani ducha! Brodź. I, 15. Tu takie przednie kobiety i wina! Zal. pośm. I, 84. To ci bal dopiero! Haj. now. 7. Krew, krew, krew, płomień, płomień tylko, i z każdą coraz pewniejszy zgon chwilką, zgon bez zmartwychwstań. Krasiński,

Pisma (Kraków 1891) III, 323. Szara i głucha pustka w beziary idąca, oświetlona od blasku złotego miesiąca. Tetmajer, Poezye (Warszawa 1898) II, 25. W koło mej głowy światy. Tetm. III, 29. Ciemno. W powietrzu wilgoć. Tetm. III, 35. Ci-sza. Noc. Tetm. III, 36. Wtart. Huczą zamglawione nad wierz-chami głusze. Tetm. III, 38. Wielkie słońce. Tetm. III, 54. Woda. Tetm. III, 62. Noc. Tetm. III, 65. Cała zwrotka bez czasownika:
Burza drzew! Pniów, przepaście, ocean konarów,
Huragan życia, wulkan wzrostu i rozwoju,
Kaskady złotych liści, fontany powoju,
Huk kwiatów pękających od słońca pożarów. Tetm. III, 60.
W gwałownych rozkazach. Cicho waść! Sienk. Pot. II, 10. Ja
waściom! Sienk. Pot. II, 42. Por. Quos ego! Cicho do sta!... Za-
char. Kres. I, 96. A tam do kata! Zachar. Kres. I, 95, 96,
97, 99.

W wyrażeniu *rok temu* i t. d. Poznałem go rok temu
w Kamieńcu. Abg. Solt. cars. imp. 35. Lat dziesięć prawie temu.
Abg. Solt. cars. imp. 6. Więcej jak dwieście lat temu. Abg.
Solt. cars. imp. 6. Dawne temu wieki. Książ. 5. Trzy dni temu,
jeszcze byłem narzeczonym Kazi Susłowskiej. Sienk. Ta trzecia
12. Dwa lata, jak przybył między nas. Czajk. pow. Koz. 41.
Cztery lata, jak Szwed zasiadł miejsce Batorego. Czajk. pow.
Koz. 51. Por. fr. il y a deux ans.

W wyrażeniach *skoro dzień*, *jeszcze chwila* i t. p. Jutro, skoro
zorce, znów na bezbrzeżne wypłyniemy morze. Siemieńs. Hor. 21.
Skoro świt, doszli do Magnuszewa. Sienk. Pot. V, 145. Jak po-
goda, cały dzień jesteśmy na świeżem powietrzu. Sienk. Polan.
III, 147. Lada chwila się oświadczy. Bliziński, Przechorna mama
II, 1. Widocznem było, że jeszcze chwila, a wybuchnie w stra-
szliwy sposób. Sienk. Pot. II, 18. Wyrażenia te zbliżają się do
przysłówek.

Bardzo często opuszcza się w żywym opowiadaniu *czaso-
wniki ruchu*, jak np. *paść*, *wyjsć*, *wzlecieć* i t. p., których łatwo
można się domyślić, np. w pień! (wyciąć), na kolana! (upaść).
Przykłady są liczne: Starcy, niewiasty, dziatki na kolana! Zal.
pośm. I, 35. W pień Jeruzalem! w pień! Zal. pośm. I, 88. A po-
szlijcie po resztę polskich chorągwi i w pień zdrajców (wyciąć).
Sienk. Pot. II, 10. A w tym satyrów wypadnie gromada. Hałas

i wrzawa: boginie w nogi! Książ. I, 74. A ona w nogi. Fredro VII, 8. Kozactwo w nogi. Rzew. Sopl. 19. A Kozacy, co na koniu siedzieli, nazad w nogi. Pam. Sew. Sopl. I, 77; a oni wszystkim do nóg. Pam. Sew. Sopl. I, 78. Ja, widząc, że tu źle, w nogi, on za mną, ja w nogi, ja jeszcze dalej, i on jeszcze dalej. Bohom. Kom. III, 83. W tym okresie należy się domyślić kilku czasowników; jest w nim sześć zdań bez czasownika. Puszczono ich na wolność, a oni wszystkim do nóg. Rzew. Sopl. 78. D... chciała do rady, marszałek jej w gębę. Rej, figl. Ee 2a. A komu się do Turek chce (t. j. iść), ten pójdzie i nic nie zbrowiwszy. Komu w drogę, temu czas. Chodzili to po obozie, kręcili się po sztabie, a jak co do czego, jak do bitwy, to ich nie ma. Sienk. I, 20. Goście w śmiech, a pana wstyd. Rej, figl. Aa 4 b. Baba z woza, koniom lżej (przysłowie). Nogi za pas i do domu! Dygas. Na zł. karku 108. Dalej fartuch do pasa, a na leb szlafmyca! Zabl. szlafm. 20. A teraz kosz na ramię, dalej ku domowi! Zabl. szlafm. 22. Hej ramię do ramienia! Mick. A on na to w śmiech. Krechow. Najmł. I, 63. Cała szlachta to widząc w płacz! Rzew. List I, 43. Ja zawsze tam, jak w dym. Sienk. Polan. III, 75. Ja na to, jak na lato (przyszł.). Na koń, towarzysze, na koń. Sienk. Pot. I, 69. W górę! w górę, duchu mój. Zal. pośm. I, 80. A, jak się Waść kiedy w jakie subtelności uwikłasz, wówczas do mnie po radę, a ja ci te rzeczy wyjaśnię. T. Niecz. 10. Nuż tedy ja w niego. T. Niecz. 11. Ten do szabli, i mniemam, że mi grzbiet obłoży. Albertus, Krasz. 17. Zaraz do niej podszedł i w umizgi. Dygas. na złam. karku 80. Za drzwiami z żebrakiem! Mał. List. żel. 41. Ja w czwał z Gumińskim. Rzew. Sopl. 19. Czołem Laszcze, o molojce. Zal. pośm. I, 3. W piekło za taką twarzą! Hajota, Ich syn, I, 24. W przepaść z nim! w przepaść. Ujejski, Maraton 11. Ani kroku naprzód, bo zginiesz. Asn. Cola R. 28. Im dalej, im dalej w lata. Bohod. Zal. Wieszcze or. 177. Ej krwi mi! ej, krwi! Sienk. Pot. Precz stąd! Sienk. Pot. I, 67. Bo królowi, aby z oczu, to i z myśli! Rzew. List. I, 115. Por. Goethego: Aus den Augen, aus dem Sinn. (Faust). W języku ludowym: Nie wiecie, wy chłopcy, jak dziewczyny dostać, matusię za nogi, — po gorzałkę posłać. Przynieść gorzalinę, postawić na stole, dziewczynę za szyję, niech gorzałkę pije. Kolb. Lud XIX, 84.

W wyrażeniu: *górá nasi*. Orzeł górą. Zal. pośm. III, 61. Sentymentalność górą dziś niemiecka. Asn. Pisma (wyd. warsz. 1898) I, 6.

W zdaniach warunkowych z by nie, gdyby nie: By nie to, jużby dotąd był pod obłoki. Alb. Krasz. 28, żeby nie wódka, to nie wartoby było żyć na świecie. Abg. Solt. cars. imp. 13; żeby nie ten wzrost i żeby nie szablika, możnaby ich wziąć za chamów. Sienk. Pot. I, 71. Coby to człowiek robił na wsi, żeby nie polowanie. Rzew. List. I, 300. O g d y b y nie ten lud nikiemny, bylibyśmy zwycięzcami. Asn. Cola R. 77. Gdyby nie to dziecko, panowie, nie dbałbym o to życie nieszczęśliwe. Karpiński, wyd. Korna. III, 258; żeby nie pacholek, tobym na tym śniegu do nóg Waćpannie z wdzięczności upadł. Sienk. Woł. I, 114; żeby nie tamta nieboga, to jabym się i minuty nie namyślał. Sienk. Woł. I, 142; żeby nie dyplomacya i taktyka Basi, bylibyśmy się sto lat znali i nie pobrali się. Bliż. Przezorna mama II, 3. Gdyby nie on, nie śleżałabym dziś po nocach nad haftami. Hajota, now. 114.

W zdaniu warunkowem, zaczynajacem się od, *a nie* czasownik zwykle się opuszcza, wskutek czego wyrażenie *a nie* znaczeniem swoim zbliża się do przysłówka, podobnie jak niemieckie *sonst*. Milczeć babo, *a nie*, to ci leb rozplatom. Krasz. Szpieg 37. Por. Kluge. Et. Wtb³. s. v. *sonst*: adv. aus mhd. *sunst*, *sust*, älter mhd. *sus* 'so'. Den Bedeutungsübergang von *so* zu, *sonst* erklärt man sich durch die Ellipse einer negativen Verbindung. Ahd. asächs. *sus*, ndl. *zus*, *so* scheinen gleichen Stammes mit ahd. *sô* zu sein. Może więc: Lerne, *sonst* wirst du durchfallen = Lerne, wenn nicht, *so* wirst du. Milcz mi zaraz i idź spać pijaku, *a nie* to cię tu nauczę. Krasz. Szpieg. 39. Wódki mówię co prędeż, *a nie*, to ci leb rozkwacę. Krasz. Szpieg. 319. Jeśli zdechnę, to i wyniosą, *a nie*, to ostanę. Sienk. Pot.² I, 149. Przecie może mojej perswazyi posłucha, *a nie*, to do księdza prymasa pójdę. Sienk. Woł. I, 47. Swojej roboty muszę pilnować, *a nie*, to mi jeść nie dadzą. Dygas. Na zł. karku. 12. Bom sobie powiedział: *nie*, to *nie!* Sienk. Ta trzecia 14.

Jak długi. Z rozkoszą rzuciłem się, jak długi, na wiązkę słomy koło ogniska. Abg. Solt. cars. imp. 41 I wstanie Polska, jak długa, szeroka. Zal. pośm. I, 94. Wawrzyniec jak długi

padł księciu do nóg i rozbeczał się. Po całej tedy Polsce, jak Polska szeroka, zaczęto gadać po francuzku. Witw. pielgrz. 21. Cały kraj, jak szeroki i długi, okrył się stertami. Sienk. Woł. I, 3.

Genetivus. W pismach Michała Czajkowskiego nader częsty jest gen. qualitatis w znaczeniu przymiotnika. Z białym dniem człowiek nieszczęścia zaweseli się na chwilkę. Czajk. Kirdź. 58. Dalsze przykłady z Kirdźalego: My ludzie pokoju 59. Sara Michaela obróciła ku niemu oczy prośby 59. W człowieku poświęcenia się 75. W człowieku dumy i gorących namiętności 75. Ludzie wojny 87. Tudor, człowiek wojny 98. Udaną pogodą twarzy i uśmiechem przymusu chce wlać pewność bezpieczeństwa w duszę swoich gości 87. Mimo prawe sumienie, serce cnoty, i on człowiek 99. Sara Michaela spojrziała na Tudora okiem wymówki 101. U człowieka burzliwej duszy 124. W człowieku otwartej duszy 135. Cóż się stało z Kirdźalim, z tym mężem bezgranicznej dumy, wyuzdanych namiętności 125. W człowieku skrytych myśli 135. Ukłon, słówka bohatera mody jest pożądanym holdem dla niewiasty wielkiego świata. Czajk. Czarn. 8. Hetmanówna, dziewczica krasy i serca. Z innych autorów: W szeregach rycerzy pióra. Junosza, Wilki 4. Trywialne wyrażenie: pracownica igły i t. p.

Zwykle taki genet. w języku polskim łączy się z przymiotnikiem: Bo ty jesteś gustu nie dobrego. Bohom. Kom. III, 104. Mąż okrutny, ręki krwawej. J. Kochan. Ps. V. Jeśli będziesz tak podłych sentymentów. Bohom. Kom. III, 217. Bez przymiotnika: Rozmawiali przyjaźnie, jak ludzie honoru. Mick. P. T. II, 63. Nie jestem człowiekiem czynu. Asn. Cola R. 9.

Instrumentalis na wyrażenie miejsca czynności. Oknem spuszczonej jeśm., przez mur. Kom. jęz. 67 per fenestram. Co mówił oknem: nie masz mię doma. Rej, Figl. Dd. 3 b. Widać było, że oknem do ogrodu skakał. Mick. P. T. VIII, 315. Spuścił by ją się kominem na dół. Świętek, lud nadr. 307. Tu okno, komin i t. d. pojęte są jako środek. Mikl. 683, 2. Delbr. 243, 244. W języku litewskim przy wyrazie «droga»: Kād ji jótū vis keliūt (Schleichr.). Podobnie w j. polskim: po śmierci telko dwie drodze, jedną źle iść, drugą dobrze. Fort. i cnoty różn. 568 (Bpp). Chan dniami temi posła do Rakocego wołoskim pchnął krajem. Tward. W. D. 2, 104 (Linde). Widząc, że się ku niemu tem zie-

lem przewija coś białego. Mick. P. T. III, 674. Gdy zagonem
pełnął. Mick. P. T. III, 176. Szła lasem na wzgórek pochyło
wyniosły. Mick. P. T. III, 298. Kirdźali szedł bukowym lasem.
Czajk. Kirdź. 66. Domaszewiczowie... puszczą Zielonką aż do
Wilkomierza tropem niedźwiedzim chadzali. Sienk. Pot. I, 2.
Brzegiem jeziora szliśmy późnym zmrokiem. Ujejski, drobne
wiersze 21. Nocą puścili się leśną drożyną. Krasz. Dziad. 301.
Hrabski koń... prosto klusował polem. Mick. P. T. II, 145. A ja
się stanę drobną ptasyną, będę latała gęstą krzewiną. A ja się
stanę drobną rybecką, będę pływała bystrą wodecką. A ja się
stanę dzikim kácorem, będę pływała wielgim jeziorem. Świątek,
lud nadr. 193. Jak sedłem se brzezinecką, spotkałem się z ko-
chanecką. Świąt. nadr. 217.

Instrumentalis na wyrażenie jakiejś właściwości ciała lub ducha.
Panna Strażnikówna była sławna z urody na całe okolice:
kibicią smukła, rosła, hoża... licem mleczna jak kwiat kaliny,
rumieńcem kraśna jak żurachwiny jagoda; ząbkami biała jak
śnieg, a usteczkami koralowa jak sam koral. Czajk. gaw. 119.
Był to ksiądz młody, biały i smutny twarzą, ponury okiem.
Czajk. gaw. 126. Co się dzieje księdzu? to blednie licem i si-
nieje ustami jak trup. Czajk. gaw. 126. Por. lit. mergà ilgais
plauka:s (dziewczyna «długimi włosami» — Schleicher, Lit. Gr.
269; Stslw. bě nadŭ rusŭ, plŭnoma očima it. p. Delbr. §. 106
(Der Instrumental der dauernden Eigenschaft).

Instrumentalis na wyrażenie przyczyny, powodu. Delbr. § 126. Wra-
cając się do Rzymu na drodze apopleksją umarł. Sk. rdz. 141.
Klaudyusz onem powietrzem umarł. Sk. rdz. 146. Pijaństwem
zdrowie stracił. J. Kochan. Odpr. 407. Dziś ten instrumentalis
zastępujemy już konstrukcją z przyimkami (na, wskutek i t. p.).
Króla zastano... chorego gorączką. Górn. III, 176 (wyd. Chmie-
lowskiego). Węgrowie... stracili królestwo niezgodą swoją. Górn.
III, 17. Gdy kto z was choruje jaką ciężką chorobą, wnet je-
dzie do Cieplic. Górn. III, 39. Choro do Krakowa przyjechawszy,
wrychle potym puchliną umarł. Górn. III, 163. (Po czesku dziś
jeszcze się mówi: zemřel zanětem plic). By mi też było zde-
chnąć głodem. Górn. III, 252. Sam w niemocy niejedzeniem
umorzył się. Sk. rdz. 95. Pan odjechał, a pani chora paraliżem.
W. Pot. Jow. 227. Bo narody niczem innem nie umierają tylko

pogardzeniem wierzeń i obyczajów ojczystych. Rzew. List. przedm. XIII. Nagłym przepuknieniem i krwie wylaniem umarł. Sk. rdz. 255. Krwie płynieniem umarł. Sk. rdz. 156. Bo ten Kugas piorunem, który nań uderzył, zgiął. Sk. rdz. 397. Srogą śmiercią zgiął. Sk. rdz. 415. O tym czasie w Rzymie trzęsieniem ziemi wielkie budowania upadły Sk. rdz. 420. Bo miłość i śmiercią nie ustaje. 902. Pierwej Rzym. giął głodem niżli mieczem. Sk. rdz. 372. W Rzymie powietrzem umarł. Sk. rdz. 662. Pogaństwa się wiele cudem onym nawróciło. Sk. rdz. 368. Widziała objawieniem boskim. Starow. Kaz. 568. Por. λ.μ.φ οἰκτιστον θανέειν μ. 342; γέλαφ ἔκθανον. σ 100; starogórnoniem. thu hungiru nirstirbist. (Otfrid). Jego to postrzałem zgiął stolnik. Mick. P. T. II, 324. Matko, jacyś zbrojni ludzie przybyli—i zająkniem nie domówiła. Czajk. Kirdź. 99. Teodotus... na powietrze wyniesiony i na ziemię spuszczoney onym rostrącenim zgiął. Sk. rdz. 90. My wam niewiastki i dzieci ukazujem... którzy się cierpliwością od Boga natchnioną z was śmieją. Sk. rdz. 109. Dzieje tego koncylium złością aryańską poginęły. Sk. rdz. 194. Maximiana było wybrano, który prędką śmiercią miejsca tego Proklusowi ustąpił. Sk. rdz. 413.

Instrumentalis na wyrażenie porównania. Jonek... obawiając się mistrza, wróblem wyleciał na dach i począł wesolo z radości świergotać. Wójc. Klechdy II, 30. Dostrzegł czarodziej ucieczkę Jonka i poznał go w postaci wróbla. Żak młody wroną przeleciał morze, biegł polem sarną niemało drogi, aż blisko lasu zającem skacze. K. Wl. Wójcicki, Klechdy II, 69-70. Wtedy rzuca grzebień poza siebie: spojrzy, a grzebień rozwija się wężem długo na milę, szeroko na milę. K. Wl. Wójcicki, Klechdy II, 76. Chciałby lecieć ptakiem. Czajk. Kirdź. 63; aż wyleciał ptakiem złotym. B. Zal. pośm. I, 238. Jeno tu ptakiem śpieszyłem do nóg panny łowczanki się pokłonić. Sienk. Pot. I. 16. Teraz Walek rankiem posuwał się pod burta. Dyg. na zł. k. 107.

Instrumentalis predykatywy. Kain... bydlil zbiegiem na wschód słońca. Bibl. Zof. 5b 27. Nie będziec tento twym dziedzicem, ale jenże wynidzie z twych lędźwi, tego będziesz imieć dziedzicem. Zof. 16b 28. Dam tobie i twemu siemieniu ziemię, w jeźże będziesz gospodarzem bydlić. Zof. 18b. 11. Widział syna

swego już złym człowiekiem. Sk. rdz. 95. Wszedł zgarbiony do dworca, z którego młodzieńcem w świat wyruszył. Zachar. Kres. I, 9. Dość mi już wojny, bom ją wyrostkiem praktykować począł. Sienk. Woł. I, 10. Znałem cię dzieckiem na rękach nieboszczki matki twojej. Zachar. Kres. I, 64. Widziałem cię młodzieńcem, gdyś tutaj do nas przyszedł. Zachar. Kr. I, 64. Umarł hetmanem wielkim litewskim. Rzew. List. I, 156. Kto dziecięciem w stepów szumie szukał sercem serca nuty. B. Zal. pośm. I, 238. Por. Mikl. Synt. 632.

Michał Czajkowski, którego język wogóle odbiega ponieważ od normy, lubi kłaść przymiotnik predykatywny w instr. np. w Kirdżalim: Wschód był mi znanym. Obiad był skończonym i dom spalonym XI. Zadość było uczynionem ich żądaniu XII. Portret jego był zawieszonym X.

Instrumentalis na wyrażenie wyniku: Troja trupem leży. Górn. II, 12. Gdzie trupem gniją arcydzieła męstwa. Krasiń. II, 213. Pała Dardanów pałac i popiołem stanie. Górn. II, 12. Gdzie gruzem leżą wiekowe zwycięstwa. Krasiń. II, 213. Ręce krzyżem zaplótł na piersi. Czajk. Kirdż. 4. Gdy jedni z trwogi na miejscu stanęli głazem. Mick. I, 30. (wyd. lw.). Tedy mu towszystko stanie kością w gardle. Górn. III, 252. Ta żelazna prawda herbowa ćwiekiem mi w głowie utkwiała. Krasz. Tomko 31. Włosy szczecina zjeżyły się mu na głowie. Czajk. Kirdż. 124. Czynny jego umysł nie mógł i tutaj leżeć odlogiem. Zachar. Kres. I, 9. Powoli odkupili Prusacy pustką stojące grunta i nazwali je po swojemu. Zachar. Kres. I, 19.

Instr. przy słowach ruszać, trząść i t. d.: Jeden konia drugiemu, co krzywił ogonem, sprzedał. Rej. figl. Bb. 8a. Leda wiaterek by snopkiem tobąby kołysał. Rej, figl. Dd. 3b. Umie też nasz kozieł tak potrząsać brodą. Rej, figl. Dd. 4a. A jako żubr porożym potrząsał w swych sprawach. Rej, zw. 50b. Nos marszczy, gębą krzywi, głową chwieje. Kochan. ps. 22. Iskrzył oczyma, trzął głową, zżymał ramionami. Czajk. Kirdż. 26; kiwał głową, zżymał ramionami. Kirdż. 33; zmarszczył brwiami. Kirdż. 81; potrzął głową. Kirdż. 82; tupnął nogą. Kirdż. 82. A jak wiatry mszystym dębem, szamocą nim smutki. Bohd. Zal. wieszce orat. 147; hojdając kibicią. Czajk. Czarn. 3. Wzru-

sza ramionami. Czajk. Kirdż. 11. Czołami biją na chwałę Pro-
rokowi. Czajk. Kirdż. 21; łypać oczyma. Czajk. Kirdż. 25.

Instr. przy słowach parsknąć i t. p. Wszyscy parzchną śmie-
chem. Pot. 100. 110. Panna Wacława parsknęła głośnym śmie-
chem. Hajota, now. 303; zanosząc się śmiechem. Hajota, now.
390. Na to kawalerowie parsknęli jednym ogromnym śmiechem.
Sienk. Pot. I, 47. Por. Delbr. §. 119.

Instr. przy słowach pachnąć, pocić się i t. p. Co się chlebnym
potem pocił. Rej, figl. Dd. 1b. Zarazem krwią poczał blwać
karmazynową. Otw. Ow. 182 (Linde). Mnie, choćbym i krwią
płuł, grosza nie da. Krasz. Dziad. 37. Rozpadliny gruntu rzy-
gają wysoko kamieńmi. Tryb. Ab. 159 (Linde). Często łąz kanie.
potajemnie wzdycha. J. N. Kamiński, Sonet 7 (Lwów 1827).
Dzika tłuszcza, dysząca zemstą. Czajk. Kirdż. 6.

Instrumentalis mówić, tłumaczyć językiem; Chociażby Arysto-
tela przelożyć wierszami. Węgierski 24. Albowiem aż około
Lipska naszym językiem po wsiach dziś mówią i we wszyst-
kiej pomorskiej ziemi także. M. Bielski, Kron. polska 18. Mo-
dlitwy... szwedzkim mówił językiem. Zbylit. droga F. 4b. Ła-
cińskim językiem długą rzecz prowadził. Zbylit. droga F. 2b.

Imperativus. Tryb rozkazujący może mieć znaczenie zdania
przypuszczającego (koncesywnego). Módl się sto razy, czego
swoim rozumem i pracą nie dostaniesz, tego nie wymodlisz. Pam.
Sopl. I, 65. (= Choćbyś się sto razy modlił... i t. d.) Zwiąż go
miłością i osyp go zbiorem, on dalej patrzy, bo mu świat otwo-
rem. Brodź. I, 30. Co ma słynać — zakop! zatop! nie wiedzieć
gdzie podziej! Wieszczy znajdzie i rozpowie prawnukom cza-
rodziej! Bohd. Zal. Wieszcze oratoryum 148. Dlatego też taki
imperativus łączy się niekiedy z spójnikiem *choć*: Szczęścia
nie było, woli bożej widać nie było, a teraz, choć ty czleku
i Ibem w mur bij, nie ma już rady nijakiej. Sienk. Pot. II. 172.
Ciemno tu, choć w pysk daj. Sienk. Pot. II, 6. Noc była cie-
mna, choć w pysk daj. Sienk. Pot. II, 41. Jest czasem przed
nim (oltarzem) taka głęboka przepaść, że długo buduj, nim na
niej most stanie. Małecki, List żel. 5.

Imperativus wtrącony; Chociaż wasążek miał wóz kuty i litry
wyplatane, które wyglądały — pisz, maluj — jak bryczka je-
dnak na kołach jeździć nie lubił. Junosza, Cznbł 83.

Imperat. 3 os. Wiedz brat o tem, że rządzić lubię i potrafię. Jun. Cznbł 125. Komu Bóg miły, biegnij po doktora. Mał. List. żel. 98.

Participium absolutnie użyte (?) W dzisiejszym języku imiesłów może wyrażać całe zdanie (skrócone), jeżeli zdania główne i poboczne mają wspólny podmiot, np. Idąc (ja) do miasta, spotkałem (ja) się z przyjacielem. Nie mówi się jednak: Jadąc do rożką (ja), zginęła książka. U pisarzy dawniejszych, a poniekąd także i u nowszych spotyka się jednak nierzadko takie «niepoprawne» (anakolutyczne), konstrukcye, które niekiedy należy odnieść do wpływn języka francuskiego. Herkules na on czas przeważny będąc na morzu, zdało mu się być kraj świata, gdzie tam założył słupy kamienne. Biels. Kron. św. 22a. A ci, którzy w radzie siedzieli a patrzyli nań, zdało się im oblicze jego jako oblicze anielskie. Rej, Post. 19a. Człowiek jeden niemocny będąc długo chory, napominał go pleban: Opuść już doktory... Rej, figl. Ee. 7b. A chłop szukając osła, s... się mu zachciało. Rej, figl. Bb. 4a. A będąc tak od zuchwalców uciśnione miasta, porzucili mieszczanie wszystkie o sobie pieczę. Górn. III, 97. A do tego i siodło jadąc osłabiało. Albertus. Krasz. 32. Włościanin mając swojego pana, ten o jego potrzebach pamiętał. Rzew. List. I, 134. I ludziom serce rośnie, wiary i otuchy przyhywa widząc swojego pana między sobą. Czajk. Gaw. I, 148. Bo opinia publiczna nic rzeczywistego w nim (w kraju) nie wyrażając, rząd bezkarnie może z niej żartować. Rzew. List. I, 220. Dawszy pokój wilkom, małoby one szkody bliźniemu narobiły? Rzew. List. I, 277. Wszedłszy do jadalnej sali, poczęły się ceremonie, gdzie kto ma usiąść. Czajk. Pow. Koz. 26. — Śród takiej rozmaitości, każdy z poetów, oceniając ich pod względem sztuki, tyle celu swojego dopiął... Mick. I, 7. Nieraz siedząc przy niej zdawało mu się. Hajota, now. 295. Matce słuchając po chwili łzy popłynęły rześiste. Kraszewski, Szpieg 159.

Participium zastępujące miejsce inf.: Ano nie masz kto posłuszając, nie masz kto pomagając, nie masz kto ratując nad człowiekiem nędznym i zginęłym. Rej, post. 17 a 4. Urzędnik nie ma więcej robót żadnego dnia rozkazywać niżeli ma włodarzów,

bo ich (robót) nie będzie, kto dojrząc, Oekonomia 1644. Wóje. bibl. staroż. III, 114. Por. Potebnja, Izŭ zapisokŭ, str. 207.

Participium użyte jako indicativus: Pan braciszek przyjechawszy, pod okienkiem posłuchawszy. Wisła III.

Infinitivus w połączeniu z *było* (trzeba). Mikl. 859, 14. Małecki §. 301. Przebóg, wystrzec mię było, bom w tym nie bywała. Rej, figl. Bb 2a; Już mnie było dać pokój, kiedyś paniej pilen. Rej, figl. Ee. 1a; Być że tam sobie było. Szymon. siel. II, 31. Było się mię poradzić. Bohom. III, 121. I na co ci ją (strzelbę) było sprzedawać. Krasz. Dziad. 114. Tam to było się dzielić naszemi guzami. Fredro VIII, 49. Czemuś nam matkę zabrała miłą, to nas lepiej zabrać już było. Lenart. I, 175. W języku ludowym: Siedzieć było za stolikiem, słuchać muzyki. Świąt. nadr. 223. Bijać mie to było, moja matuś bijać. Świątek nadr. 268. Było się założyć w komórce na hácek. Świąt. nadr. 275.

Infinitivus na wyrażenie rozkazu. Por. Mikl. Synt. 850. Jolly, Infin. 215. Zlego nigdy nie chwalić, a dobrego nie ganić. Rej, zw. 147. Wziąć go, dać mu wszelki starunek. Sienk. Pot. V, 103. Milczeć babo! Krasz. Szpieg. 37. Czyj koń na paszy, sprowadzić do miasta, nakarmić i wziąć na drogę obroku. Mick. III, 9. Precz stąd Bernachu! nie suszyć mi głowy!... Rzew. Sopl. 51. Siadać wszyscy w dwoje sani, mnie jedne zostawić i jechać do Lubicza. Tam czekać, chybabym przysłał po sukurs. Sienk. Ogn. I, 53. Wezwać Marszałka. Mał. L. żel. str. 1.

Infinitivus przed formą czasownikową, niejako przygotowawczy: Bać się nie boję, ale to charakter twardy. Fredro VII, 157. Zabić, nie zabiłem nikogo. Małecki, List żel. 14; buntować, nie buntuje odparła baba. Prus, Plac. 133. Por. Mikl. Synt. 815n. Potebnja 439.

Rad z inf. Śmieją się z nas starych, że my radzi zawsze mówić o dawnych ludziach. Pam. Sopl. I, 101. Takiego żołnierza, jak Pan Wołodyjowski, każdy rad ugościć. Sienk. Woł. I. 111. Ona też rada była wynagrodzić sobie swoje długie osamotnienie. Dhasp. (1891) str. 21.

Infinitivus łączy się z wyrazem nuż, dopiero, dalej, dawaj i t. p. Spotykają się, przystają, dalej gwarzyć o tem i o owem. Dygas. zł. karku 1. Dopiero szlachta winszować i domagać

się, by nowego wojskiego zdrowie wypić. Rzew. List. I, 75. Zeszły się stare kumoszki i dalejże wywlekać jakieś niestworzone rzeczy, Gawal. Mgła. 148. Na drugi dzień zyd obacuł, co chtoś mu tyła kapusty nawycinał, daligo (= dalej go) lamentować. Bibl. Wisły III, 60; Daligo ja z pliw pasy kręcić. Bibl. Wisły III, 52.

Samo *dalej* bez inf.: I jeśli dostrzegą czegoś, co ich dumę bodzie: Dalejże w gniewy, w przebój, w groźby, w znowy. Malecki, List żel. 7. Ja jedną ręką dwunastu, drugą innych dwunastu porwę, strząsnę i o ziemię uderzę. Tych odbywszy, dawaj drugich dwunastu, i tak po tuzinie ich chwytając, wszystkich prędko odbyłem. Bohom. Kom. III, 40. Aż tu on dawaj wydziwiać na króla polskiego. Czajk. Czarn. 321.

Tylko, jeno z inf. A ja dziewczyny wcześniej zabrałam, bo Tatarów tylko u nas patrzeć. Sienk. Woł. I, 82. Lez i stękać, bo tu jeno patrzeć tych, co następują i nastają na moje życie. B. Wisły, III, 79.

Infinitivus na wyrażenie konieczności, potrzeby. Mikl. Synt. 859, 14. Przykłady polskie str. 861. Jak się żona nie przyłoży k' temu, zginać wszystkiemu. J. Kochan. Pś. I, 1. Krowyby tobie a nie panienki całować. Szymon. VIII, 14. *καλόν σοι δαμαλάς φιλέσθην, οὐκ ἄζυγα κόραν.* Nie wybiegać się przed nią parobku żadnemu. Szymon. siel. XVIII, 112. Nie każdemu, panie kochanku, w takie się stare stroić lachmany. Krasz. Och. I, 71. Już mnie nie wojować. Rzew. List. I, 340. A jakże nie, jemu być biskupem. Rzew. List. I, 283. A fortun tych nie policzyć, które wówczas splonęły na ołtarzu ojczyzny. T. Niecz. 29. Mnie o waszą łaskę, nie wam o moję dbać. Rzew. Sopl. 49. Mnie dziś o niej myśleć właśnie. Fredro VII, 225. Nie tobie igrać przez srebrne tonie. Mick. I, 39 (130). Oj, niedługo nam, niedługo podzwaniać tu na niej. Zal. pośm. II, 19. Jednego żal mi — to utraty słuchu, wiecznie dzwoniącej czczości w mojem uchu, której na starość ani już rozeznać. Zal. pośm. I, 110. Nam się starać o łaskę poczciwych obywaterek. Rzew. List. I, 8. Pijkowi od wódki nie odwyknąć. Czajk. pow. Koz. 10. Nie wam mnie uczyć rozumu. Dygas. Na zł. karku. 142. W konopiach ci stać, nie gadać z dzieźciem. Prus, Plac. 61. Nie złapać staro wróbla dwa razy w samotrzask. Czajk. Kirdź. 27. Nie

nam sądzić boże wyroki. Czajk. Kirdź. 22. Kirdźali, nie tobie służyć carowi. Czajk. Kirdź. 52. Nie między Niemcami szukać Sławianom braci. Czajk. Kirdź. 86. Ani mi siłą dźwignąć już żadną, dopokąd wasze lzy nie opadną. Lenart. I, 176. Bo co było, to nie jest, nie pisać tego w rejestr. Lenart. I, 297. Sto bizunów takiemu i piece mu malować, nie one specyały, którymi oczy pasę. Sienk. Pot. I, 17. Pewnie, że Jerzemu nie równać się z Michałem. Sienk. Pot. 171. Bóg najlepiej wie, co robi, choć tego ni rozumem ludzkim pojąć ni sprawiedliwością ludzką odmierzyć. Sienk. Woł. I, 13. Ale już mi dłużej nie wysiedzieć w męce, w kłótni, w żalu. Sienk. Pot. II, 172. Ani tej wody przepłynąć, ani jej przebrnąć. Sienk. Pot. II, 172. Zwyczajnymi sposoby już nam się nie podnieść z tej lichoty. Sienk. Pot. I, 139. Ani ludziom wytłómaczyć, że to jeszcze nie zdecydowane. Sienk. Połan. III, 52. Takiego osadzenia głowy ze świecą szukać. Sienk. Połan. III, 91. Nie wam mnie uczyć rozumu. Dyg. na zł. 142. Do niego pismem nie dotrzeć, trzeba samemu wniść do chaty i rękę mu podać. Zachar. Kres. I, 167. Nie wziąć ich na sentyment. Gawalew. Mgła 33. Robię, co mi się podoba, a tobie w to nosa nie wścibiać! Krasz. Szpieg. 33. Na jej twarzy nie dojrzyć ani radości, ani niechęci. Czajk. Czarn. 10. Ale tym, co głosić śmia, żeśmy zatracili siły, że nam tylko isć w mogiły; tym rzucamy w twarz, że kłamią i, że skon nasz tylko śnią. Tetmajer, Poezye 2. Por. gr. οὐκ ἔστιν εὐρεῖν βίον ἄλπιον οὐδενί, lać. est videre = licet videri; bella cernere erat. Mikl. Synt. 600.

Infinitivus stoi po wyrazach trzeba, należy, przystoi i t. p. lub też w zdaniach, w których tego rodzaju wyrazów domyślić się można: Ale szczęście to drogo mi przychodzi okupywać. Asn. Cola R. 18. Z przykrością przychodzi mi wyznać tobie, że to małżeństwo już jest niepodobieństwem. Asn. Cola R. 61. Ej! siłaby mówić, siłaby mówić (scit. trzeba, należało), a tu język wszystkiego nie wypowie. Sienk. Pot. II, 172: Ja, chwalić Boga, dzieci już mam. Dyg. na zł. karku 83. A że, dziękować Bogu, imię moje ma dość miru u współbraci. Sienk. Woł. I, 121.

Infinitivus w zwrotach nie wiedzieć. Zachciało ci się tej wizyty nie wiedzieć po co. Korzeń. Koll. 3. Zastanowiły ją, nie wiedzieć dla czego, wierzyby nagie. Korzen. Koll. 5. Na te słowa,

nie wiedzieć dla czego, żywy rumieniec wystąpił na twarz pana Józefa. Korzen. Koll. 8. Panna Kamilla... nie wiedzieć dla czego, spuściła oczy. Korzen. Koll. 8. Mając do zbytku czasu, z którym nie wiedzieć, co począć, chętnie się podejmuję pisać o niczem. Krasz. Rzym. za Nerona 8. Nie pleć. nie wiedzieć co! Abg. Solt. Z wiejsk. dworu 4.

Infinitivus w zdaniu pobocznem. Nie wiedząc, co z sobą począć (= mają, powinni). Abg. Soltan, cars. imp. 7. Kozak, gdzie podziąć się, nie wie. Bohd. Zal. pośm. II, 43. Nie wiem, jak się wziąć do tego. Hajota, now. 79. Taka konstrukcyja jest jedynie możliwa, jeżeli w zdaniu głównem i pobocznem jest podmiot wspólny.

Infinitivus służący do dopełnienia czasownika lub przymiotnika. Bolały mie rącki śmigać na konicki. Teraz mie nie bołą śmigać na swywola. Świąt. Lud nadr. 287. Biały konik wolny biedz za sotniami. Czajk. Pow. Koz. 11. Zęby zdrowe, że żelazo gryźć niemi. Gawal. Mgła 9.

Infinitivus na wyrażenie warunku, zamiaru, życzenia, np. dać kurze grzędę, a ona powie, ja wyżej siędę, t. j. gdy się kurze da grzędę i t. d. Jest to właściwość syntaktyczna spotykana także w innych językach słowiańskich. Por. Mikl. Synt. 849, 9. W języku polskim konstrukcyja ta jest bardzo powszechna: A mnie dać jeno wina, wódki pachnącej naleć. I tuż obok dziewczyna, gotówem wnet oszaleć. Kniaźń. I, 94. Kocią naturę ma ten człowiek, zrzucić go na łeb, a zawsze padnie na nogi. Asnyk, Cola R. 86. W stół uderzyć, nożyce się odezwą. Rzew. List. I, 340. Tylko okno otworzyć, a już się człowiek zdrowszym czuje. Kowerska, Irena 24. Dziś mu słowo rzec, jutro będzie po harapie. Sienk. Pot. VI, 1. Na co spojrzeć, serce się kraje. Witw. przedm. X. Gdzie spojrzeć, wszędzie się snują wrogi w pstrofarbnych zawojach. Czajk. Kirdź. 88; dmuchnąć, a już polecą. Hajota, now. 54. Kiedy ludzie we święto stoją na cmentarzu, a patrzyć na nich zdaleka, to widzi się, że wyglądają jak trawa. Prus, Plac. 69.

Często z takim infin. łączą się spójniki *jak, gdyby, żeby* itp. niejako dla zaznaczenia warunku, życzenia i t. d. Trawa przecie nie mówi, jak ją ścinać, a jak giąć świeżą gałąź, to się ona drze, a jak rwać trawę, to piszczy i nogami trzyma się ziemi.

Prus. Plac. 70. Ona ogromnie nie lubi, jak mówić o jej powo-
dzeniach, a ja nie mogę wytrzymać. Sienk. Polan. III, 23. Jak
się uprzeć i nie zapłacić, to dadzą darmo wikt, pomieszczenie.
Dygasiński, Na złamanie karku 71. Ziemi w Brazylii tyle, że
gdyby nią wszystkich polskich chłopów obdzielić, to każdy
byłby jeszcze bogatszy od najbogatszego tutaj szlachcica. Dygas.
Na zł. 9. Gdyby na wielkim arkuszu papieru odmalować fizyo-
nomię naszego świata, zrobiłby się śliczny, misterny, delikatny
deseń. Jun. Cznbl. 5. Żeby rolę wapnem posypać, to po lada
deszczu ogień się robi. Rzew. List. I, 200. Byłe swoje zmówić
pacierze, to już tam wszystko samo się zbierze. Lenart. I, 272.
Od Rzyszczowa do Iwanu na dół ku Dnieprowi, jako okiem
jeno zajrzeć, lud wszędzie się mrowi. Bohd. Zal. pośm. II, 24.
Spostrzegł, że jeżeli z jednego punktu zakreślać koła... to się
utworzy dużo kół, mających wspólny środek, a jeżeli nakre-
ślać koła z różnych punktów, to się utworzy dużo kół, mających
środkie każde na swój rachunek i bynajmniej nie wspólne. Ju-
nosza, Czarne błoto 3.

Negacya nie w języku ludowym i wogóle w ożywionem opo-
wiadaniu często służy do wzmocnienia twierdzenia. Miklosich
Synt. 181 n. przytacza nieco przykładów z języka ruskiego
i rosyjskiego, ale wyraża przypuszczenie, że w innych języ-
kach słowiańskich tego sposobu mówienia nie ma. Jest on je-
dnak bardzo powszechny w języku polskim, np. w języku lu-
dowym: (Chłop spuszcza się po powrozie z plew na ziemię) pa-
trzę jus blisko ziemia, ale mi brak jesce kawał pasa do ziemi;
jak nie sięgnę za kołmnirz, jak nie wyjne wes, jak nie
zacne pasy drzyć, naderem pasów i nadkręciulem onygo pasa.
Biblioteka Wisły III, 52. Jak nie przyskocy do torby, jak nie
zacnie djablów... okładać. Świątek, Lud nadr. 323. Przykłady
z literatury: A ta bieda kiedy nie gruchnie z guldynki, Ta-
tarzyn chlup w wodę. Sienk. Woł. I, 85. Jak nie strzelali! Sienk.
Pot. I, 64. Co też my z sobą losiów i dzików nie nabili! Rzew.
List. I, 270. Jak nie przeciągnie harapem przez leb hultaja, aż
się zatoczył... a ona w nogi. Fredro VII, 8. Dopiero jak nie
wzięli się chłopcy do nóg schylać panu, a jak pan nie wziął

ściskać ich za głowę. Prus, Plac. 132. Kędy nie spojrzę, świ-szczą pustki w domach. Zal. pośm. I, 41. O jaką mię radością nie napelniasz! Zabl. rozm. Sokr. 89. Milcz że mi zaraz i idź spać pijaku, a nie to cię tu nauczę. Kraszewski Szpieg. 34. Milcz babo, a nie, to ci leb rozplatom. Krasz. Szpieg. 37. Kir-dźzali przyłożył oka do szpary, i jakież nie było jego podziwie-nie, gdy zobaczył siedzących koło pieca. Czajk. Kirdź. 28. A tu jak nie przyjdzie grad, i to taki jak laskowe orzechy, jak nie zacznie tłuc przez cały kwadrans. Haj. Ich syn I, 53. Spojrzę i jak nie wrzasnę: «Jezus Marya». Haj. now. 6. P. Cyprian Robert namaszczał na bohaterów tych wszystkich, którzy ja-kąkolwiek zbrodnię, jakiejby ona nie była barwy, popełnili przeciw rządowi bułgarskiemu. Czajk. Kirdź. IX.

Przysłówki.

Formy czasownikowe przysłówkami. W językach słowiańskich formy niektórych czasowników pełnią funkcją przysłówek. Zestawia jej Miklosich (Vergl. Syntax 153, 8), gdzie także po-dane są niektóre przykłady polskie. Najbardziej znanym przy-kładem jest może, właściwie 3. os. l. mn. używana w znacze-niu łacińskiego fortasse, dalej bę d z i e w znaczeniu około, mniej więcej, w przybliżeniu, np. «Czy to dawno?» — «Będzie pięć lat». Która jest godzina?» — «Będzie dziesiąta». W języku lu-dowym tudzież u pisarzy naśladowujących mowę ludu znajduje się więcej przykładów: Po ojcu się też zostało bę d z i e ze dwie morgi gruntu nie zgorszego. Dygas. Na zł. karku 7; Byłem tu-taj bę d z i e więcej niż dwadzieścia razy. Dyg. zł. 21. Idą bę d z i e z wiorstę drogi. Dyg. zł. 76; rękawiczki długie, co się zapinały bę d z i e na jakie dziesięć guzików. Dyg. zł. 80. Gra, ale daleko. Bę d z i e pół mili. Sienk. I, 119.

Bardzo powszechne jest przysłówkowe m u s i, np. u Prusa (Placówka): ale m u s i coś ma zepsute w głowie 26; musi Niemce z Wólki 28; Ehej! musi to szwagierek dziedzica, 23; musi z pa-pieru kwiaty jak w kościele, 76. Głupi to on musi, że jest, ale dobry pan, 82; musi jadać na zabawę do naszego pana, 141; musi, że do kolan mają bóty 97; musi, że nam na złe wyjdzie

taka droga, 103. Także Dygasiński (Na złamanie karku) używa tej formy: Musi kapliczkę jacy ze światłem postawili na morzu 137; musi na wiwat tak wystrzelili 138. Musi to nie po polskiemu, 14. Musi go zawiało, czy co? Hajota, nowele, 142. Z jednej tylko Bryzologii piszą do nas musi za wiedzą Ojca św. Dyg. zł. 32. Musi malignę ma. Haj. now. 143. Paniusia dużo, musi być, tańcowała. T. Jeź, Żusia 195. W tej Brymie mówią widzi niektórzy po polsku. Dyg. zł. 65. Wy, prawi, swoje Scewole i Reguluse wysławiacie. Sk. rdz. 109. Niewiasta, prawi, święta, ale łakoma. Sk. rdz. 114. Na ten czas, prawi, domy chrześcijańskie burzono. Sk. rdz. 165. Z prawi powstało adv. p r y.

Bardzo często używamy formy *przeszło* (3 os. r. nij.) w znaczeniu przysłówka, np. «Przeszło pół roku nie byłem u ciebie». To są właściwie dwa zdania: Nie byłem u ciebie, przeszło (od mojej ostatniej u ciebie bytności) pół roku.

Także *bywało* występuje w znaczeniu przysłówkowym, łącząc się zazwyczaj z formą czasownika w czasie teraźniejszym, któremu przez to nadaje znaczenia czasu przeszłego, np. By wało fury z jego śpichrza idą do klasztoru. Rzew. Sopl. 51; bywało po swojemu chce nam wszystko tłómaczyć. Rzew. Sopl. 72; bywało co miesiąc sprowadza zakonników do Gruszówki. Rzew. Sopl. 102. Pan Mitarnawski by wało jak znajdzie w Ciceronie jaki długi peryod, zaraz go przepolszczy. Rzew. List. I, 42. By wało starcy kiedy się z sobą rozgadają, strażnik mawia. Rzew. List. I, 61. Mawia bywało sam sobie. Rzew. List. I, 5; Bywało mawia do swojego przyjaciela. Rzew. List. I, 24. Życie narodowe dawnej szlacheckiej rzeczypospolitej, kiedy by wało wywrzeje na placach bitew... nie znajdowało już dla siebie żadnego pola publicznego. Witw. Pielgrz.. 41. By wało wszyscy schodzimy się wieczorem. Ujejski, Drobne wiersze 26. Za to w lesie by wało szliśmy obok siebie. Haj. now. 97. Z końcem postu, gdy już pola z pod śniegu łyślały, to bywało na mogiłach lud zbiera się cały. Bohd. Zal. pośm. II, 22. I burliactwo nam żonatym bywało dokucza. Bohd. Zal. pośm. II, 53.

Całe zdanie przysłówkiem. Powiedziano powyżej, że w zdaniu «Nie byłem u ciebie przeszło pół roku», przeszło, uchodzące dziś za przysłówek właściwie jest formą czasowni-

kową, tworzącą zdanie (t. zw. bezpodmiotowe). Z dwu zdań: «Nie byłem u ciebie. Przeszło pół roku» powstało jedno, wskutek czego przeszło straciło swoje wybitne stanowisko i musiało się niejako zadowolić skromną rolą przysłówka. Proces ten oczywiście odbywał się powoli, niespostrzeżenie i bezwiednie. Można w niektórych razach zauważyć pewną chwiejność, tak że trudno powiedzieć, czy się ma jeszcze do czynienia ze zdaniem, czy już z przysłówkiem. Np. Jeżeli powiemy, napiszemy: *J a k o ży w o*, nie zrobię tego, to «jako żywo» niezawodnie jest zdaniem. Tu jednak zauważyć należy, że nie powiedzielibyśmy już: «*Jako żywi*, nie uczynimy tego» czyli że zwrot ten stał się formułkowym. Lud polski na Śląsku używa już wyrazu *ja g ży w* (= jak żyw) najzupełniej jako przysłówka: *Mychmy tam jagżyw* (*My... jak żyw!*) nie byli, podobnie cz. w znaczeniu nigdy, *jakživ*, a nawet od *jakživa* (od *jak żywa*). Skarga pisze: *Bóg daj*, wycięci byli, którzy was mieszają. Sk. rdz. 112, 8, *dziś bodaj* (z *bodaj*) straciło już charakter zdania, podobnie jak *dalipan*, *dalibóg*: *Dalipan*, jakem *Beppo*, gotówem się zaraz ożenić ze wszystkimi. Asn. *Cola Rienzi* 109. *Chciałabym tam być, dalipan!* Sienk. *Woł. I*, 78. *Dalibóg* ktoś idzie! Sienk. *Woł. I*, 99.

Wyrażenie: *bądź co bądź* jest oczywiście właściwie całym zdaniem, dziś jednak piszemy już *b a d ź c o b a d ź i* nazywamy całe zdanie przysłówkiem. Niektórzy pisarze oddzielają jeszcze *b a d ź c o b a d ź* przecinkiem od reszty zdania w takich razach, gdzie jeszcze wyraz ten nieco przypomina swoją przeszłość, np. *Bądźcobądź*, utrwaliło mnie to tylko w chęci zawiązania z nią znajomości. *Hajota*, now. 17. *Bądź co bądź* pochlebiali to jej próżności. *Krechow. Najml. I*, 65; tego, *bądźcobądź* oschłego serca. *Hajota*, now. 135. Zwykle jednak nawet interpunkcyi niema: *Ale bądźcobądź* zwiastowały one dzień. Sienk. *Ta trzecia*. 10.

Wyrażenie takie jak: „*Chwała Bogu, Bogu dzięki, dziękować Bogu* są, że tak powiem, na najlepszej drodze do stania się przysłówkami. Niektórzy pisarze już ich nie oddzielają przyimkami od zdania, np. *Przynajmniej mój barometr chwala Bogu* nie mi nie przepowiada. *Bliziński, Przezorna mama II*, 8. W języku czeskim *Bo hu ź e l* (= *Bogu źal*) przeszło w przysłówek *bo*

hużel, niestety: Łacińskie wyrażenie *nota bene* jest właściwie całem zdaniem, ale pełni funkcją przysłówkową (oczywiście): Jeżeli, notabene, znajdzie się. Junosza, Czarne błoto 120.

Niekiedy zdanie wtrącone zachowało jeszcze naturę pierwotną, ale zastępuje w zupełności przysłówek, np. Wino... widocznie musiało być ościste, bo a n i w e ż nie chciało przejść gładko przez gardło gościa. W. Szukiewicz (Ze Słowackiego okoli) Ateneum 1893, III, 266. Tłumacząc to zdanie na język niemiecki, powiedzielibyśmy durchaus nicht, ganz und gar nicht lub coś podobnego. Bardzo powszechnie jest używane a n i r u s z. Tak samo w niem. mir nichts dir nichts n. p. Er nimmt sich die Sachen mir nichts, dir nichts. Inne takie pierwotne zdania, które zbliżały się do przysłówków są np. Koniec końcem (= ostatecznie, wreszcie i t. p.). Koniec końcem postanowiłem się rozwiesić. Bliziński, Przezorna mama II, 3. Widzę, że koniec końcem, nie podoba ci się. Bliz. Przez. mama II, 1. Bliziński tego koniec końcem nie oddziela przecinkiem. Natomiast Chojceki, Dhasp. 18; Koniec końców, może i masz słuszność, stryju. Bardzo się także zbliża do natury przysłówkowej wyrażenie nie wiem co: Żeby miało nie wiem co kosztować, z torbami puszcze. Junosza Czubl. 67. Pożywiwszy się, jak należy (= należyście), wracała na swoje miejsce. Junosza, Czubl. I, 101. W języku ludowym: jak się patrzy. W języku niemieckim utworzono z fr. zdania *comme il faut* przymiotnik «ein comme-iffauter Mensch». Do przysłówka zbliża się zdanie «jak żyję», np. Jak żyję nie widziałem tak bujnych warkoczów. Zagórski, now. III, 61. Jednego tylko jak żyję miałem pana. Bohom. Kom. III, 5. Jak żyję nie intrygowałem. Bliz. Przez. mama. II, 4. Zwykle to jak żyję nie bywa oddzielane przecinkiem. Jako żyw na koniu nie siedział. Na Śląsku jagżyw (jak żyw) nie = nigdy. Ależ, mój Jasiu, tobie widzę nie łatwo dogodzić. Fredro, VII, 9. Boże mój, a ja go, widzę, na prawdę kocham! Bliziń. Przez. mama, III, 1. Znalazłszy się w atmosferze studenckiej... odżył zda się na nowo. Rawita, marzenia 20. Byłam mu wdzięczna za to, co dla mnie uczynił, choć Bóg widzi, nie wyglądałam jego nowych łask. Sienk. Pot. VI, 14. Idę już, bo tam z chlebem, Bóg wie, co mogą porobić. Junosza, Czubl. 130.

Deszczu bo, zdaje się, dziś już nie będzie. Bliziński Przez. mama II, 8.

Przysłówek *bynajmniej* powstał ze zdania by najmniej: Z miejsca swego by najmniej nigdy nie wykroczy. J. Kochan. Phaen. 3.

Wyrażenie *samnasam* pełni funkcją przysłówka. Gdy pan Zagłoba znalazł się wreszcie *samnasam* z Wołodyjowskim. Sienk. Wol. I, 133. I nieraz wieczorami, gdy zostali ze starostą *samnasam*, chwytal się Bogusław za włosy, wołając. Sienk. Pot. VI, I. Gdy zostaną *samnasam*. Sienk. Wol. I, 133. Nigdy jednak *sam* na *sam* zostać mi nie dozwoliła. Krasz. Ochoc. 64.

Również wyrażenie *za pan brat*, aczkolwiek nie piszemy jeszcze *zapanbrat*, zbliża się do przysłówka. Rodzice zaczęli być *za pan brat* z dziećmi. Witw. Wiecz. Pielgrz. I, 149.

Zamaż dziś piszemy dwojako (za mąż i zamąż), ale górę bierze *pisownia za mąż* i, jeżeli mnie poczucie językowe nie myli, to akcentujemy już *za mąż*, a nie *za mąż*, czyli, że rzeczownik utracił swój akcent na rzecz przyimka, z którym tworzy jedną całość. Czas ją wydać *zamąż*. Bliziński, Przez. mama II, 2; *zamąż*. Haj. now. 71, 77, 138, 184: *za mąż* 40.

Wyraz *codzień* nazwiemy przysłówkiem i zwykle go piszemy jako jeden, aczkolwiek jest on właściwie całym zdaniem. «Co dzień (nadejdzie), przychodzę do ciebie», z tego: *codzień* przychodzę do ciebie. Skarga pisze *co dzień*: kościelne dochody, których *co dzień* przybywało. Sk. rdz. 191. Inne złożenia z *co* (*co* rok, *co* godzina, *co* chwila i t. p.) obecnie znajdują się niejako w środku drogi do przysłówek. Piszemy *co rok*, (2 wyr.) to prorok, oddzielając pierwszą część od drugiej, ale np. u Karpińskiego (wyd. Korna) III, 254. *Placił corok*, a u Sienkiewicza mamy już: *Cochwila* (1 wyr.) tylko strzelając oczyma. Sienk. Wol. I, 77; *potrząsając cochwila* czupryną. Wol. I, 78, 144 obok *co godzina*: *Jeno jeść co godzina* woła. Wol. I, 144, *co krok* rzucają mu w oczy nagi obraz jego spodlenia się. Czajk. Kirdż. 43. *Mybyśmy chciały co dnia, co godziny* słyszeć takie słowa. Czajk. Czarn. 95.

Wyrażenie *gdzietam*, właściwie zdanie pytajne, zbliża się do przysłówka, zwłaszcza pisane jako jeden wyraz, np. *A! to była kobieta! ej, takich dziś już niema, gdzietam!* Bliż. Przez

mama, I, 5. Gdzietam! We czworo 18. Ale gdzietam! We czworo 25.

Przysłówkowe znaczenie mają także formy gen. sg. bogać, katać (boga-ci, kata-ci) i t. p. Bogać bym nie chciała. Dygaś. Na zł. karku 8. Bogać tam miesiąc, o moje dziecię, Isć tam potrzeba przez całe życie. Lenart. I, 241. Bogać tam krzywdy, Prus, Plac. 104; 80. W narzeczach śląskich (w Księstwie Cieszyńskim) na pytanie np. «Czy byś to zrobił» odpowiada się: «Katać też tam!» t. j. Gdzie tam, nie, weale nie — albo «Katańi!» (Kata nie) t. j. Gdzietam nie, owszem.

Rzeczownik w znaczeniu przysłówka. Delbrück, Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen I, 629, przytaczając rosyjski przykład: «ono pravda dorogo da ljubo» zauważyła, że to z pewnością nie jest przykład odosobniony i, że «natürlich ist es aus dem Satze «es ist Wahrheit' hervorgegangen». Tak samo w języku polskim: Znajdowano prawda czasami drogi do sędziów. Krasz. Och. I, 43. Książd prawda wielkiego rodu, ale czyż ród jest tarczą od występku? Krasz. Żacy 52. Obok prawda użytego w podobny sposób, jak w przykładach powyższych, używamy także zdania co prawda, bardzo zbliżającego się do wprawdzie. Wyraźne zdanie mamy natomiast: Prawda, że dla ciebie braknie kogoś ze dworu. Czajk. Czarn. 8. To prawda, że ze stanowiska artystycznego poezya Krasińskiego, nie jest taka, jak poezya Mickiewicza, że się z nią równać nie może. Tylko o tem pamiętać się godzi, że ona symboliczną i allegoryczną być musiała, i że, jako taka, jest jeszcze... bardzo zrozumiała. St. Tarnowski, Z. Krasiński 12.

Podobnie jak prawda używa się wyrazu *chyba*: Chyba rozum straciłeś. Asn. Col. R. 27.

Przysłówki nadzwyczaj, nadspodziewanie i t. p. Wyraz *nadzwyczaj* dziś już powszechnie uchodzi za przysłówek, od którego utworzono przymiotnik nadzwyczajny, a od przymiotnika w dalszym ciągu przysłówek nadzwyczajnie. Dawniej jednak pisało *nadzwyczaj*, i można było powiedzieć *nad mój zwyczaj* i t. p. Jak *z nadzwyczaj* i *nadspodziewanie* powstało z czasem *nadzwyczaj* i *nadspodziewanie*, pouczą nas przykłady: Złodziejstwo jest ruchomej rzeczy dotykanie *nad* wiadomość i *wolą* pańską *umykanie*. Klo-

nowicz, Worek Jud. A 2b. (Złodziej) bierze nie swą rzecz nad wołą jej pana. Klon. W. Jud. A 2b. Co się nad ich wołą dzieje, temu nie wierzą. Skarga, rdz. 569. Królowie oni Franków nad nadzieję zgodę między sobą uczynili. Sk. rdz. 570. Zam. nad nadzieję mogło być równo znaczące nad spodziewanie, które zamieniło się w przysłówek, co ułatwiło zakończenie — nie właściwe wielu przysłówkom. Gdy mu ciało Pańskie niesiono, z łóżka się nad mniemanie wszystkich porwał i ubrany przeciw Panu swemu szedł. Sk. rdz. 1129; nad zakazanie Piotra ś. Sk. rdz. 173; nad mniemanie Karp. III, 147. Dłużej nad pierwotny zamiar. Hajota, now. 135. Niewiasta była urodziwa nad miarę. Sienk. Wol. I, 4. Uczucia jej wzrastały nad miarę. Krechow. najml. I, 53.

Formy instr. sg. przysłówkami. Przecie ciągiem w książkach siedzi. Haj. now. 8. Tudor miał hukiem złota. Czajk. Kirdź. 48. Pewnikiem habit wdzieje. Sienk. Wol. I, 14. Wie pewnikiem. Haj. now. 4. Trzy tygodnie przeleciały ptakiem wśród rozlicznych zajęć. Hajota now. 81. Chciałbym lecieć ptakiem. Czajk. Kirdź. 63. Wszystkich szable błyskawicą mignęły. Czajk. Kirdź. 63. Mówcie w ucho ludowi Bożemu, niech nyszkciem broń przyrządza. Czajk. gaw. 118. Kowale nyszkciem nakuć groty uspieją. Czajk. gaw. 123. Tajemnica migiem przelatowała z ust do ust. Czajk. Kirdź. 45. Moskale migiem kuli więźniów w łańcuchy. Czajk. gaw. 129. Ukradkiem zaśmiał się Arnauta. Czajk. Kirdź. 36. Jeszcze kto gotów posłuchać i piorunem wylecisz. Sewer. St. ml. 38. Piorunem sejm cały w podwórze wypada, Ujejski, Drobne wiersze, 49. Skokiem uciekali. Rej, figl. Dd. 6b. W tej Bryzoli duchem musi być grunt do rozdania. Dyg. Na zl. 16; Toć mnie Sobek Kostrzewa ciągiem podawał na świadka. Dyg. Na zl. 21. Por. chyłkiem, cichaczem, milczkiem, cwałem i t. p. Chłodzieć litewski milczkiem żwawo jedli. Mick. P. T, III, 707. Tadeusz ukradkiem spozierał w kieszenie. Mick. P. T. III, 721.

Przysłówek wznak jest właściwie przymiotnikiem, Stsl. въ-знакъ supinus. Dziś używa się przysłówkowo. Czajkowski Kirdź. 22: leży wznakiem.

Przysłówki na o: Z jednej strony widnokrag mi się rozjaśnia, z drugiej djablo ścieśnia. Sienk. Ta trzecia 26. Byczo mówisz. Gawal. Mgła 50. Bawimy się kannibalsko. Sienk. Ta trze-

cia. 31. Bywało mu nieswojo. Sienk. Polan. III, 28. Obydwom było ze sobą jakoś nieswojo. Sienk. Polan. III, 80. Żył huczno, dworaczno. Ujejski, Drobne wiersze 46. Chłopak stajenny przejeżdżający stępem młodego konia. Abg. Solt. Z wiejsk. dworu 7. Analogicznie do kolejno utworzył Czajkowski formę kolejko (od kolejka): Kolejko wszystkie kobiety w ręce całowali. Czajk. Pow. Koz. 25.

W dawniejszym języku tworzone niektóre przysłówki na o, które dziś — jeżeli się ich wogóle używa — używane są w formie ê: choro do Krakowa przyjachawszy. Górn. III, 163. Chytr jakos nas do złego napomykacie. Górn. III, 245 ob. chytrze mię to pytasz. Górn. III, 245. Tam przyjaźń jego sobie chytr o jednał. Sk. rdz. 169, 252. W ziemi nieprzyjacielskiej to się podno (podobno, pono) zejdzie. Albertus. Krasz. Lecz się podno drugiemu dadzą znać winnice. H. Morszt. Świat. rosk. 14. Wskutek opuszczenia formy czasownikowej (jest), przymiotnik staje się przysłówkiem: A rumieniec widno dawno już z lica uciekł. Czajk. Pow. Koz. 149. K. Bartoszewicz wyrzuca komus w Przeglądzie literackim wyraz złośno. Bo piątego dnia... zapalić kazał Aryański dom, gdzie się tajemnie w Carogrodzie schodzili i mało rozruchu w mieście nie było. Skarga, rdz. 400. Tego przestarzałego przysłówka użył także i Sienkiewicz: Mało dusza ze mnie nie wyszła. Sienk. Pot. II, 79. To mało zresztą prawdopodobnie powstało z zdania: «mało brakowało, że...»

Wyrażenie *widać* znaczeniem swoim zbliża się do przysłówka (widocznie). Czekać do niesporów widać nie do smaku Panu kasztelanowi. Czajk. Czarn. 55. Widać bała się nieboraczka, abys przede mną nie odkrył dawnych rzeczy. Czajk. Czarn. 73. To widać człowiek jak powinien być. Czajk. Czarn. 81. Widać, mu niemile to gwałtowne łajanie niewiasty. Czajk. Czarn. 260. W i d a ć, że do Polski zawitały dawne bohaterskie czasy. Czajk. Czarn. 72.

Przysłówkowe wyrażenia po z dat. On też czuwa po swojemu. Asn. Cola R. 11; po żołniersku. Czajk. Kirdź. 45; po chudopacholsku. Rzew. List. I, 8; po bożemu. Hajota, now. 71; po matczynemu. Rodziew. na fali 12; złożywszy ręce po napoleońsku. Haj. now. 71, 77; po kociemu. Gawal. Mgła 87; po orlemu. Czajk. Kirdź 30; po widomu już światłość jej blednie. Bohd. Zales.

pośm. 10; po ciemku. Sienk. Woł. I, 71. Nie będą się już po staremu przyjaźnili. Sienk. Wołod. I, 131; po pijanemu. Pam. Sew. Sopl. I, 46; po sprawiedliwemu. Pam. Sew. Sopl. I, 49; po dawnemu. Pam. Sew. Sopl. I. 59; po swojemu. Pam. Sew. Sopl. I, 73; posąsiedzku. B. Prus, Plac. 32, 67; pofrancusku (1 wyr.). Prus, Plac. 83, 84. 89; po frajcusku. Prus Pl. 93; pożydowsku. Prus Pl. 93; pociemku. Prus Pl. 130; podawnemu Plac. 122; wysunął się po cichutku. Jachow. I, 12; przestańcież już po polaci (po łacinie). Bibl. pisarzy polsk. 2. Korcz. rozm. 15; w gwarze żydowskiej: Musi to nie po polskiemu — powiada szynkarz. Ad. Dygas. Na zł. k. 14; pomaluśku. Prus Pl. 138; ponemiecku. Prus Pl. 164, 165; pokryjomu. Karp. (Korn.) III, 261; postaremu. J. Kochan. Satyr. 49, 162; pocichu. Haj. now. 162, 190; poprostu. Haj. now. 169; połudzku, po bożemu. Haj. now. 71; pogospodarsku. Haj. now. 184.

Z przytoczonych przykładów pokazuje się, jaka panuje w ich pisowni chwiejność. Zwroty te są nie jako na drodze do stania się przysłówkami (adverbializacyi). Niektóre już poczuwają się jak przysłówki. Tak samo ma się rzecz z innymi połączeniami przyimków z formami przymiotnikowymi np. zlekka. Haj. now. 76, 108; z lekka Opal. sat. 75; wokół Krechow. najmł. I, 2, 39; w okół 7 i t. d.

Przyimki między partykułą przeczącą a zaimkiem. W dawniejszym języku przyimek należący do zaimka zaprzeczonego kładł się między negacyą a zaimek, czyli dzisiejszemu z nikim odpowiadało niskim, z niczego: nizczego i t. d. Takie dawne złożenie zachowało się w wyrazie niwecz = ni-wũ-čb, z którym dziś łączy się nawet drugie w (w), w niwecz, ponieważ dla poczucia językowego w złożeniu znikło. Takie powtórzenie przyimka mamy jeszcze np z niszczego stworzeni (z ni z czego). Rej, wiz. III, 115; z niskąd (z ni z kąd) wody, ni ochłody, a spieka nie żarty. Zaleski, pośm. II, 59. Zwyczajne połączenia są niwczym (w niczym), ninaczym (na ni czym), niskąd (z nikąd), nizacz (za nic) i t. d.: Aby też dobrej sławie ni w czym nie przeszkodzić. Rej, wiz. III, 160; 55a; Post. 17b; Apollinarskiego kacerstwa niwczym nie naśladował. Sk. rdz. 403.

Przyimek powtórzony: Nie naruszając w niwczym praw ludzkości należytej. Rohom. Kom. III, 378. Że ninaczym prawie wszystkim nie schodziło. Zbylit. droga 13a; aby się w ninaczym omyłka nie działa. Tarn. cons. XV b 16; ni oczym innym nie myślił. Starow. Kaz. 92 a; niocz Rej, żyw. 79. Rej, figl. Ee. 5a; Niskim nie jest obłudnie, lecz s każdym prawdziwie, Rej, wiz. I, 404; niskąd ci Rej, Post. 73a. Ni przez kogo innego nie mamy otrzymać tego. Gnieźń. 15; ni przez kogo innego. Kodeks Dzikowski VI, 20; Święty Cypryan ninakto-rych miejscach świadczy Conf. ang. P. 3b; niukogo Kod. Dz. XX, 33. Dziś nie mają mie nizacz. Bpp. I. fort. en. 9. Św. Jacek... nigdy pomsty nie żądał ninadkim. Starow. Kaz. 572; nioczym innym. Starow. Kaz. 877. Podobne następstwo wyrazów jest także niekiedy przy lada, leda: Już wszyscy leda za listkiem bieżą. Rej, zw. 48b; leda o co Rej, zw. 64b; leda o co przysięgę skazuje. Górn. III, 88; leda za wiatrem. Górn. III, 115.

Powtórzenie wyrazu lub zwrotu w języku ludowym. Jużbym ja się dawno, jużbym się wydała. Wisła III, 530. Leciał konik leciał jak zając przed psami. Wisła III, 567. Sumiał gaj, sumiał gaj, sumiała lescyna, śmiał się Jan, śmiał się Jan, płakała dziewczyna. Wisła III, 569. Śniło mi się śniło o dusznem zbawieniu. Wisła III, 571.

Pani matce z panem ojcem trzeba ją pochować,

Trzeba ją pochować i pogrzeb wyprawić,

A nią karabinem drobnym śrótem nabić,

Drobnym śrótem nabić, na drogę wystrzelić. Wisła III.

Piją, piją, zapijają. Wisła (1889) 250. Wstuncie wstuncie syny moje — Guńcie, guńcie siostry swoje. Wisła (1889) 250. Gnali, gnali nie zdognali. Wisła (1889) 250. Nie prawda, matko, nieprawda wsiekro!... Cicho synową, cicho ospalą. Wisła (1889) 252. Pobende rocek, pobende i dwa, a choćby ze trzy lata, zobacys, matko, zobacys wsiekro, jak se użyje świata. Wisła (1889) 252. Synu, synu, synu kochany, gdzieś jest twoja zuna? Wisła (1889) 252. Siadáj, siadáj, Kasiu moja, wsiekry matki nima. Wisła (1889) 252. Oj poczekaj, poczekaj Kasieńku. Wisła (1889) 257. Krawczyku, krawczyku, piękny rzemieślniku, zróbze mi sukienkę z wołowego ryku. Wisła III, 268. Stoi lipieńka, stoi zielona,

listecki opuściła. Pod nią dziewczyna, pod nią jedyna z rutki wianeczek uwila. Wisła, III, 516. Oj mam ci ja, mam parę wianeczków, zabrała mi je woda. O mój Jasieńku, o mój jedyny, bo stała mi się szkoda. Wisła III, 516. Niech się państwo nie smuć, nie smuć i nam dzisiaj złoty pieniądz wyrzuć, wyrzuć. Wisła III, 519. Na kościele kura pieje, pieje i kogut. Wisła III, 519. Nie masz to, niema, jak starszemu družbie. Wisła III, 520. Hej dopiero, hej w niedzielę, wezmę nową kamyzelę. Wisła III, 523. Ino on tam pójdzie przez sieradzki rynek, będzie mu się świciał w ręku karabinek, będzie mu się świciał ze samego złota, popłacze ja go też, biedna sierota. Wisła III, 523. Będę powiadała, żem się na tej służbie biedy wycierpiała, biedy wycierpiała, rozkoszy użyła, nie myślcie wy ludzie, abym długo była. Wisła III, 523. Wieżę ci go (wianeczek) wieżę perłami sadzony. Wisła III, 523. Będą tam królowie, będą cesarzowie, będą jej poprawiać wianeczek na głowie. Wisła III, 523. Cygan ja ci cygan, cyganeczki nie mam. Wisła, III, 526. Wojak ci on, wojak, cesarskiego wojska. Wisła III, 527. A grają mi, grają, chociaż mnie nie znają. Wisła III, 527. Płynie woda od ogroda, płynie rurami. Wisła III, 528. Oj koniki, koniki za wrotami stoją. Wisła III, 528. Dolina dolina, w dolinie potoczek. Wisła III, 528. Dalej chłopcy, dalej z miną, za dziewczyną, za jedyną. Wisła III, 526. A za strugą wolki moje, za strugą, za strugą, wczoraj pitem z jedną Kaśką, dziś z drugą. Wisła III, 52. Moja Kaśka za trzy djabły wypije, wypije. Czterech jak kieby nie wybije, wybije. Wisła III, 530. Utonie, utonie wiadercko z wodą. Świąt. lud nadr. 153. Nie pójdę, nie pójdę za kmiecego syna. Świąt. lud nadr. 153. A Boże, mój Boże! kiej moja uroda? nadr. 154. Bywałby ja bywał u cie, panno części. Świąt. nadr. 154. Stoicie družbowie, stoicie jak ściana. Świąt. nadr. 156 itd.

Przyimek położony dwukrotnie. W języku ludowym, w dawniejszej polszczyźnie tudzież w dzisiejszym języku literackim naśladowującym mowę ludu (Pol, Lenartowicz i inni) bardzo często przyimki kładzie się dwukrotnie, przed rzeczownikiem i przed należąca do niego przydawką, która w takim razie zwykle stoi po rzeczowniku, np. Dwa zamki na pagórkach na wysokich stały. Rej, figliki Ee 6a. Drugi okręt po morzu po szalonym puścił, Rej, Wizerunek II, 181. A potym gdzie na śmie-

kiu na marnym leżała. Rej, wiz. III, 474. Drudzy jawni złodzieje, których na uczynku na świeżym poimają i wodzą po rynku. Klonowicz, Worek Jud. B. I, a. Bardzo często u Lenartowicza, Pola i innych pisarzy naśladowujących styl ludowy. Tak np. z I. tomu Lenartowicza można przytoczyć cały szereg przykładów: Na brzegu zielonym, na bujnej na trawie, 153. Pszczółka zabrzączy na kwietnej na bloni 154. O! chwałaż Ci, Boże, za nowe za latko 155. Patrzą się na zorzę na złotą 157. Oj na rosę na białą poleceż ja polece! 103. Schylił się drugi z skrzydłami, dla Marysieńki dla samej 137. Aż ktoś pod niebem pod ciemnem gra Jezusowi na lirze 141; za tą jedną za przyczyną 147; pod; pod obłoki, pod zapalone 247; po kraju, po długim. Lenart. II, 167; na dolinie na zielonej. Lenart. II, 131. Pod temi drzewy pod płomiennemi 249. A cóż wam to białe gąski do tego do milego do posagu mojego? 283. U morza u szerokiego 289; nad orszakiem nad cichym 291; o nieznaną o drogę 303; po ojczystej po grzędzie 307. Hej ku morzu ku czarnemu, ku Limanu szerokiemu. Pol, pieśń o ziemi n. 31. Na świętego na Wojciecha u nas w polu już pociecha. Pol, pieśń 44; a na świętki na zielone. Pol, pieśń 44. W języku ludowym: Pojechała z grzecznemi panami za bystre, za morze. Kolberg, Mazowsze IV, 96; po obiedzie po dobrym. Kolb. Maz. IV, 120 (str. 209); po konikach, po wronych. Świątek, Lud nadrabski 176. Pójdę do dziewcyny, pójdę do jedyny, tam się uciese. Świąt. nadr. 178. Sięde na konika, sięde na karego. Świąt. nadr. 214; na tym jaworze, na tym zielonym. Świąt. 219. Pójdę ja na bagna na topiace. Świąt. I, 256. A na tej lipce, na tej zielonej trzy ptaszkwie śpiewały. Wisła III, 568. Ku Dunajowi, ku głębokiemu, leluja, ku gaikowi, ku zielonemu, leluja. Wisła III, 257. Por. Ogonowski, Studien 151.

W dawniejszej polszczyźnie przyimek z (cum) często się łączył z spójnikiem *i*. Ta konstrukcyja może się da wytłomaczyć zlanieciem się w myśli dwu konstrukcyj równoznaczających w jednę. Z dwu zdań: Król siedział i goście — Król siedział z gośćmi — mogło powstać: Gdzie król siedział i z gośćmi. Górń. III, 176. Wstań a weźmi dzieciątko i z matką jego. Rej. Post. 21b; dzieciątko i z Maryą matką jego. Rej, Post. 27b. Musiał im papięż powiedzieć, iż mu się św. Piotr i z św. Apollinarem, uczniem

swoim, ukazał. Sk. rdz. 413. Król Gotów Theodoricus i z synem swoim Torismundem. Sk. rdz. 425. Pankracy i z Czechaczkiem jakoś też tam weszli. Morszt. światowa rokosz 19. To siodelko i z czaprakiem. Jachow. I, 78.

Atrakcja. Por. Bystron, Drobne przycz. I. str. 21. Głowy nam młyncem chodzą, nóg ledwo dźwigamy. Gaw. pp. 29. Trudno żalu ukoić. Gaw. pp. 21. Ale nazwisk przywódców ciężko wiedzieć. Sienk. Pot. IV, 2. Trudno było oczu od niej oderwać. Sienk. Wol. I, 77. Trudno było zamykać oczu na straszliwą prawdę. Sienk. Pot. III. 191. Trudno oderwać oczów od tych cukiereczków. Asn. Cola R. 109. W każdej sprawie szkoda przyrodzeniu gwałtu czynić. Rej, zwierc. 15b. Tegdy mu sie bronil ciężę dać. Przybor. Vetust. terrest. pyzdr. 1418, 4. Aby się bitwy zwiesć uchraniał. Tarn. cons. rat. X, b. 27. Żywiąc bez pisma, zaniedbywali spraw swych pisać. M. Biels. Kr. p. 27. Zakazował pić wina i bydląt jeść. Sk. rdz. 90. Niebawem sobie teraz ta szlachta koło Warszawy wolności polskiej chwali. Górn. II, 19. Zakazał Mikołajowi do reszty, jak mówił, głowy mi zawracać. Sienk. I, 14. Uczy się rozmaitych potraw a przysmaków wymyślać. Rej, zwierc. 14b. Uczmy się jeszcze wyznawać tej świętej możności tego dziwnego bóstwa jego. Rej, zwierc. 11a 6. Nauczając je chować wszystkiego, com wam przykazał. Op. 171a, 18. Pewnieć nie gramatyki (uczyć się masz), która tylko szczebiotać a słówek obleśnych wykręcać uczy. Rej, zwierc. 13b. Cóż pomoże geometrya, iż się kto nauczy świata albo cudzych gruntów rozmiarzać. Rej, zwierc. 14a. Niechajże się uczy wszelkiego posłuszeństwa przelożonym swoim oddawać. Starow. 369b. Abowiem nadziewał się w mocy swej mieć tych niewinnych duszyczek. Rej, Post. 22a. Jak gdyby zapomniał jakiegoś dać rozkazu. Czajk. Kirdź. 100. Carskie wojska nie śpieszą nieść pomocy. Czajk. Kirdź. 100. Bała się matki i babki rozgniewać. Sk. rdz. 380. Bo się boi prawdy mówić. Starow. 35b. Że też częstokroć i zdrowia swojego nie żalował w niebezpieczeństwo podawać. Starow. 63a. I o tajemnicach naszych przenaświetszych sakramentów... sprawuje się... których się niewiernym objawiać starszy naszy strzegli. Sk. rdz. 82. Cyrulik mi zakazał sukni zdejmować. Bohom. Kom. III, 182. A mszej mieć słowieńskim językiem zakazuje mu (pa-

pież). Sk. rdz. 1070; po kilku dniu. Sk. rdz. 353. Zanieczyścili sprawy swych pisać. M. Bielsk. Kr. pols. 27. Tedy poczęli mówić: Przepuścimyli to tej dziewicy tako chodzić a nie przymusimy jej nam posłusznej być, w wiedzcie nowy obyczaj między nas. Op. 4a 5; pomogwszy sprawić onego pokarmu. Op. 44a 7. Jednej chrześcijańskiej nabożnej dziewicy na imię Teodorze. Sk. rdz. 387.

Pod wpływem konstrukcyi pięć godzin itd. powstają takie błędne wyrażenia, jak: dwie godzin. Rzew. List. I, 190; dwie koszul. Rzew. List. I, 343; dwie armat. Rzew. List. I, 291.

Rodzajem atrakcyi jest także: W kościele św. Anioła odprawia się trzydzieści mszy jedne po drugich (zam. jedna po drugiej). Asnyk, Cola R. 10. Zagarnął pod swoje rządy miasteczka jedne po drugich (zam. jedno po drugim). Asn. Cola R. 55; ale: podaje mu kilka różnych papierów, które Rienzi w ciągu sceny jeden po drugim rozwija i czyta. Asn. Cola R. 61. Przyglądając się im od stóp do głów. Asn. Cola R. 26.

Na uwagę zasługuje konstrukcyja: Tej części świata (Afryki) jest większa połowica pustej. Bielski, Kron. św. 21b. Tak samo w języku ludu śląskiego: Każdej było po pole białej — każdej było pół białej. (Powieści ludu śląskiego ze zbioru ś. p. L. Malinowskiego. Mat. antr. IV. Dz. II, 70).

Orzeczeniem czasownik rudymmentarny: Ja patrzę, że on sobie was kręci i na mnie krzywo pogląda, chop go w gębę, do szpady. Bohom. Kom. III, 118. Pan Robert, chop mię w gębę. Bohom. Kom. III, 204. Kozak na ziemię bęc, jak długi. Rzew. Sopl. 72. Puk, puk ptaszek do okienka. Jachow. I, 43. Widzi pies, że chłopak srogi, łap go zębami za nogi. Jachow. I. 77. A zajac jak struna smyk! w pole... Psy tuż, i hec!... Sokół smyk na przód... A on znowu fajt w lewo... Psy za nim fajt na lewo... A mój kusy cap! Mick. P. T. I, 695 nn. Tatarzyn chlup w wodę... Sienk. Woł. I, 75. A ja buch do matki. Lenart. I, 217. I drózd drózd, i gil gil, jak na skrzypkach dylu, dylu. Lenart. I, 148. Z chaty bocian: kleku. kleku. Lenart. I, 147. Mój pan i kilku innych panów udało się do mogił i gadu gadu z Niemcami. Zachar. Kres. I, 23. Jiżci sie dráp na te góre. Antr. XV (7).

Złanie się dwu konstrukcyj (Synchysis). Na każdym kwiecie są pięć ran czerwoną farbą wyrażonych. Starow. 361a. Mówiąc podkomorzemu ścisnął za kolana. Mick. P. T. I, 349 (Podkomorzemu ścisnął kolana — Podkomorzego ścisnął za kolana). Doprawdy, że stęskniliśmy za Panem. Bliż. Przez. mama I. 9 doprawdy stęskniliśmy.... prawda, że). Tam je on Walerius zamknął i odsadziwszy wschodne biskupy od rzymskich, których było czterzej, posłanych od Chryzostoma do papieża. Sk. rdz. 364. Sześciu piwnicznych nieustannie toczyli wino w dzbany. Rzew. List. I, 78. Dwóch sążnistych hajduków... na rękach z niej (karety) wynieśli naszych gości i lekko ich postawili na samym progu. Rzew. List. I, 137.

Składnia zgody. Por. Bystron, Drobne przyczynki I, 4 nn. Rzeczowniki rodzaju żeńskiego, oznaczające jednak osoby męskie, łączą się z przydawką i orzeczeniem w rodzaju męskim. Por. Drobne przycz. 9. Wpadł do mojej stancyi wściekły bestya i począł mi największe gadać impertynencye. Krasz. Och. I, 146. Ten ci choroba zabiegł nam drogę. Prus, Plac. 91; ten niecnota. Bohom. Kom. III, 79; w waszem rodzinnem gnieździe zasiędzie jaki szoldra. Sewer, Starzy i ml. 16.; gaduła nieznośny. Krasz. Ostr. z ogn. 34. Opluśnie go ten marcha. Albertus (Krasz.) 15. ob. przez tę marchę. Alb. (Krasz.) 18; stary marcha. Albert. (Krasz.) 22; o tak szkapie złym. Alb. Krasz. 20; uporny szkapa. Alb. Krasz. 26; jazda na szkapie niechętnym. Wójc. Bibl. Staroż. III, 344; powitał starowina. Abg. Sołtan. Z wiejsk. dw. 7.

Podobnie w języku łacińskim: *is scelus, hic simia* i t. p. «Die Synesis im Attribut gehört der niederen Sprache an (*is scelus, hic simia*) und wird ausser bei Schimpfwörtern nicht angetroffen. (Plaut. Ter.) Iw. Müller, Hdb. II, 269, 45.

Wyraz *książę* dawniej poczuwany był jako rzeczownik rodzaju nijakiego: posłało zatem książę do puszkarza z gniewem. Górn. III, 173; gdzie król i książę stało. Górn. III, 173. Weźmij książę najjaśniejsze... ten miecz. Biel. 431; Pola trupami okryje, książę możne zabije. J. Kochan. Ps. 165; jakoby też książę nie umarło. Górn. III, 164; Stefan, książę węgierskie. Sk. rdz. 895; ale już dość weześnie występuje składnia dzisiejsza: Owo książę był podpojony. Górn. III, 173. W języku

ludowym np. w Cieszyńskim wyraz książe dziś jeszcze jest neutrum.

Wyrazy *zgrubiałe* w formie rodzaju nijakiego oznaczające osoby męskie lub rzeczy, na których oznaczenie służą wyrazy rodzaju męskiego, łączą się zwykle z orzeczeniem i przydawką rodzaju męskiego, rzadziej nijakiego: Chłopi-sko to był ogromny. Szymański, Szkice (Petersb. 1887) I, 41; marzył biedaczysko. Szym. Szk. I, 49; pocziwy Józisko. Sienk. Połan. III, 128; pewnie zamarł gdzie dziadzisko. Junosza. Czarne bl. 111; chociaż ja prosty dziadzisko i nieuczony. Jun. Cznbł. 114; wichrzysko jak zwykle wyl różnemi głośy. Szym. Szk. I, 41. Biedne chłopczysko. Sienk. Połan. III, 312; Myślało żołnierzysko, że się dosłużyło. Sienk. Woł. I, 13, ale zimnisko było okrutne. Konopn. now. 49.

W języku ludowym do osób starszych, poważnych jakoteż o nich, mówi się w liczbie mnogiej: Bili mie matusia kalinowym kijem. Antr. XV (87); Co też to najlepszego tatuś zrobili, że tak z dobrawoli wzięli i pomarli. Konopn. now. 55; gdyby matuś nie lajali. W. Pol. Pieśń o ziemi naszej 26. Pán rehtór uczyli. Bydźcie też tak dobrzy (o jednej osobie). Podobnie: Byłam pewną, że was (t. j. Guida) zastanę tutaj czekających na mnie. Asnyk. Cola R. 98.

Od imion kobiecych tworzą się niekiedy formy zdrobniałe w rodzaju męskim. Składnia w takim razie stosuje się albo do formalnego albo do rzeczywistego rodzaju osoby: żeby Kazik (o Kazi Sulkowskiej) był zdolny do takiego wyrachowania! Sienk. Ta trzecia. 26; Kazik! wiedziałaś o depeszy? Sienk. Ta trzecia 28; żegnam Kazika, obiecawszy jej, że przyjdę wieczorem. Sienk. Ta trzecia 30.

Imiona zbiorowe np. czeladź, młodzież, kwiecie i t. p. łączą się z przydawką w liczbie mnogiej, np. Prawda, że to mamy czterech czeladzi (= czterech czeladników) dobrych pacholków. Sienk. Woł. I, 71. Ale pamiętaj, że nas trzy i dwie sług i czterech czeladzi. Sienk. Woł. I, 71. Majster N. poszukuje kilku zdolnych czeladzi. Kilku młodzieży (= młodzieńców) naraz ruszyło się grzecznie. Fr. Rawita. Marzenia. Lwów 1896, str. 7; pszczoły pracowite z rozlicznych kwieciami smaki, co lepsze zbierają. Szymon. Siel. XI, 7; por. łac. turba circumfusi fremebant.

Podobnie łączy się z orzeczeniem w l. mn. takie collectivum jak wszystko troje: Milczeliśmy chwilę wszystko troje. Ha-joja, now. 29.

Wyraz *bracia* jako imię zbiorowe rodzaju żeńskiego miał pierwotnie składnią zupełnie zastósowaną do formy, później wyraz ten zaczęto poczuwać jako liczbę mnogą do wyrazu brat, i składnia pierwotna zastosowała się do tego nowego poglądu. Niekiedy jednak, zwłaszcza u poetów, spotykamy jeszcze składnią dawniejszą. Radbych do was bracią wysłał uczoną i do naprawy waszej sposobną. Sk. rdz. 1069. Męczennicy upominają bracią wierną. Sk. rdz. 139. A na przedzie bracia nasza janczary już klóła. Bohd. Zaleski, pośm. II, 45. Na przegonyż bracia nasza, odpędźmy skrós psiarnię. B. Zal., pośm. II. 46; Oglądamy się za bracią snem twardym zaspaną. Zal. pośm. II, 52. Bracio moja, bracio, burlacka, żonata. Zal. pośm. II. 66. Goździk rozmawiając z bracią kwiatki. Węgierski 4; Dałaby mi bracia litewska. Rzew. List. I, 179; Zgarnij bracią tę okolną. Bohd. Zal. W. orat. 253; Co to bracia tak pokaźnie majaczy z daleka? Bohd. Zal. W. orat. 150, a jej rycerze są podwójną bracią. Rzew. List. I, 303.

Wyraz *mężczyzna* w dawnej polszczyźnie był rzeczownikiem zbiorowym rodzaju żeńskiego i łączył się z orzeczeniem w liczbie mnogiej. Żeśmy je (prawo) sami sobie mężczyzna stworzyli. Górn. Dw. 217... iżeśmy my mężczyzna ustanowili to prawo sami sobie. Górn. Dw. 217. Ten jest obyczaj we Włoszech, że mężątkom mężczyzna służą. Górn. Dw. b. 26. Ale się mężczyzna niejako przestrzegą na chytróść wszelaką. Górn. Dw. b. 3a. Osobno białegłowy, a osobno mężczyzna tak się pozdraiwiali. Sk. rdz. 31. I uczynił w Tripolu dwa wały, za jednym sam ze wszytką mężczyzną i żołnierzmi mieszkał. Sk. rdz. 507.

Podobnie wyraz *księża*: Biskupi cicho list swój do księżej Carogradzkiej przesłali. Skarga, rdz. 409. Gromił i one księżą, którzy do stołu się świeckich panów kwapili. Sk. rdz. 343. Co księżą, którzy się całą noc sypiać z wyczaili, niepomału obrazilo. Sk. rdz. 434; u swojej księżej. Sk. rdz. 343; z swoją księżą. Sk. rdz. 355. Przesłali na tem księża Raweńscy. Sk. rdz. 413; z obcych księżej biskupa mieć nie mieli. Sk. rdz. 413.

Na uwagę zasługuje łączenie podmiotu w liczbie mnogiej z orzeczeniem w liczbie pojedynczej w przekleństwach: Bierz cię djabli z twoim domem. Krasz. Szpieg 133; Ale bierz djabli, dajmy już temu pokój. Bliziński, Przezorna mama I, 5. Konstrukcja ta powstała może pod wpływem zwrotu: Bierz cię lichy i t. p.

Neutrum o osobach męskich lub żeńskich. Jedno stęka na migrenę, drugie rozmyśla nad nowym transportem książek, a trzecia, najlepsza, bo dwudziestoletnia dziewczyna, zdobywa zeza przy mikroskopie. B. Prus, Emancyp. IV, 133. Kiedy książkę wszedł do sali z braćmi Strawińskimi, chociaż to jego przyjsie może dziesiąty raz się odnowilo, w s z y s t k o na chwile powstało, by go powitać uniżonym ukłonem. Rzew. Listop I, 183. Tu wszystko troje poklekli. Krasz. Rzym za Ner. 45. Rzeczownik w formie żeńskiej oznaczający osobę męską łączy się z przydawką w formie męskiej: Gdyby ujrzal Waszą Królewską Miłość złączonego z poddanką swoją. Wyb mów (Malecki) 18. Cokolwiek Wasza Królewska Miłość uczynil. Wyb. mów 18.

Orzeczenie odnosi się do jednego podmiotu: Z wózka... wysiadł mężczyzna i niewiasta przybrani w chędogi strój szlachecki. Czajk. pow. Koz. 149. Jak mi Bóg miły i Ojczyzna. Czajk. pow. Koz. 153; ale także: Jak mi Bóg-Ojczyzna mile 152, 161; jak mi B. i O. miła 161. A przed nim leży Fedon i żywot Katona. Mick. P. T. I, 64.

Tą razą. Czy ma się mówić *tą razą* czy *tym razem*? Obydwa sposoby są historycznie uzasadnione. Knapski w słowniku pisze: raz subst. masculini et nonnunquam feminini generis, praesertim in instrumentali *tą razą*, pierwszą *razą* (Cn. Th. 692). Linde cytuje z Mączyńskiego* *drugą raz*, drugi *raz* lub *drugą razą*, *znowu*, *denuo* — *drugą raz* *kuje*. Formę *żeńską raz* znalazłem w Tarn. cons. rat. bell. List. XVIII, b: Ruszanie obozu tak ma być, gdy *zatrąbią* *pirwszą raz* w wojszcze, tedy aby konie gotowano, *drugą raz*, gdy *zatrąbią*, aby wozy zaprzagano. Zdaje się, że dawniej przeważała forma *tą razą*, dziś *tym razem*. Alić jedną *razą* z lada okazyjki rozgniewa się Pan na niego. Starow. 66a; *tą razą*. Rzew. List. 123. Czajk.

Kirdź. 12, 27, 29, 30, 98 i t. d.; za każdą razą. Czajk, Kirdź. 101; inną razą. Czajk. Kirdź. 12.

Typ zdania. Niedoczekanie jego! Junosza, Czobl. 67. A moja dziewczyno, niedocékanie twoje, zeby ja zamietal ściezki po Krakowie. Kolb. Lud. XIX, 82. Ach, Figlasiu, zginienie moje z tym synowcem. Bohom. Kom. III. 39 (Warsz. 1757). Za pozwoleniem, cofam wszystkie pochwały. Bliź. Przez. mama I, 9. (= Niech Pan pozwoli, jeżeli Pan pozwoli, f. s'il vous plait.) djablu do nich: ani przystap! Sienk. Połan. III, 138.

Przydawki przyimkowe: Była to urodziwa panna o płowych włosach, bladawej cerze i delikatnych rysach. Sienkiewicz Pot. I, 13. Świnia bez ogona, kobyła bez grzywy, dziewczka bez warkocza, toć to kaduk dziwy! Kolb. Lud. XIX, 74. Że wstanie z mar o jednej duszy lud. Tetm. poez. 3. Tak my ślubujem, my o sercu smętnem. Tetm. poez. 6. Wyście mnie ratowali, że nie zostałem bezmyślnym idyotą o zwierzęcych instynktach. Sewer. Nafta I, 3. Głosy z pod mogił Zal. pośm. 9. To wszystko zamki na lodzie. Chustka do nosa. Ten się istmickim na kula ki bojem nie wslawi. Siemień. (Hor.) 132. Spódnica kałamajkowa w pasy. Czajk. pow. Koz. 3. To jakiś do rzeczy jegomość. Asn. Cola R. 112. Bardzo porządny i dorzeczy człowiek. Bliź. Przez. mama II, 3. Dwie śliczne panienki, dwóch młodzieńców do rzeczy, stół niezły, polowanie dobre. Fredro VII, 9.

Przydawką jest rzeczownik: W wyrażeniach takich jak zuch chłopak, szyk dziewczyna, Herod baba i nieboszczyk ojciec, przydawką jest rzeczownik (zuch = zuchowaty). Por. Paul, Principien X, 303; Potebnja 99, 100; por. gr. ἀνὴρ πολιτῆς, γυνή δέσπονα. Wszystko pierzcha na strony przed dziewczyną wietrznicą. Lenart. I, 173. Nie mas większego bałamuta dziewczyny nad Pannę Rozalią. Czajk. Czarn. 312. To ćwik klecha. Mick. P. T. VII, 113. Bo to bies księżyna. Mick. P. T. VII, 121. Lecz szlachcic maruda wspiera się. Mick. P. T. II, 200. A to smar-kacz dziewczyna. Bliź. Przez. mama II, 3. Miałem ojca desperaka. Kolb. Lud. XIX, 71 (nr. 228). Otumanil car psawiara w Ukrainie wszystkich ludzi. Bohd. Zal. pośm. 13.

Przydawką forma genēt. Dziewucha poczciwości. Dygaś. na zł. k. 86. Grabina śliczności. Dygaś. na zł. k. 134. Zacności kobieta. Rodziewiczówna, Na fali 3. Śliczności krowa, mówię ci.

Prus, Plac. 28, 48. Śliczności fuzya. Prus, Plac. 78. Śliczności dzień. Prus, Plac. 62.

Na uwagę zasługują jeszcze takie przydawki: Zobacysz, że ci znajdę ot tak frysz chłopczyka. Niemc. Powr. 94; por. to fajń chłopiec; jasno blond włosy. Sewer, Nafta III, 10. Por. niem. ein rosa band, ein lila band. H. Paul, Principien 306.; z ładnemi wąsami blond. Korzen. Koll. 7. Pan. Jakób był komilfo (comme il faut). Korzen. Koll. 47. (przysłówek?). Jest wprawdzie kilka panienek niczego. Bliziń. Przez. mama I, 7. Pokaż mi młodą kobietę w naszych salonach, któraby była «lepiej» od Wigi. Sewer, Nafta, III, 11. Śpiewać dla was rzecz nielada. Lenart. I, 3. Kozuch nie byle-jaki. Kolb. Lud. XIX, 2.

Zdania i zwroty z przydawkami. To jest projekt ni w pięć ni w dziewięć. Bliż. Przez. mama II, 6. Chłopiec, choć do rany przyłoż. Sewer. St. młodzi 91. Chłopiec, jakich rzadko, miły, łagodny, do rany przyłożyć. Fredro, VII, 5. Dobrego mam sekretarza... Ach do zazdrości. Do zazdrości. Fredro VII, 12.

W swoim (swojem) ręku, Por. Bystron, Drobne przycz. I, 11n. Tu kilka przykładów nowych. Kostrukcya dawniejsza: w ręku Pańskich. Rej, Post. 22a; w moskiewskich ręku. Górn. (Chmielowski) III, 18; w ręku waszych. Górn. III, 49; w ręku moich. Bohom. Kom. III, 79. Zwroty dzisiejsze: A w ręku mym się został warkocz przyprawiony. Niemcewicz, powr. posła 97; w twoim ręku. Niemc. powr. 96; w jednym ręku. Rzewuski List. I, 224; w swoim ręku. Rzew. List. I, 335; w twojem ręku Czajkowski Kirdź 5; po lewém ręku Jenialkiewicza pan Ignacy. Fredro VII, 26; na prawem (= ręku) pęki kwiatów i wazon. Fredro VII, 51. A pas od miecza na prawem niósl ręku. Mick. Graż. (wyd. lw.) 34; w jednym ręku... w drugim ręku. Rawita, Marzenia 98. Wypiastowałem gęśl na mym ręku. B. Zal. Wieszcze or. 81. Krzyż dierży mocno w swém ręku. Zal. Wieszcze or. 130. Cały Rzym muszę mieć w mojem ręku. Asn. Cola R. 8. Życie moje jest w twoim ręku. Asn. Cola R. 137; trzymając w jednym ręku pergamin, a w drugim zapaloną czarną świecę. Asn. Cola R. 69. Banderya w Kmicicowym ręku. Sienk. Pot. II, 13. Wobec tej chwiejności pisowni (mym, swém, mojem, twoim) ręku zachodzi pytanie, jak pisać, czy w mojem (lewém) czy w moim (lewym) ręku — ponieważ

chyba nie uda się purystom wyrugować z żywego języka tego sposobu mówienia.

Comparativus z za. Bohomolec używa w swych komedjach przyimka *za* przy stopniu wyższym (zamiast *od*), np. w całej Polsce niema żadnego kawalera, któryby gładziej *za* mnie lub kichał lub pozierał. Bohom. Kom. III, 231; albo to tu duchowni są lepsi *za* mnie III, 242; a kogoż u kata w Polsce znajdzie *za* mnie grzeczniejszego? III, 251. Pan Wilhelm we wszystkich naukach i sztukach kawalerskich biegleszy *za* Wm Pana III, 255. Figlacki jako wzrok lepszy *za* mnie mający III, 286. Mówił, że Pan Wilhelm *za* Wm Pana grzeczniejszy III, 255. To ty *za* mnie rozumniejszy? III, 9; Mnie się zda, że był mędrszy *za* nas obudwu III, 20. Ten domatur ma być *za* mnie godniejszy? III, 256. Albo to pieniądze lepsze *za* mnie? III, 361.

Wzmocniony comparativus: Straszne rzeczy widziałem na świecie, bardziej straszniejsze słyszałem powieści. Ujejski, Drobnie wiersze 25. Rzadki *comparativus:* Ale już mówię, że krewny i jeszcze krewniejszy niż synowiec. Bohom. Kom. III, 64. W dzisiejszym zwłaszcza wieku pełniejszym jeszcze słów niż rzeczy. Witw. W. pielgrz. I, 15.

Litotes, Miklos. 188. 2. Nadto, Grecy... nie mogli nie kształcić się moralnie w wysokim stopniu. Mick. I, 383. Żywe uczucie i imaginacya wojennych Szkotów i Saxonów nie mogły nie zajmować się poezją silnym sposobem. Mick. I, 12, 447. Tak dobrane małżeństwo nie mogło się nie miłować nawzajem. Rzew. Sopl. II. 278. Ludwiś był tak piękny i zgrabny, że miłość własna rodzicielska nie mogła nie być zaspokojoną. Rzew. List. I, 18. Nic więc dziwnego, że szczerze przywiązał się do strony, do której samem wychowaniem nie mógł nie mieć pociągu. Rzew. List. I, 52.

Prolepsis p. Drobne przycz. str. 21. Toli jest wasz syn, którego wy mówicie, iżby się ślepo narodził. Opeć 63b. Co on chce, żeby nie zginęło, to nie zginie. M. Czajk. pow. Koz. 17. Z kimże ty chcesz, bojarze, abym tu przybył. Czajk. Kirdź. 93. Daj ty mnie duszę, a o intratę ja ciebie nie proszę, abys jej przyczyniał kościołowi. Starow. Kaz. 65b. A co reszty, to nie wymawiaj. Sienk. Pot. I, 46. A bych jedno wszetecznika coby zaczął

był? mógł wiedzieć. Mick. Żywila. Ta konstrukcyja tłumaczy się zresztą tem, że wiedzieć w języku dawniejszym, i jeszcze u Mickiewicza, łączyło się z acc. np. Takie wiemy Latium z poetyckich liter. W. Pot. Choc. 57. Mówileś, że wiesz domek, gdzie się masz przechować. Mick. P. T. X, 440.

Parataksa. Przyszło co nowego na koronę, wnet król z senatory zabiegał wszystkiemu. Górn. III, 116. Święty Grzegorz wielki splawnik, nad wszystkimi rzeki ławnik; grzeje więcej, lody płaczą, rzeki warczą, brzegi znaczą. Wierzb. 167. Wspomnieć i to potrzeba: chciało co niższe koło od króla, przypatrował się popołu z radą król, jeśli tego wszytkiej koronie potrzeba. Górn. III, 16. Jednym zboża ziarnkiem żyję, a zjem orzech, to utyję. Węgierski 3. Daj kurze grzędę, ona powie, wyżej siędę (przysł.). Daj kurze grzędę, zechce ogroda (przysł.). Przybądź szczęście, rozum będzie. Fredro IV, 236. Zróbmy więc z sobą transakcyą na przeżycie. Ja pierwaj umrę? Wszystkie dobra twoje; Pan Bóg ciebie pierwaj zawoła do chwały swojej? Słuszczyzna, Kojdanowszczyzna, Siebież, i co tylko teraz posiadasz, będą moje. Pam. Sopl. 165. A biegą prędko, muszą być na koniach, a świecą mocno, muszą być pancerni. Mick. Graż. (wyd. lwowskie) str. 5. Przebrzydły zakon, podobny do smoku, jeden łeb utniesz, drugi rośnie skoro. Mick. Graż. (wyd. lw.) 16. Niech który sobie w czemkolwiek pofolguje, Por. gr, *Ὁὐ λέγει τις τὰ βέλτιστα, ἀναστὰς ἄλλος εἰπάτω.* Dem. Ol. III, 18. Jak mi Bóg miły, na sieczkę potnę. Sienk. Pot. I, 45.

W dawniejszym języku używano konstrukcyi parataktycznej z *a* (autem, vero) której dziś zwykle odpowiada konstrukcyja hipotaktyczna. N. p. Panie, a ku komu pójdziem, a ty słowa żywota wiecznego masz. Opeć 55b 25 (= gdy ty, kiedy ty...). Jako straż będzie trzymał, a i on i w południe przesypląć się nauczył. J. Kochan. odpr. 404. Mnima, by szedł gościńcem, a on barzo błdzi. Rej, wiz. II, 160. Musialby serce mieć ze stali, by nie drżał patrząc, a tu świat się wali. Chrość. Łuk. 43. Bardz. Łuk. 24. Przyjechali do niego poslowie, a on się armuje. Bielski 423. Osieł, kiedy uźrzał psa, a on wyskakuje Rej, figl. Ee 3b (psa wyskakującego, który wyskakuje). W języku czeskim *a on, a ona, a ono* zlały się w *an, ana, ano* i mają znaczenie zaimków względnych. Także w jęz. polskim: Mikołaj płacił

Maciejewi, *an* (a on) ot niego nie chciał wziąć zapłacono. Z ksiąg pozn. z r. 1387 f. 53. Nehring, Altp. Sprd. 246. Także następujące zdania dziś wyraziłibyśmy albo przez imiesłowy albo przez zdania względne: Uźrzeli onego Józefa, krew' swoje, a on włada a rozkazuje po wszystkim Egipcie. Rej, Post. 17b. Znalazła go, a on stoi między onemi mędrycy. Rej, figl. Ee 3b. A kogoby poimano, a on hasła nie wie. Tarn. cons. XXII, b. 14. W szczuce znalazł jastrzęba, a on kuropatwę skubie. Górn. Dw. 166.

Z *a ono* powstało *ano*: Widziałem, *ano* stało się jest wielkie trzęsienie ziemi. Rej, Postyla (1556, Kraków, Wirzb.) 5a. Także inne spójniki rozpoczynały zdanie równorzędne, np. *aż*, *aliż*: Nie wyjdzie strumyk dziesiątego kroku od swego źródła, *aż* go drugi wspiera, *aż* dalej trzeci przybywa mu z boku, *aż* strumyk szumi i brzegi rozbiera. Pot. Syl. 51. Zaledwie tam weszła, *alić* przybiegl do mnie. Niemc. Kr. 2, 16.

Hiperbola. Drogo mi za to zapłaci Andrzej Colonna. Choćby miał sto głów, to mu je wszystkie zetnę. Asn. Cola R. 66.

Synechdocha. Strzecha, pod którą spocznie, będzie przeklęta. Asn. Cola R. 70. Zdażacie zapewne na spotkanie naszego wielkiego człowieka wraz z temi ślicznymi buziaczkami. Asn. Cola R. 109.

Metafora. Trudno oderwać oczów od tych cukiereczków (mowa o pięknych pannach. Asn. Cola R. 109.

Klimax. A więc za parę godzin losy nasze, losy ludu, losy ojczyzny będą rozstrzygnięte. Asn. Cola R. 3. Przeklinam wszystko, co zrobisz, wszystko, czego się dotkniesz, wszystko, o czem pomyślisz. Asn. Cola R. 156.

Polysyndeton. Jej nic w głowie, jeno oręż, a konie, a wojna! Sienk. Wol. I, 85.

SPRAWOZDANIE KIEROWNIKA ZAKŁADU.

GRONO NAUCZYCIELSKIE

przy końcu roku szkolnego 1898/9.

1. Dyrektor Stanisław Siedlecki, kawaler orderu Franciszka Józefa, na urlopie.
2. Dziurzyński Jan, kierownik zakładu, zawiadowca gabinetu fizykalnego, uczył matematyki w klasie VIa, VIIIa+b, fizyki w kl. VII, VIIIa, tygodniowo godzin 13.
3. Maziarski Wincenty, profesor w VIII. randze, gospodarz kl. VIb, uczył jęz. łacińskiego w kl. Vb, VIb, VIIIb, tygodniowo godzin 17.
4. Kosiński Władysław, dr. filozofii, profesor w VIII. randze, zawiadowca biblioteki nauczycielskiej, gospodarz kl. Va, uczył jęz. łacińskiego w kl. Va, VIa, VIIIa, tygodniowo godzin 17.
5. Stroka Wincenty, profesor w VIII. randze, uczył jęz. polskiego w kl. VIa+b, VIIIa+b, propedeut. filoz. w kl. VII, VIIIa+b, tygodniowo godzin 18.
6. Soswiński Antoni, profesor w VIII. randze, gospodarz kl. IIIa, uczył jęz. łacińskiego w kl. IIIa, greckiego w kl. IIIa, VIb, tygodniowo godzin 16.
7. Szarlowski Alojzy, profesor w VIII. randze, gospodarz kl. VIa, uczył historii i geografii w klasie Va, VIa, VII, VIIIa+b, tygodniowo godzin 16.
8. Zaręczny Stanisław, dr. filoz., profesor w VIII. randze, na urlopie.

9. Winkowski Józef, profesor w VIII. randze, gospodarz kl. VIIIA, uczył jęz. greckiego w kl. IVb, Vb, VIIIA+b, tygodniowo godzin 19.
10. Ks. Puszet Stanisław, profesor w VIII. randze, uczył religii w kl. IVb, Va+b, VIa+b, VII, VIIIA+b, tygodniowo godzin 16 i miewał dwie egzorty.
11. Bednarski Stanisław, profesor w VIII. randze, zawiadowca gabinetu archeologicznego, gospodarz kl. VII, uczył jęz. łacińskiego w kl. VII, greckiego w kl. Va, VIa, VII, tygodniowo godzin 19.
12. Gustawicz Bronisław, profesor, zawiadowca gabinetu historyi naturalnej i biblioteki polskiej uczniów, uczył matematyki w kl. VII, fizyki w kl. VIIIB, historyi naturalnej w kl. IIIa+b, Va+b, VIa+b, tygodniowo godzin 18.
13. Bylicki Franciszek, dr. filoz., profesor, uczył języka niemieckiego w kl. IIa+b, historyi i geografii w kl. Vb, VIb, tygodniowo godzin 17.
14. Bystroń Jan, dr. filozofii, profesor, członek-korespondent Akademii Umiejętności w Krakowie, zawiadowca niemieckiej biblioteki uczniów, gospodarz kl. VIIIB, uczył języka niemieckiego w klasie Va, VII, VIIIA+b, tygodniowo godzin 16.
15. Kurpiel Antoni, dr. filoz., profesor, gospodarz kl. IIa, uczył jęz. łacińskiego w klasie IIa, polskiego w kl. IVa, Va+b, VII, tygodniowo godzin 20.
16. Opuszyński Karol, dr. filozofii, nauczyciel, gospodarz kl. I, uczył jęz. niemieckiego w kl. I, Vb, VIa+b, tygodniowo godzin 18.
17. Ks. Kulinowski Józef, zastępca nauczyciela, uczył religii w kl. I, IIa+b, IIIa+b, IVa, tygodniowo godzin 12.
18. Kuś Franciszek, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. IVa, uczył jęz. łacińskiego w kl. IVa, greckiego w kl. IIIb, IVa, matematyki w kl. IIa, tygodniowo godzin 18.
19. Grabowski Eugeniusz, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. Vb, uczył matematyki w kl. IVa, Va+b, VIb, fizyki w kl. IVa+b, tygodniowo godzin 20.
20. Pytel Franciszek, zastępca nauczyciela, zawiadowca biblioteki pomocy koleżeńskiej, gospodarz kl. IVb, uczył

- jęz. polskiego w kl. I, IVb, historii i geografii w kl. IIb, IVa+b, tygodniowo godzin 18.
21. G a w o r B ł a ż e j, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. IIIb, uczył jęz. polskiego w kl. IIa, IIIb, historii i geografii w kl. I, IIa, IIIa+b, tygodniowo godzin 19.
  22. M o r a w i e c k i S t e f a n, zastępca nauczyciela, gospodarz kl. IIb, uczył jęz. łacińskiego w kl. I, IIb, tygodniowo godzin 16,
  23. W i t e k J a n, zastępca nauczyciela, uczył jęz. łacińskiego w kl. IIIb, IVb, polskiego w kl. IIb, IIIa, tygodniowo godzin 18; (nadto gimnastyki w kl. I, IIa+b, IIIa, tygodniowo godzin 8).
  24. Z a s s o w s k i A d a m, zastępca nauczyciela, uczył jęz. niemieckiego w kl. IIIa+b, IVa+b, tygodniowo godzin 16.
  25. T o b i e c z y k K a z i m i e r z, zastępca nauczyciela, uczył matematyki w kl. I, IIb, IIIa+b, IVb, historii naturalnej w kl. I, IIa+b, tygodniowo godzin 21.

Dr L a n d a u S a m u e l, rabin i kaznodzieja, uczył religii mojżeszowej, tygodniowo godzin 3.

Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych :

1. S z a r ł o w s k i A l o j z y, j. w., uczył historii kraju rodzinnego w I półroczu w kl. VII, VIIIa+b, tygodniowo godzin 3; w II półroczu w kl. VIa i VII, tygodniowo godzin 2.
2. B y l i c k i F r a n c i s z e k, j. w., uczył historii kraju rodzinnego w II półroczu w kl. VIb, tygodniowo godzina 1.
3. P y t e l F r a n c i s z e k, j. w., uczył historii kraju rodzinnego w kl. IVa+b, tygodniowo godzin 2.
4. G a w o r B ł a ż e j, j. w., uczył historii kraju rodzinnego w kl. IIIa+b, tygodniowo godzin 2.
5. G u s t a w i c z B r o n i s ł a w, j. w., uczył kaligrafii, tygodniowo godzin 2.
6. K o s i ń s k i W ł a d y s ł a w, j. w. uczył stenografii w dwóch oddziałach, tygodniowo godzin 2.

7. Studziński Cyryl, dr. filoz., docent uniwersytetu Jagiellońskiego, uczył języka ruskiego, tygodniowo godzin 6.
8. Tellier Zygmunt, uczył języka francuskiego w trzech oddziałach, tygodniowo godzin 6.
9. Farnik Ernest, zastępca nauczyciela w c. k. gimnazyum św. Anny, uczył gimnastyki w kl. III b, IVa+b i w wyższym gimnazyum, tygodniowo godzin 8.
10. Pocięcha Michał, uczył rysunków w trzech oddziałach, tygodniowo godzin 6.
11. Niepielski Stanisław, uczył śpiewu, tygodniowo godzin 4.

Zmiany w gronie nauczycielskiem w ciągu roku szkolnego 1898/9.

1. Wys. c. k. Rada Szk. kr. dto 16. lipca 1898 r. L. 15647 porucza naukę jęz. francuskiego Zygmunтови Tellier, rysunków Michałowi Pocięszce, śpiewu Stanisławowi Niepielskiemu.
2. J. E. Pan Minister W. i O. dto 6. lipca 1898 r. L. 16248 zmniejszył do połowy obowiązkową liczbę godzin na przeciąg I-go półrocza b. r. szk. zastępcy nauczyciela Franciszkowi Kusiowi (WRskr. dto 23. lipca 1898 r. L. 16241)
3. Wys. c. k. Rada Szk. kr. dto 22. sierpnia 1898 r. L. 14889 mianuje Eugeniusza Grabowskiego zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.
4. Wys. c. k. Rada Szk. kr. dto 22. sierpnia 1898 r. L. 17237 mianuje Jana Witka i Adama Zassowskiego zastępcami naucz. w tutejszym zakładzie.
5. Wys. c. k. Rada Szk. kr. dto 23. sierpnia 1898 r. L. 16931 przenosi zastępców nauczycieli Hippolita Neuwirtha i Gerarda Felińskiego do gimnazyum w Sanoku, Józefa Micyńskiego do gimnazyum w Bochni, Józefa Jaworskiego do gimnazyum w Brzeżanach.
6. J. E. Pan Minister W. i O. dto 24. czerwca 1898 r. L. 11931 nadał nauczycielowi c. k. gimnazyum w Bochni drowi Karolowi Opuszyńskiemu posadę nauczyciela w tutejszym zakładzie (WPr. Rskr. dto 17. sierpnia 1898 r. L. 440).

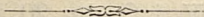
7. J. E. Pan Minister W. i O. dno 24. czerwca 1898 r. L. 11931 mianuje zastępcę nauczyciela w tutejszym zakładzie Karola Bobrzyńskiego rzeczywistym nauczycielem w c. k. gimnazyum w Bochni (WPr. Rskr. dno 17. sierpnia 1898 r. L. 440).
8. Wys. c. k. Rada Szk. kr. dno 25. sierpnia 1898 r. L. 20604 porucza naukę gimnastyki Ernestowi Farnikowi, zastępcy nauczyciela w c. k. gimnazyum św. Anny.
9. J. E. Pan Minister W. i O. dno 28. sierpnia 1898 r. L. 22,254 nadał nauczycielowi c. k. gimnazyum w Jarosławiu drowi Antoniemu Kurpielowi posadę nauczyciela w tutejszym zakładzie (WPr. Rskr. dno 5. września 1898 r. L. 483).
10. Wys. c. k. Rada Szk. kr. dno 5. września 1898 r. L. 19,593 przenosi zastępcę nauczyciela dra Bolesława Buszczyńskiego do c. k. gimnazyum św. Anny w Krakowie.
11. Wys. c. k. Rada Szk. kr. dno 7. września 1898 r. L. 19,593 mianuje Kazimierza Tobiczyka zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.
12. Wys. c. k. Rada Szk. kr. dno 7. września 1898 r. L. 15,657 mianuje Jana Walczaka zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.
13. Wys. c. k. Rada Szk. kr. dno 13. września 1898 r. L. 22,733 uwalnia dyrektora Stanisława Siedleckiego na rok szkolny 1898/9 od udzielania lekcji szkolnych.
14. J. E. Pan Minister W. i O. dno 17. października 1898 r. L. 25,156 udzielił profesorowi drowi Stanisławowi Zarecznemu urlopu na I-sze półrocze, a reskrytem dno 27. lutego także na II-gie półrocze roku szk. 1898/9.
15. Wys. c. k. Rada Szk. kr. dno 26. grudnia 1898 r. L. 32535 porucza profesorowi Janowi Dziurzyńskiemu kierownictwo zakładu na czas choroby dyrektora Stanisława Siedleckiego.
16. Wys. c. k. Rada Szk. kr. dno 28. stycznia 1899 r. L. 2,164. przenosi zastępcę nauczyciela Jana Walczaka do c. k. gimnazyum św. Anny w Krakowie.
17. J. E. Pan Minister W. i O. dno 20. maja 1899 r. L. 13,286 udzielił dyrektorowi Stanisławowi Siedleckiemu urlopu do końca czerwca b. r.

FRANCISZEK BIENIASZ

urodzony 15. sierpnia 1842 roku w Głuchowie w Galicyi,
zmarł 27. listopada 1898 r.

Brak środków spowodował, że mimo silnego popędu, jaki od początku czuł w duszy, przez cały szereg lat musiał poprzestać na nauce w szkole ludowej. Dopiero gdy już dobiegał 20. roku życia, żelazna siła woli przewyciężyła wszystkie trudności i rozpoczął naukę gimnazjalną w Rzeszowie. Poważne a szlachetne zapatrywanie się na zadanie życia, żywe uczucie obowiązku zyskało mu odrazu szacunek kolegów i przewodników. Ukończywszy gimnazyum udał się na wydział filozoficzny i oddał się z zamiłowaniem, jakiem się przez całe życie odznaczał, badaniom przyrody. Kilka lat niestrudzonej pracy przebył jako asystent katedry mineralogii, poczem od r. 1881, rozpoczął zawód nauczycielski w gimnazyum św. Anny, następnie był w gimnazyum III. w Krakowie, potem w Złoczowie, skąd powrócił znów jako profesor do gimnazyum III-go i tu pozostał aż do swojej śmierci. Była w nim natura czysta, szlachetna i nieposzlakowana, niezdolna fałszu i kłamstwa; na jego też słowie mógł każdy polegać z całym zaufaniem. Umysł sumienną wykształcony pracą, nietylko we właściwej mu dziedzinie pracy, ale w każdej ważniejszej ogół obchodzącej sprawie objawiał sąd zdrowy i wytrawny, a oryginalny. Bogu wierny, w zasadach religijnych niezłomny, do zawodu swego wniósł wyższy ideał życia; młodzież umiłował gorąco, do poznania przyrody obudzał w niej zamiłowanie i zapal, co więcej od ziemi umiał serca młode podnosić do góry. Otaczała go wszędzie, gdzie był, cześć i miłość, a jego strata wywołała smutek i żalobę wszystkich, którzy mieli sposobność go poznać i ocenić. Cześć jego pamięci!

II.

Rozkład nauk i książki szkolne w roku szkolnym 1898/9.

KLASA I.

1. **Religia.** 2 godziny tygodniowo. Nauka wiary i obyczajów, podług Katechizmu Deharba-Morawskiego.
2. **Język łaciński.** 8 godzin tygodn. Nauka o formach prawidłowych i najpotrzebniejsze wiadomości o przyimkach i spójnikach na odpowiednich przykładach, podług Zwięzłej gramatyki Z. Samolewicza i Przykładów Józefa Steinera i Augusta Scheindlera. — Co tydzień zadanie szkolne.
3. **Język polski.** 3 godziny tygodn. a) Z gramatyki: Elementarna nauka o zdaniu pojedynczem i złożonem, odmiana imienia i słowa w głównych zarysach, nadto w ciągu całego roku przygodne poznawanie wszystkich innych części mowy i przygodna nauka składni; poznanie najważniejszych znaków pisarskich. — b) Czytanie wzorów według Wypisów tomu I., objaśnianie, zdawanie sprawy z rzeczy poprzednio przeczytanej i dokładnie objaśnionej. — c) Deklamacja. Uczenie się na pamięć i należyte wygłaszanie zawartych w wypisach, a poprzednio objaśnionych piękniejszych utworów poetycznych, niekiedy ustępów prozaicznych. — d) Wypracowania stylistyczne: 4 na miesiąc. W I. półr. wyłącznie dyktaty, w II. półr. naprzemian ćwiczenia ortograficzne i wypracowania stylistyczne, zrazu tylko szkolne, pod koniec roku także domowe.
Książki: Gramatyka Maleckiego, wyd. 8. i I. tom Wypisów dla klas niższych.
4. **Język niemiecki.** 6 godz. tygodn. Nauka na podstawie Ćwiczeń niemieckich Germana i Petelenza dla kl. I. — Co tydzień zadanie szkolne.
5. **Geografia.** 3 godz. tyg. Wstępne pojęcia z geografii fizycznej i matematycznej. Łądy, morza, półwyspy, wyspy,

przyładki, jeziora, rzeki i góry. Zarys krótki geografii politycznej, podług książki Benoniego i Tatomira. Ćwiczenia kartograficzne w obu półroczach.

6. Matematyka. 3 godz. tygodn. W pierwszym półroczu arytmetyka, w drugim arytmetyka naprzemian z geometryą.

Z arytmetyki: Liczenie słowne i piśmienne. Cztery główne działania liczbami całymi niemianowanymi i mianowanymi. Nauka o ułamkach dziesiętnych z wyjątkiem zamiany ułamków dziesiętnych na zwyczajne i naodwrot. — Nauka o liczbach wielorakich. Podzielność liczb i rozkładanie na czynniki pierwsze. Kurs elementarny (propedeutyczny) nauki o ułamkach zwyczajnych [t. j. tworzenie ułamków, ich upraszczanie, zwiększanie i zmniejszanie (mnożenie i dzielenie przez liczby całe), dodawanie i odejmowanie; mnożenie i dzielenie przez liczby całe), dodawanie i odejmowanie; mnożenie i dzielenie przez ułamek].

Z geometryi: Zasadnicze pojęcia o ilościach przestrzennych. Linie proste. Linia kołowa. Kąty. Linie równoległe. Trójkąty — do związku między bokami a kątami trójkąta włącznie.

Ćwiczenie domowe na każdą godzinę. Cztery zadania szkolne na półrocze.

Książki: Arytmetyka Brzostowicza Cz. I. Geometria Močnika w tłumaczeniu Maryniaka Cz. I.

7. Historia naturalna. 2 godziny tygodniowo.

a) **Zoologia** (6 miesięcy): Zwierzęta ssące (30 gatunków); owady (20 gatunków);

b) **Botanika** (4 miesiące): wiadomości wstępne i opis przedstawicieli rodzin: jaskrowatych, krzyżowych, migdałowatych, różowatych, malinowatych, jabłkowatych, ślazowatych, psinkowatych, wargowych, liliowatych i palm, z uwzględnieniem form pokrewnych, zwłaszcza uprawnych, pożytecznych i szkodliwych.

Książki: Zoologia Nowickiego-Limbacha, wyd. 6. Botanika Rostafińskiego, wyd. 1—3.

8. **Gimnastyka.** 2 godziny tygodniowo.

a) **Musztra:** ćwiczenia w zastępie i plutonie, w miejscu i pochodzie; chody i biegi kierunkowe, pochody ozdobne (ćwiczenia w pochodzie zasadnicze).

b) **Ćwiczenia w miejscu:** wolne i z przyrządami (laski drewniane, żelazne, ciężarki).

c) **Ćwiczenia na przyrządach:** rozwój ćwiczeń zasadniczych na drabinach (pionowej, skośnej, poziomej), na drążku, poręczach, kółkach, w skokach (skok z pomostu), na krążniku i wywijadle długim.

KLASA IIa+b.

1. **Religia.** 2 godz. tygodn. Dzieje starego Zakonu podług książki Dąbrowskiego.

2. **Język łaciński.** 8 godzin tygodn. Powtórzenie i uzupełnienie prawidłowej odmiany imion i słów, nieprawidłowa odmiana imion i słów, nieodmienne części mowy, ważniejsze prawidła (przygodnie) o cons. temp. w zdaniach pobocznych, accus. i nom. cum infinito, ablat. absolut., gerundium, gerundivum, coniug. periphr. — Co miesiąc 4 zadania szkolne.

Książki: Zwieżła gramatyka Z. Samolewicza i przykłady do tłumaczenia Steinera i Scheindlera.

3. **Język polski.** 3 godz. tygodn. a) Z gramatyki (1 godz. tygodn.). Elementarne powtarzanie i uzupełnianie najważniejszych prawideł głosowni i pisowni, odmiany imienia i słowa, tudzież nauki o zdaniu pojedynczem, tak prostem, jak rozwiniętem; nauka o zdaniu złożonem, interpunkcya. — b) Czytanie wzorów i c) Deklamacya jak w kl. I. — d) Wypracowania stylistyczne: 3 na miesiąc, naprzemian szkolne (niekiedy dyktaty) i domowe.

Książki: Gramatyka Maleckiego, wyd. 8. i Wypisów dla klas niższych tom II.

4. **Język niemiecki.** 5 godz. tygodn. Nauka na podstawie Ćwiczeń

niemieckich Germana i Petelenza dla kl. II. Co tydzień zadanie szkolne.

5. **Historya i Geografia.** a) **Historya** 2 godz. tygodn.: Dzieje starożytne sposobem biograficznym opowiadane podług książki A. Semkowicza. — b) **Geografia** 2 godziny tygodniowo: Szerokość i długość geograficzna; geografia fizyczna i polityczna Azji i Afryki; orograf i hydrografia Europy; szczegółowy opis południowej i zachodniej Europy — podług książki Baranowskiego i Dziedzickiego.

6. **Matematyka.** 3 godz. tygodn. naprzemian arytmetyka i geometrya.

Z **arytmetyki**: Wspólna miara i wspólna wielokrotność. Systematyczna nauka o ułamkach zwyczajnych. Zamiana ułamków zwyczajnych na dziesiętne i naodwrot. — Stosunki. Proporcye. Reguła trzech. Reguła procentu prostego. Najważniejsze wiadomości o monetach, miarach i wagach.

Z **geometrii**: Przystawanie trójkątów i zastosowania. Ważniejsze własności koła, czworoboków i wieloboków. Zadania jak w kl. I.

Książki: Brzostowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry. wyd. 1. i 2. Geometrya Močnika w tłumaczeniu Maryniaka Cz. I.

7. **Historya naturalna.** 2 godz. tygodn. a) **Zoologia** (6 miesięcy): 24 gatunków ptaków, 18 gatunków gadów, płazów i ryb, 20 gatunków z reszty gromad niższych typów. — b) **Botanika** (4 miesiące): Powtórzenie wiadomości z klasy pierwszej i opis przedstawicieli rodzin baldaszkowych, motylkowatych, złożonych, kotkowych, traw, storczyków, iglastych, kłodzinistych, paprotników, mszaków i bdel. — **Książki** jak w klasie I.

8. **Gimnastyka.** 2 godziny tygodniowo.

a) **Musztra**: jak w klasie pierwszej z uzupełnieniem ćwiczeń w pochodzie (przybierania).

b) **Ćwiczenia w miejscu**: jak w klasie pierwszej.

c) Ćwiczenia na przyrządach: dalszy rozwój ćwiczeń zasadniczych na tych samych przyrządach, co w klasie pierwszej, nadto na koźle.

KLASA IIIa+b.

1. **Religia.** 2 godz. tygodn. Dzieje nowego Zakonu podług książki Dąbrowskiego.
2. **Język łaciński.** 6 godz. tygodn. Gramatyka (3 godz.): Składnia zgody i rządu podług gramatyki Z. Samolewicza-Sołtysika i przykładów Próchnickiego. — Lektura (3 godz.): Cornelli Nepotis (wyd. Patočki z słownikiem Zawilińskiego): Aristides, Cimon, Epaminondas, Pelopidas, Miltiades, Themistocles, Hannibal. — Co miesiąc dwa zadania szkolne i jedno domowe.
3. **Język grecki.** 5 godzin tygodn. Odmiana prawidłowa imion i słów zakończonych na «ω» na podstawie odpowiednich przykładów Winkowskiego i Taborskiego. — Od połowy I-go półrocza co 14 dni zadanie domowe albo szkolne naprzemian.
4. **Język polski.** 3 godz. tygodn. a) Z gramatyki (1 godz. na tydzień): Systematyczna nauka składni rządu i deklinacji. Powtórzenie nieodmiennych części mowy, a przygodnie prawideł pisowni i znaków pisarskich. — b) Czytanie, objaśnianie i zdawanie sprawy z ustępów w III. t. Wypisów zawartych z krótkimi wiadomościami o życiu i zasługach tych pisarzy, z których dzieł poznano wyjątki. — c) Deklamacja jak w kl. I. — Wypracowania stylistyczne: 2 na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.
Książki: Gramatyka Małeckiego i Wypisów dla klas niższych t. III.
5. **Język niemiecki.** 4 godz. tygodn. Nauka na podstawie gramatyki Petelenza (do składni włącznie) i Wypisów Germana-Petelenza dla kl. III. — Co 14 dni zadanie szkolne lub domowe.
6. **Historia i Geografia.** 3 godz. tyg. (naprzemian 1 godz. historia, 1 godz. geografia): a) Historia: Dzieje śre-

dniowieczne sposobem biograficznym opowiadane — podług książki Semkowicza. — b) *Geografia*: Uzupełnienie geografii matematycznej. Szczegółowa geografia środkowej, północnej i wschodniej Europy (z włączeniem monarchii Austro-Węgierskiej); geografia Ameryki i Australii, — podług książki Baranowskiego i Dziedzickiego.

- 7. Matematyka.** 3 godz. tygodn. (naprzemian 1 godz. arytmetyki i 1 geometrii): a) *Arytmetyka*: Cztery główne działania liczbami całkowitemi i ułamkowymi liczbami ogólnymi. Podnoszenie do drugiej potęgi. Obliczanie pierwiastka kwadratowego. W zastosowaniu do geometrycznych obliczeń: skrócone mnożenie i dzielenie; zastosowanie skróconego dzielenia przy obliczaniu pierwiastka kwadratowego. — b) *Geometria*: Główne przypadki porównywania, przemiany i podziału figur płaskich. Twierdzenie Pitagorasa. Pomiar figur płaskich. Najważniejsze rzeczy o podobieństwie figur płaskich.

Książki: Brzostowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry, część II. i Geometria Mochnika w tłóm. Maryniaka, część II. — Zadania piśmienne jak w kl. I.

- 8. Nauki przyrodnicze.** 2 godz. tyg. W pierwszym półroczu fizyka doświadczalna: Wiadomości wstępne. Stan skupienia ciał. Nauka o cieple i najważniejsze rzeczy z chemii nieorganicznej. — W drugim półroczu Mineralogia: Rozpoznanie i opis kilkudziesięciu gatunków minerałów ważnych i rozpowszechnionych, bez względu na porządek systematyczny, ale z uwzględnieniem wiadomości nabytych w pierwszym półroczu z fizyki i chemii, z okazaniem, przy sposobności, najpospolitszych skał.

Książki: Fizyka Kaweckiego i Tomaszewskiego. Mineralogia Łomnickiego, wyd. 2 i 3.

- 9. Gimnastyka.** 2 godziny tygodniowo.

a) *Musztra*: jak w klasie pierwszej, lecz z wyczerpaniem materiału.

b) Ćwiczenia w miejscu: jak w klasie pierwszej, nadto kombinacye potrójne.

c) Ćwiczenia na przyrządach: dalszy rozwój ćwiczeń na tych przyrządach, co w klasie pierwszej, nadto na koźle i koniu.

KLASA IVa+b.

1. **Religia.** 2 godz. tygodn. Wykład obrzędów i religijnych zwyczajów, podług książki Jougana.

2. **Język łaciński.** 6 godz. tygodn. a) Gramatyka (w pierwszym półroczu 3, w drugim półroczu 2 godz. tygodn.). Właściwości w użyciu imion, nauka o użyciu czasów i trybów, infinitivus, accus. i nom. cum infin., oratio obliqua, participium, gerundium, supinum, prozodya i nauka o hexametrze daktylicznym.

b) Lektura (w I. półr. 3, w II. półr. 4 godz. tyg.).

α) Caesaris de bello Gallico ks. I. rozdz. 1—16, 21—34, 37—39, 41—43, 46—54; ks. IV. rozdz. 1—15, 18—38; ks. V. rozdz. 8—23. — β) Ovidii Metam. z I. księgi wstęp i cztery wieki, z VIII. księgi Filemon i Baucis. Co miesiąc dwa zadania szkolne.

Książki: Gramatyka Z. Samolewicza-Soltysika; Przykłady do tłumaczenia Próchnickiego, Cezar i Owidy w wydaniu Bednarskiego.

3. **Język grecki.** 4 godziny tygodn. Uzupełnienie i powtórzenie nauki odmiany słów zakończonych na «ω», słowa zakończone na «μ.» i słowa nieprawidłowe, najważniejsze rzeczy ze składni na podstawie odpowiednich przykładów. Co miesiąc dwa zadania naprzemian domowe i szkolne.

Książki: Gramatyka Ćwiklińskiego; Ćwiczenia Schenkla-Parylaka.

4. **Język polski.** 3 godz. tygodn. a) Z gramatyki (1 godz. tygodniowo): Systematyczna nauka konjugacyi i składni w obrębie czasownika; systematyczna nauka o zdaniu złożonym i o okresie. — Wierszowanie. — W końcu roku powtórzenie całego materiału gra-

matyki w ogólnym zarysie. — b) Czytanie wzorów podług Wypisów ze zwracaniem uwagi na układ całości czytanych ustępów. — c) Deklamacja jak w kl. I. — d) Wypracowania stylistyczne dwa na miesiąc, naprzemian domowe i szkolne.

Książki: Gramatyka Małeckiego i Wypisy Czubka-Zawilińskiego dla kl. IV.

5. **Język niemiecki.** 4 godz. tyg. a) Nauka o zdaniu pojedynczem, rozwiniętem, zdaniu ściągniętem i złożonem, o użyciu czasów i trybów. — b) Czytanie, objaśnianie, opowiadanie i uczenie się częściowe na pamięć ustępów niemieckich z Wypisów Germana-Petelenza dla kl. IV.

Zadania piśmienne jak w kl. III.

6. **Historia i Geografia.** 4 godz. tygodn. a) **Geografia** 2 godz. tygodn.: Geografia fizyczna i polityczna monarchii austriacko-węgierskiej z uwzględnieniem plodów poszczególnych krajów, zatrudnienia, stosunków handlowych i przemysłowych, jakoteż oświaty ludów. Ćwiczenia kartograficzne. — b) **Historia** 2 godz. tygodn. Dzieje nowożytne. Najglówniejsze osoby i zdarzenia; dzieje monarchii austriacko-węgierskiej.

Książki: Semkowicz, opowiadania z dziejów powszechnych. Część III. — Benoni-Majerski, Geografia austriacko-węgierskiej monarchii. Wyd. 2.

7. **Matematyka.** 3 godz. tygodn. Rozkład godzin jak w kl. III. a) **Arytmetyka:** Równania oznaczone 1. stopnia o jednej i kilku niewiadomych. Równania dwuwyzwowe drugiego i trzeciego stopnia przy rozwiązywaniu zagadnień geometrycznych. Podnoszenie do trzeciej potęgi. Obliczanie pierwiastka sześciennego. Stosunki i proporcye. Reguła trzech składana. Procent składany. Rachunek spółki i mieszaniny. — b) **Geometria:** Stereometria.

Książki: Brzostowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry, część II. i Geometria Močnika w tlóm. Maryniaka, część II. Zadania jak w kl. I.

8. **Fizyka.** W I. półr.: Magnetyzm, elektryczność, mechanika ciał stałych; w II. półr.: hydrostatyka i aerostatyka; nauka

o głosie i świetle. — Najważniejsze wiadomości z geografii matematycznej i kosmografii.

Książka: Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla klas niższych.

9. **Gimnastyka.** 2 godziny tygodniowo.

Musztra. — Ćwiczenia wolne w miejscu. — Skoki wolne i z pomostu. — Rozwój ćwiczeń zasadniczych na koźle, drabinach, drażku, kółkach i poręczach. — Zabawy.

KLASA Va+b.

1. **Religia.** 2 godz tyg. Apologetyka i dogmatyka ogólna podług książki Martina w tłumaczeniu polskiem Jachimowskiego.

2. **Język łaciński.** 6 godz. tyg.: a) Lektura (5 godz.). α) Livius I. 1—25, 27 i 29, 30, 33—35, 37, 39—42, 46—49, 53, 54, 56, 57, 60; XXI. 1—28. β) Ovidii Metam. I. 313—415; VI. 146—312; VIII. 618—720. γ) Fast. II. 83—118, 687—710. δ) Tristia IV. 10. — b) Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne na podstawie lektury (1 godz. tyg.). — Co miesiąc zadanie szkolne.

Książki: Gramatyka Z. Samolewicza, Livius w wydaniu Zingerle-Majchrowicza, Ovidius w wydaniu Sedlmayera-Bednarskiego.

3. **Język grecki.** 5 godz. tyg.: a) Lektura (4 godz.): Z Chrestomatyki Fiderera: Xenoph. Anab. ustępy: 1, 2, 7, 8, 13, 14, 15, 16, 17 i 18. Z Homera Iliady ks. I. — b) Co tydzień ćwiczenia gramatyczne. — Cztery zadania szkolne na półrocz.

4. **Język polski.** 3 godz. tyg.: a) Czytanie wzorów najważniejszych gatunków poezji i prozy na podstawie Wypisów Próchnickiego i Pana Tadeusza w całości i poznanie najzwyklejszych tropów i figur. Wiadomości historyczno-literackie o pisarzach, z których wyjątki znajdują się w wypisach. — b) Deklamacja wybranych ustępów poetycznych i prozaicznych. —

Wypracowania stylistyczne co trzy tygodnie naprzemian domowe i szkolne.

5. **Język niemiecki.** 4 godz. tygodn. Czytanie wypisów Wenera-Petelena dla klasy V. z odpowiednim objaśnieniem gramatycznym i stylistycznym. Ćwiczenia w opowiadaniu i uczenie się na pamięć cenniejszych ustępów prozaicznych i poetycznych. — Goethego: Herman u. Dorothea I—III. — Co trzy tygodnie zadanie domowe lub szkolne.
6. **Historia i Geografia.** 3 godziny tygodn. Dzieje starożytne do Maryusza i Sulli w połączeniu z geografją państw starożytnych podług książki dra W. Zakrzewskiego.
7. **Matematyka.** 4 godz. tyg.: a) **Arytmetyka** (2 godz.): Cztery działania zasadnicze. Podzielność liczb. Największa wspólna miara i najmniejsza wspólna wielokrotność. Nauka o systemach liczb w ogóle, a szczegółowo o dziesiątkowym. Ułamki zwyczajne i dziesiętne. Stosunki i proporcje w zastosowaniu. Równania I. stopnia o jednej i kilku niewiadomych oznaczone. Podług algebry Baranieckiego. — b) **Geometria** (2 godz.) Planimetria umiejętnie uzasadniona podług książki Močnika-Maryniaka. — Cztery zadania szkolne na półr., co lekcy ćwiczenie domowe.
8. **Historia naturalna.** 2 godz. tygodn. W I. półr. **Mineralogia:** Krystalografia w krótkim zarysie. Systematyczne omówienie ważniejszych minerałów ze względu na ich fizykalne, chemiczne i inne pouczające własności, z wyłączeniem form rzadkich lub dla uczniów nieprzystępnych, jednak z uwzględnieniem kilkunastu pospolitych skał. Przy końcu półroczu jak najwięźlejszy zarys nauki o rozwoju ziemi. — Książka: Mineralogia Łomnickiego dla klas wyższych.

W II. półr.: **Botanika:** Charakterystyka grup roślinnych podług systemu naturalnego, tudzież cechy najważniejszych rzędów na podstawie znajomości budowy morfologicznej i anatomicznej typowych postaci; przy sposobności wytlómaczenie czynności życia roślin i wzmianka o zaginionych formach kopal-

nych, z pominięciem zbędnych systematycznych szczegółów, podług książki Rostafińskiego dla klas wyższych.

KLASA VI. a+b.

1. **Religia.** 2 godziny tygodn. Dogmatyka szczegółowa podług książki Martina w tłóm. Jachimowskiego.
2. **Język łaciński.** 6 godzin tygodn. a) *Lektura*: Sallustii Jugurtha; Ciceronis in Catilinam or. I.; Vergilii Eclogae I, V; Georgicon II. 136—176, 458—540; Aeneidos I. b) Ćwiczenia gramatyczne i stylistyczne na podstawie lektury.

Co miesiąc zadanie szkolne. Książki: Sallustius, wyd. Linker-Klimscha-Soltysik; Vergilius, wyd. Eichler-Rzepiński; Cicero in Catilinam, wyd. Nohl-Bednarski.

3. **Język grecki.** 5 godz. tygodn. Z Homera Iliady: IV. 1—244, 417—451, VI., VII. 1—12, VIII. 121—135, 263—330, IX. 1—8, 84—481, 555—652, XV. 484—617, XVI. 1—247, 306—345, 498—734, XVIII. 1—476, XIX. i XXII. Z Herodota IX. 1—15, 25—32, 59—70, 78—88, 96—107. Z pamiętników Xenofonta: Herkules na rozstajnej drodze i o wartości przyjaciół. Z Cyropedyi: Śmierć Cyrusa.

Cztery zadania szkolne na półrocze.

4. **Język polski.** 3. godz. tygodn. Czytanie i objaśnianie arcydzieł literatury polskiej okresu I—V włącznie, podług wypisów Tarnowskiego-Wójcika t. I. Na tej podstawie historia literatury od początku do końca w. XVIII. — Uczenie się na pamięć cenniejszych utworów poetycznych i zdawanie sprawy z lektury prywatnej.

Zadania jak w kl. V.

5. **Język niemiecki.** 4 godz. tygodn. Stylistyka, metryka, poetyka. Czytanie Wypisów Petelenza-Wernera w połączeniu z rozbiorem stylistycznym i objaśnieniami rzeczowemi, tudzież z uwzględnieniem rodzajów poezji. Uczenie się na pamięć cenniejszych utworów poetycznych

w obu półroczach. W całości przeczytano Lessinga Minna von Barnhelm.

Zadania jak w kl. V.

6. **Historya i Geografia.** 4. godz. tygodn. Historya starożytna od Grakchów. Historya średniowieczna w połączeniu z geografją aż do odkrycia Ameryki, — podług książki dra Zakrzewskiego.
7. **Matematyka.** 3 godz. tygodn. (naprzemian 1 godzina arytm., 1 godz. geom.). a) **A r y t m e t y k a:** Ułamki ciągle, potęgi, pierwiastki, logarytmy i równania 2-go stopnia o jednej niewiadomej, — podług algebry Baranieckiego. — b) **G e o m e t r y a:** stereometria, goniometria i trygonometria do rozwiązywania trójkątów prostokątnych włącznie — podług książki Močnika-Maryniaka. Logarytmy Adama.
8. **Historya naturalna.** 2 godz. tygodn. Najpotrzebniejsze wiadomości o budowie ciała ludzkiego i o czynnościach jego organów z dodaniem przy sposobności uwag z zakresu higieny. Gromady zwierząt kręgowych i ważniejsze grupy zwierząt bezkręgowych w ich typowych postaciach, przytem własności rozwojowe, anatomiczne i morfologiczne, z uwzględnieniem ważniejszych form paleontologicznych — podług książki Petelenza.

KLASA VII.

1. **Religia.** 2. godz. tygodn. Etyka według książki Martina w tłóm. Soleckiego.
2. **Język łaciński.** 5 godz. tygod. a) **Lektura** (4 godz.): Cicero de imperio Cn. Pompei, pro Archia poeta (wydanie Nohl-Bednarski); in Verrem IV (Nohl); Verg: Aen. II. VI. w wyd. Eichlera-Rzepińskiego. — b) **Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne** (1 godz.).
Zadania jak w kl. V.
3. **Język grecki.** 4 godz. tyg.: a) **Lektura** (3 godz. tyg.). Demostenesa Olintyjskie mowy I. II. i III. (wyd. Wotke-Schmidt); Homera Odysea: I., 1—87; V., VI., VII.,

VIII., IX., X. i XI. (wyd. Christ-Jezienicki). — b) Co tydzień ćwiczenia gramatyczne 1 godzina.

Zadania jak w kl. V.

4. **Język polski.** 3 godz. tyg.: a) Czytanie i objaśnianie arcydzieł literatury polskiej w wyjątkach, w I. półroczu podług wypisów Tarnowskiego-Wójcika cz. I., w II. półroczu według wypisów Tarnowskiego-Próchnickiego cz. II. W całości czytano: Mickiewicza «Wallenroda», Malczewskiego «Maryę», Fredry «Śluby panięskie». — b) Historia literatury od Krasieckiego do Słowackiego. — c) Deklamacja i zdawanie sprawy z lektury domowej. — Wypracowania stylistyczne, 5 na półrocze, przeważnie domowe.
5. **Język niemiecki.** 4 godz. tyg. — Na podstawie wypisów Petelena-Wernera wzięto historię literatury aż do roku 1794 i czytano odpowiednie ustępy. W całości przeczytano Goethego: Iphigenie auf Tauris; Schillera: Wilhelm Tell.

Zadania co miesiąc naprzemian domowe i szkolne.

6. **Historia i Geografia.** 3 godz. tygodn.: Historia nowożytna z uwzględnieniem dziejów wewnętrznych Europy i geografii aż do najnowszych czasów podług książki dra Zakrzewskiego.
7. **Matematyka.** 3 godz. tygodn.: Rozkład godzin jak w kl. VI.
- a) **Arytmetyka:** Równania kwadratowe o jednej i dwóch niewiadomych, tudzież równania wyższych stopni, dające się sprowadzić na równania kwadratowe; równania odwrotne, przestępne i nieoznaczone I. stopnia. Szeregi. Rachunek procentu składanego i rachunek rent. Kombinacje i wzór Newtona. —
- b) **Geometria:** Trygonometria. Zastosowanie algebry do geometrii i analityka płaska.
- Książki: Algebra Baranieckiego; Moćnik-Maryniak, Geometria dla wyższych klas; logarytmy Adama.

Zadania i ćwiczenia jak w kl. V.

8. **Fizyka.** 3 godz. tyg.: Uzupełnienie nauki z niższego gimna-

zyum o ogólnych własnościach ciał. Mechanika. Nauka o cieple. Chemia.

Książki: Fizyka dra Tomaszewskiego i Kaweckiego; Chemia Soleskiego.

9. **Propedeutyka filozofii.** 2 godz. tyg.: Logika, podług książki Kozłowskiego.

KLASA VIIIa+b.

1. **Religia.** 2 godziny tygodn.: Historia kościelna podług książki ks. Jougana.

2. **Język łaciński.** 5 godz. tyg.: a) Lektura (4 godz.): Horatius w wyd. M. Sasa: Carm. I. 1, 3, 10, 22, 24, 29, 31, 34, 35. — II. 2, 3, 6, 7, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20. — III. 1, 2, 3, 5, 23, 24, 30. — IV. 3, 5, 15. — Epod. 2. — Sat. I. 1, 6. — Epist. I. 2. — Taciti Annales w wydaniu Müllera I. 1—5, 72—81. — II. 27—43, 53—61, 69—83.

b) Ćwiczenia gramatyczno-stylistyczne na podstawie lektury (1 godz.).

Zadania jak w kl. V.

3. **Język grecki.** 5 godzin tygodniowo. Lektura: Plato: Apologia Sokratesa, Krito i ostatnie rozdziały z Phaedona w wyd. Christ-Lewickiego; Sofoklesa Elektra w wyd. Szuberta.

Zadania jak w kl. V.

4. **Język polski.** 3 godziny tygodniowo. Czytanie arcydzieł literatury narodowej od Krasińskiego do Szujskiego, z uwagami historyczno-literackimi i poglądem na czasy najnowsze na podstawie części II. Wypisów Tarnowskiego i Próchnickiego. — W drugim półroczu powtarzanie historyi literatury od czasów najdawniejszych. Lektura prywatna: Krasińskiego «Przedświt», Korzeniowskiego «Mnich», Szujskiego «Wallas», Szekspira «Macbeth».

Zadania jak w kl. VII.

5. **Język niemiecki.** 4 godz. tygodn. Czytano Schillera Wallenstein, Braut von Messina. Na podstawie Wypisów Petelenza-Wenera wzięto historię literatury aż do czasów najnowszych. Prywatnie czytano ważniejsze utwory epoki klasycznej, niektóre dramaty Grillparzera, Kleista, Körnera. — Zadania jak w kl. VII.
6. **Historia i Geografia.** 3 godz. tygodn. W I. półroczu: Dzieje monarchii austriacko-węgierskiej z uwzględnieniem związku ich z dziejami powszechnymi. — W II. półr. Geografia i statystyka monarchii austriacko-węgierskiej podług książki Głębińskiego-Finkla i powtórzenie historii greckiej i rzymskiej.
7. **Matematyka.** 2 godz. tygodn. Powtórzenie materiału przerebionego w 3 poprzednich klasach, głównie przez rozwiązywanie licznych zagadnień.
Książki: Algebra Baranieckiego; Moćnik-Maryniak. Geometria dla klas wyższych; Logarytmy Adama. — Zadania i ćwiczenia jak w kl. V.
8. **Fizyka.** 3 godz. tygodn. Elektryczność i magnetyzm. Ruch falowy. Akustyka, optyka i zasady astronomii podług książki Kaweckiego i Tomaszewskiego.
9. **Propedeutyka filozofii.** 2 godz. tygodn. Psychologia empiryczna według książki ks. Pechnika.

Nauki nadobowiązkowe.

1. **Historia kraju rodzinnego** w I. i II. półr. w 7 oddziałach klasowych, po godzinie w tygodniu.
W kl. IIIa+b Dzieje Polski do końca XV. wieku, w kl. IVa+b Dzieje do końca XVIII. wieku, w kl. VI a+b do Ludwika Węgierskiego, w kl. VII. Dzieje Polski do r. 1648 podług książki Lewickiego, w kl. VIIIa+b Dzieje Polski do czasów najnowszych.
2. **Język ruski** w trzech oddziałach po 2 godziny tygodniowo.
Oddział I i II: W pierwszym oddziale brali udział uczniowie z klasy IV. gimnazjum III-go i szkoły re-

alnej, w drugim oddziale uczniowie wyższych klas gimnazyum III-go, św. Anny i św. Jacka, którzy w poprzednim roku szkolnym na naukę języka ruskiego nie uczęszczali. — Rozpoczęto od nauki czytania i pisania. Przeczytano, wyjaśniano i opowiadano wszystkie ustępy prozą z elementarza, oraz 30 ustępów z wypisów dla szkół wydziałowych. — Z ustępów poetycznych czytano 8, deklamowano 6. — W drugim miesiącu nauki rozpoczęto konwersacyę w języku ruskim. Z gramatyki wzięto naukę o deklinacyi, konjugacyi i o zdaniu według podręcznika Kocowskiego i Ogonowskiego. — Oprócz pomniejszych ćwiczeń w pisowni pisano 8 dyktatów i dwa wolne wypracowania.

Oddział III: Brali w nim udział uczniowie z wyższych klas gimnazyum III-go, św. Anny i św. Jacka, którzy w poprzednim roku szkolnym korzystali z nauki języka ruskiego. Czytano i opowiadano 40 ustępów prozą. Z ustępów poetycznych czytano 8, deklamowano 4. Z gramatyki powtórzono i uzupełniono materiał wzięty w poprzednim roku. Podano krótki zarys literatury ruskiej od 1798. do 1860. roku. Co miesiąc było jedno wolne wypracowanie piśmienne.

3. Język francuski w 3 oddziałach po 2 godziny tygodniowo.

Oddział I. Nauka czytania. Tłómaczenie i opowiadanie małych anegdotek. Ćwiczenia ustne w formie pytań i odpowiedzi. Nauka gramatyki z uwzględnieniem przeważnie odmiany czasowników regularnych na podstawie «Ćwiczeń Jana Amborskiego, cz. I». — Ćwiczenia piśmienne szkolne i domowe.

Oddział II. Nauka czytania. Tłómaczenie i opowiadanie małych anegdotek. Ćwiczenia ustne w formie pytań i odpowiedzi. Małe dyktaty. Nauka gramatyki z uwzględnieniem odmiany czasowników regularnych i nieregularnych, najczęściej używanych na podstawie «Ćwiczeń Jana Amborskiego, części I». — Ćwiczenia piśmienne szkolne i domowe.

Oddział III. Czytanie, tłómaczenie i opowiadanie większych ustępów. Nauka gramatyki na podstawie

«Ćwiczeń Jana Amborskiego, części II». — Konwersacya i dyktaty. — Ćwiczenia piśmienne szkolne i domowe.

4. **Śpiew** w 2 oddziałach po 2 godz. tygodn. Śpiew chóralny.

5. **Rysunki** w 3 oddziałach.

Oddział I. Uczniowie rysowali ornamenta płaskie geometrycznej natury z wzorów Fallenböcka, rysowane przez nauczyciela na tablicy z objaśnieniem o proporcjach; rysowanie na zeszytach z wolnej ręki.

Oddział II. Uczniowie rysowali ornamenta płaskie z wzorów prof. Steigla, rysowane przez nauczyciela na tablicy z objaśnieniem o proporcjach; rysowanie na zeszytach z wolnej ręki.

Oddział III. Uczniowie rysowali przeważnie ornamenta z wzorów. Zdolniejsi uczniowie rysowali głowy także z wzorów i ornamenta z gipsu z objaśnieniem na tablicy o budowie głowy ludzkiej.

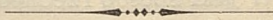
6. **Kaligrafia** w 2 oddziałach po 1 godz. tygodn. Pismo zwyczajne łacińskie podług metody Piórkiewicza i niemieckie podług metody Nowickiego.

7. **Stenografia** w 2 oddziałach po 1 godz. tygodn.

Oddział I. Znaki stenograficzne, łączenie ich bezpośrednio, tworzenie wyrazów, partykuły, skrócenia stałe (znaczniki), skrócenia oparte na związku gramatycznym i logicznym.

Oddział II. Powtarzanie skrótów; ćwiczenia praktyczne.

8. **Gimnastyka** w 1 oddziale 2 godz. tygodn., w zakładzie.

II.

Tematy prac piśmiennych.

a) W języku polskim.

KLASA *Va*. 1. Kościół Najśw. Maryi Panny (opis). — 2. Odyszeusz w pieczarze Polifema. — 3. Dwór szlachecki (na podstawie »Pana Tadeusza«). — 4. Bitwa z Krzyżakami (»Grażyna«). — 5. Zamek Horeszków (na podstawie »Pana Tadeusza«). — 6. Bitwa pod Kunaksą. — 7. Puszcza białowieska (opis). — 8. Rozkład treści ustępu »Z ruin Rzymu«. — 9. Sól, jej powstawanie i rodzaje. — 10. Polowanie na niedźwiedzia. — 11. Widok stepów Nebraski na wiosnę. — 12. Wyprawa Protazego (na podstawie »Pana Tadeusza«). — 13. Dedalus i Ikarus. — 14. Śmierć Stolnika, według opowiadania Jacka Soplicy.

KLASA *Vb*. 1. Kościół Najśw. Maryi Panny (opis). — 2. Zdobywanie Jerozolimy (na podstawie »Jerozolimy wyzwolonej«). — 3. Dwór szlachecki. — 4. Rozbiór gawędy A. Mickiewicza: Popas w Upicie. — 5. Zamek Horeszków. — 6. Bitwa pod Kunaksą. — 7. Puszcza białowieska. — 8. Rozkład treści ustępu »Z ruin Rzymu«. — 9. Cyrus i Krezus. — 10. Opis domostwa i osoby Maćka Dobrzyńskiego (na podstawie »Pana Tadeusza«). — 11. Widok stepów Nebraski w lecie (na podstawie ustępu czytanego). — 12. Zaścianek Dobrzyński (na podstawie »Pana Tadeusza«). — 13. Dedalus i Ikarus. — 14. Bitwa pod Lwowem r. 1675.

KLASA *VIa*. 1. W jaki sposób rzeczpospolita rzymska przestoczyła się w cesarstwo? — 2. Czemu wiosna w naturze, tem młodość w życiu człowieka. — 3. O skutkach sztuki drukarskiej. — 4. Glaukus i Diomedes. — 5. Główne znamiona charakteru Rzymian. — 6. Dwory polskie 16. wieku jako praktyczne szkoły wychowania. — 7. Osnowa dramatu Kochanowskiego »Odprawa posłów greckich«. — 8. Jak objawiła i ukoila się bo-

leść Kochanowskiego po stracie Urszulki? — 9. Meleager w podaniu, poezyi i sztuce. — 10. Jakich zalet wymaga Górnicki od swego dworzanina? — 11. Porównanie życia ludzkiego z biegiem rzeki. — 12. Wieczór wiosenny na wsi. — 13. Porównanie Achillesa z Hektorem. — 14. Zasługi Stanisława Konarskiego.

KLASA *VIIb*. 1. Powstanie pierwszego tryumwiratu i jego losy. — 2. O środkach komunikacyjnych w teraźniejszym czasie. — 3. Człowiek w walce z naturą. — 4. Główne znamiona charakteru Rzymian. — 5. Pożegnanie Hektora z Andromachą. — 6. O pisarzach politycznych 16. wieku. — 7. Jak objawiła i ukoła się boleść Kochanowskiego po stracie Urszulki? — 8. Opowiadanie posła »z Odprawy posłów greckich« Kochanowskiego. — 9. Jakie miał Górnicki pojęcie o piękności? — 10. Porównanie życia ludzkiego z podróżą. — 11. Wycieczka w góry. — 12. Porównanie Hannibala z Aleksandrem Wielkim. — 13. Poselstwo greckie Agamemnona u Achillesa. — 14. O wojnie Chocimskiej Wacława Potockiego.

KLASA *VII*. 1. Nie odrazu Kraków zbudowano (rozprawka) — 2. Jakich warunków wymaga Naruszewicz od pisarza historyi? — 3. Charakterystyka Starosty (lub Podkomorzego) z komedyi Niemcewicza »Powrót posła«. — 4. Znaczenie Witolda na wschodzie Europy. — 5. Poezja dramatyczna w V. i VI. okresie literatury polskiej. — 6. Oda do młodości (rozbiór). — 7. Charakterystyka szlachty zaściankowej w »Panu Tadeuszu«. — 8. Tok myśli w improwizacji Konrada (Dziady Cz. III.). — 9. Charakterystyka Miecznika w »Maryi« Malczewskiego. — 10. Charakterystyka porównawcza Cześnika i Rejenta z »Zemsty Fredry.

KLASA *VIIIa*. 1. Sokrates na tle stosunków Ateńskich. — 2. Rozwiń myśl zawartą w słowach:

»Nauką i pieniędzmi drudzy się bogacą.

Mądrość musisz sam z siebie własną zdobyć pracą«.

3. Znaczenie Rzymu w dziejach ludzkości. — 4. Do zaszczytów i dostojenstw wskazuje drogę nauka, a prowadzi cnota. — 5. Na czem polega wartość »Mnicha« Korzeniowskiego? — 6. Znaczenie mowy dla rozwoju umysłowego człowieka? — 7. Jakie okoli-

ezności złożyły się na zjednoczenie krajów austriackich i węgierskich pod berłem Habsburgów? — 8. Wpływ literatury francuskiej na polską.

KLASA *VIIIb*. 1. Walka między Anglią i Francją w wieku 18. o przewagę na morzu. — 2. Życie umysłowe uszlachetnia człowieka i jest prawdziwym jego celem. — 3. O wpływie literatury na wykształcenie narodu. — 4. Znaczenie wymowy w życiu publicznem. — 5. Porównać Irydiona z Konradem Wallenrodem pod względem zasadniczej idei obydwu poematów. — 6. Wpływ Towianizmu na literaturę polską. — 7. Kolonialne i handlowe współzawodnictwo Hiszpanii i Anglii w 16. wieku. — 8. Wpływ literatury angielskiej na polską.

b) W języku niemieckim.

KLASA *Va*. 1. Ein Jagdabenteuer. — 2. Der Zauberlehrling von Goethe. — 3. Frucht des Gebetes. — 4. Nicolaus Suchowolski. — 5. Wahre Freundschaft überwindet alle Hindernisse. — 6. Lüge nicht! — 7. Schillers »Kraniche des Ibykus«. — 8. Xenophon nach Schlacht bei Kunaxa. — 9. Wehe, wehe wer verstohlen des Mordes schwere That vollbracht. — 10. Die ersten Kriege der Römer. — 11. Ein guter Säemann. — 12. Publius Ovidius Naso als Mensch und Dichter. — 13. Des Verbannten Klage. — 14. Was Hermann von den Vertriebenen erzählte.

KLASA *Vb*. 1. Warum haben die Phönizier eine so grosse Bedeutung für die Schifffahrt und Handel gewonnen? — 2. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 3. Solon und Krösus. — Erzählung nach dem Gedichte »Die Glücklichen« von Ernst v. Feuchtersleben. — 4. Das Birkenreis (eine Erzählung nach dem Lesebuche). — 5. Die Bürgschaft (Inhaltsangabe). — 6. Akropolis. — 7. Das Salz, dessen Gewinnung und Verwendung. — 8. Eine Hasenjagd zu Wasser. — 9. Die Verdienste des Perikles um Athen. — 10. Der Zauberlehrling (Inhaltsangabe).

11. Was du Gutes thust, schreibe in Sand,
Was du empfängst, in Marmorwand (Goethe).

12. Das altrömische Haus. — 13. Die Kraniche des Ibykus (Inhaltsangabe). — 14. Durch welche Einigungsmittel wurden die Griechenstämme zu einer Einheit verbunden?

KLASA *VIa+b*. 1. Über das Alter der Poesie (nach der Schullectüre). — 2. Gudruns Schicksale in der Gefangenschaft. — 3. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 4. Die Anklagen gegen Reineke und dessen Vertheidigung durch den Dachs (Goethes Reineke Fuchs, I. Gesang). — 5. Warum war die Eroberung Galliens durch Caesar von so ungewöhnlicher Wichtigkeit? — 6. Die Bedeutung des Geldes. — 7. Der Kampf mit dem Drachen (Inhaltsangabe). — 8. Don Quixote von La Mancha und sein Abenteuer mit den Windmühlen. — 8. Inwiefern sind Athen, Rom und Jerusalem die wichtigsten Städte des Alterthumes. — 10. Charakteristik Tellheims. — 11. Die Wissenschaften haben bittere Wurzeln und süsse Früchte. — 12. Der Taucher (Inhaltsangabe). — 13. Achilles als Freund. — 14. Wer ist ein Held?

KLASA *VII*. 1. Rüdiger von Bechlarn. — 2. Die Schicksale des Simplicius. — 3. Das Leben der Soldaten im 30-jährigen Kriege. — 4. Philotas im Gefängnisse. — 2. Göthes Jugenddichtung. — 6. Karl und Franz Moor. — 7. Orestes und Pylades auf Tauris. — 8. Wie Karl Moor ein Räuber wurde? — 9. Welchen Antheil nimmt der schweizerische Adel an der Befreiung des Landes? — 10. Schillers Antrittsrede.

KLASA *VIIIa*. 1. Es ist nicht gut, die Zukunft vorauszuwissen. — 2. Octavio Piccolomini. — 3. Faust in seinem Studierzimmer. — 4. Göthes Ballade vom vertriebenen und zurückkehrenden Grafen. — 5. Uhland als Dichter. — 6. Ein ereignisreicher Sonntag in einem Bürgerhaus. — 7. Die wichtigsten Erfindungen der neueren Zeit. — 8. Österreichs Antheil an der deutschen Literatur.

KLASA *VIIIb*. 1. Das Leben in einem geordneten Staate. — 2. Wallenstein ein Abgott des Heeres. — 3. Die Geschichte einer Sammlung. — 4. Gretchen bei Martha Schwerdtlein. — 5. Leiden und Freuden eines vertriebenen Grafen. — 6. Rückert als Mensch und Dichter. — 7. Hermann und Dorothea. — 8. Österreichs Antheil an der deutschen Literatur.

IV.

Wykaz książek szkolnych na rok szkolny 1899/1900.

Klasa I. Religia. Deharb-Morawski, Katechizm większy dla szkół ludowych. Lwów, 1891. — **Język łaciński.** Samolewicz, Zwięzła gramatyka języka łacińskiego. Wydanie 1. 2. i 3. Lwów, 1893. — Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla I. kl. Wyd. 1. i 2. Lwów, 1896. — **Język polski.** Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 8. Lwów 1891. — Próchnicki i Wójcik, Wypisy polskie dla I. kl. Wyd. 1. 2. i 3. Lwów 1897. — **Język niemiecki.** L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla I. kl. Wyd. 2—4. Lwów, 1897. — **Geografia.** Benoni i Tatomir, Krótki rys geografii. Wyd. 5. i 6. Lwów, 1894. — **Matematyka.** Brzostowicz, Początki arytmetyki i algebry. Część I. Wyd. 2. i 3. 1896. — Moćnik-Maryniak, Geometrya pogładowa. Część I. Wyd. 6. i 7. Lwów, 1896. — **Historia naturalna.** Nowicki-Limbach, Zoologia. Wyd. 6. i 7. Lwów, 1895. — Rostafiński, Botanika szkolna na klasy niższe. Wyd. 1—3. Kraków, 1896.

Klasa II. Religia. Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu staro. Wyd. 1. 2. i 3. Stanisławów, 1894. — **Język łaciński.** Samolewicz, Zwięzła gramatyka języka łacińskiego. Wyd. 1. 2. i 3. Lwów, 1893. — Steiner i Scheindler, Ćwiczenia łacińskie dla II. klasy. Lwów, 1895. — **Język polski.** Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 8. Lwów, 1891. — Próchnicki i Wójcik, Wypisy polskie dla II. kl. Wyd. 1. i 2. Lwów, 1898. — **Język niemiecki.** L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy II. Wyd. 1. 2. i 3. Lwów, 1897. — **Geografia i historia powszechna.** Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna. Wyd. 4—7. Lwów, 1895. — Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Część I. Lwów, 1893. — **Matematyka.** Brzostowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry. Część I. Wyd. 2. i 3.

Sanok, 1896. — Moćnik-Maryniak, Geometrya poglądowa. Część I. Wyd. 6. i 7. Lwów, 1896. — **Historya naturalna.** Nowicki-Limbach, Zoologia. Wyd. 6. i 7. Lwów, 1895. — Rostafiński, Botanika szkolna na klasy niższe. Wyd. 1—3 Kraków, 1896.

Klasa III. Religia. Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu nowego. Wyd. 1—3. Stanisławów, 1896. — **Język łaciński.** Samolewicz-Soltysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wyd. 5. i 6. Lwów, 1893. — Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla klasy III. Wyd. 2. i 3. Lwów, 1893. — Cornelius Nepos. Wyd. Patočka-Zawiliński. — **Język grecki.** Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Lwów, 1892. — Taborski-Winkowski, Ćwiczenia greckie. Lwów, 1898. — **Język polski.** Małecki, Gramatyka języka polskiego. Wyd. 8. Lwów, 1891. — Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla kl. III. Lwów, 1893. — **Język niemiecki.** L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy III. Wyd. 1. i 2. Lwów, 1892. — Petelenz, Deutsche Grammatik. Wyd. 2. Lwów, 1898. — **Geografia i historia powszechna.** Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna. Wyd. 4—7. Lwów, 1895. — Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Cz. II. Lwów, 1894. — Rawer, Dzieje ojczyste. Lwów, 1895. — **Matematyka.** Brzostowicz, Podręcznik arytmetyki i algebry. Cz. II. — Moćnik-Maryniak, Geometrya poglądowa. Cz. II. Wyd. 3. i 4. Lwów, 1891. — **Fizyka.** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 1. i 2. Kraków, 1898. — **Historya naturalna.** Łomnicki, Mineralogia dla niższych klas. Wyd. 2. 3. i 4. Lwów, 1896.

Klasa IV. Religia. Ks. Jougan, Liturgika katolicka. Lwów, 1895. — **Język łaciński.** Samolewicz-Soltysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wyd. 5. i 6. Lwów, 1893. — Próchnicki, Ćwiczenia łacińskie dla kl. IV. Wyd. 1. i 2. Lwów, 1896. — Caesar, Commentarii de bello Gallico. Wyd. Prammer-Bednarski. — Ovidius. Wyd. Sedlmayer-Bednarski. — **Język grecki.** Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Lwów, 1892. — Taborski-Winkowski, Ćwiczenia greckie. Lwów, 1898. — **Język polski.** Małecki, gramatyka języka polskiego. Wyd. 8. Lwów, 1891. — Czubek-Zawiliński, Wypisy pol-

skie dla kl. IV. Lwów, 1894. — **Język niemiecki**, L. German i K. Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla kl. IV. Wyd. 1. i 2. Lwów, 1896. — Petelenz, Deutsche Grammatik. Wyd. 2. Lwów, 1898. — **Geografia i historia powszechna**. Semkowicz, Opowiadania z dziejów powszechnych. Część III. Lwów, 1895. — Benoni-Majerski, Geografia austr.-węgierskiej monarchii. Wyd. 2. i 3. Lwów, 1896. — Rawer, Dzieje ojczyste. Lwów, 1895. — **Matematyka**. Brzostowicz, Początki arytmetyki i algebry. Część II. Sanok 1896. — Moćnik-Maryniak, Geometrya pogładowa. Część II. Wyd. 3. i 4. Lwów, 1891. — **Fizyka**. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 1. i 2. Kraków, 1898.

Klasa V. Religia. Ks. Jeź, Nauka wiary. Kraków, 1899. — **Język łaciński**. Livius, wyd. Zingerle-Majchrowicz. Ovidius, wyd. Sedlmayer-Bednarski. — Samolewicz-Soltysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wyd. 5 i 6. Lwów, 1893. — **Język grecki**. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta. Wyd. 1. i 2. Lwów, 1894. Homera Iliada. Część I. Wyd. Christ-Fischer. — Ćwikliński, Gramatyka języka greckiego. Lwów, 1892. — **Język polski**. Próchnicki, Wzory poezyi i prozy. Lwów, 1893. — **Język niemiecki**. Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die fünfte Classe. Lwów, 1892. — **Geografia i historia powszechna**. Zakrzewski, Historia powszechna. Część I. Wyd. 1. i 2. Kraków, 1895. — **Matematyka**. Baraniecki, Algebra. Kraków, 1892. — Moćnik-Maryniak, Geometrya dla wyższych klas. Wyd. 3. i 4. Lwów, 1895. — **Historia naturalna**. Łomnicki, Mineralogia i geologia. Wyd. 3. i 4. Lwów, 1896. — Rostafiński, Botanika szkolna dla klas wyższych. Kraków, 1896.

Klasa VI. Religia. Ks. Jachimowski, Dogmatyka szczegółowa. Wyd. 1. i 2. Lwów, 1889. — **Język łaciński**. Sallustius Jugurtha. Wyd. Linker-Klimscha-Soltysik. — Vergilius, wyd. Eichler-Rzepiński. — Cicero, Catil. I. Wyd. Nohl-Bednarski. — Samolewicz-Soltysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wyd. 5. i 6. Lwów, 1893. — **Język grecki**. Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta. Wyd. 1. i 2. Lwów, 1894. — Homera Iliada. Część I. i II. Wyd. Christ-Fischer. — Herodot. Wyd. Holdera, ks. VIII. — Ćwikliński, Gramatyka

języka greckiego. Lwów, 1892. — **Język polski.** Wypisy polskie St. Tarnowskiego i J. Wójcika. Część I. Wyd. 1. i 2. Lwów, 1894. — **Język niemiecki.** Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die sechste Classe. Lwów, 1892. — **Geografia i historia powszechna.** Zakrzewski, Historia powszechna. Część I. Wyd. 1. i 2. Kraków, 1895. — Zakrzewski, Historia powszechna. Część II. Wyd. 1. i 2. Kraków, 1897. — **Matematyka.** Baraniecki, Algebra. Kraków, 1892. — Moćnik-Maryniak, Geometria dla wyższych klas. Wyd. 3. i 4. Lwów, 1895. — Logarytmy Adama. — **Historia naturalna.** Petelenz, Zoologia dla klas wyższych szkół średnich. Lwów, 1892.

Klasa VII. Religia. Martin Solecki, Etyka katolicka. Wyd. 1. i 2. Przemyśl, 1885. — **Język łaciński.** Cicero de imperio Cn. Pompei i pro Ligario (wyd. Nohl-Bednarski); Laelius (wyd. Nohl-Rzepiński). — Vergilius, wyd. Eichler-Rzepiński. — Samolewicz-Soltysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wyd. 5. i 6. Lwów, 1893. — **Język grecki.** Homera Odyssea (wyd. Christ-Jezienicki). — Demostenes, wyd. Wotke-Schmidt. — Fiderer, Chrestomatya z pism Xenofonta, wyd. 1. i 2. Lwów, 1894. — Fiderer, Gramatyka języka greckiego. Lwów, 1892. — **Język polski.** Wypisy polskie Stan. Tarnowskiego i Fr. Próchnickiego. Część II. Wyd. 1. i 2. Lwów, 1896. — **Język niemiecki.** Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die VII. Classe. Lwów, 1893. Nadto następujące dzieła: Lessinga Emilia Galotti; Goethego Götze von Berlichingen; Schillera Wallenstein. — **Geografia i historia powszechna.** Zakrzewski, Historia powszechna. Część III. Kraków, 1898. — Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Wyd. 1. i 2. Kraków, 1898. — **Matematyka.** Baraniecki, Algebra. Kraków, 1892. — Moćnik-Maryniak, Geometria dla wyższych klas. Wyd. 3. i 4. Lwów, 1895. — Logarytmy Adama. — **Fizyka.** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Wyd. 1. i 2. Kraków, 1899. — Soleski, Zarys chemii. — **Propedeutyka filozofii.** Kozłowski, Logika elementarna. Lwów, 1891.

Klasa VIII. Religia. Ks. Jougan, Historia kościoła katolickiego.

Lwów, 1895. — **Język łaciński.** Horatius, wyd. M. Sasa. — Tacitus, Annales (wyd. Müllera). — Samolewicz-Soltysik, Gramatyka języka łacińskiego. Część II. Wyd. 5. Lwów, 1891. — **Język grecki.** Plato, Apologia (wyd. Christ-Lewicki). — Sofokles, Filoktet (wyd. Schubert). Homera, Odysea (wyd. Christ-Jezienicki). — Fiderer, Gramatyka języka greckiego. Lwów, 1892. — **Język polski.** Wypisy polskie St. Tarnowskiego i Fr. Próchnickiego. Część II. Wyd. 1. i 2. Lwów, 1896. — **Język niemiecki.** Petelenz und Werner, Deutsches Lesebuch für die achte Classe. Lwów, 1894. Nadto następujące dzieła: Schillera, Jungfrau von Orleans i Wallenstein. — **Geografia i historia powszechna.** Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Wyd. 1. i 2. Kraków, 1898. — Głąbiński-Finkel, Historia i statystyka monarchii austr.-węg. Lwów 1897. — **Matematyka.** Baraniecki, Algebra. Kraków, 1892. — Moćnik-Stanecki, Geometrya dla wyższych klas. Wyd. 3. i 4. Lwów, 1895. — Logarytmy Adama. — **Fizyka.** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Kraków, 1892. — **Propedeutyka filozofii.** Ks. Pechnik, Zarys psychologii. Lwów, 1895.

V.

Wzrost zbiorów naukowych w roku szkolnym 1898/9

a) Biblioteka

1. Biblioteka Nauczycielska.

Do biblioteki nauczycielskiej przybyło w ubiegłym roku szkolnym:

w d z i a ł e	tomów i zeszytów		
	zakupio- nych	darowa- nych	razem
Pedagogiki i szkolnictwa	3	—	3
Filologii klasycznej	11	1	12
Filologii nowoczesnej	19	3	22
Lingwistyki	1	—	1
Geografii, etnografii i statystyki . .	4	2	6
Historii powszechnej	—	3	3
Matematyki	5	1	6
Historii naturalnej	—	1	1
Encyklopedia (dz. tr. ogólnej i miesz.)	24	38	62
Razem	67	49	116

Do zbioru map geograficznych zakupiono: dwie mapy ścienne.

Prenumerowano czasopisma: 1. Annalen der Physik und Chemie. — 2. Ateneum. — 3. Kwartalnik historyczny. — 4. Muzeum. — 5. Petermanns Mittheilungen. — 6. Verordnungsblatt. — 7. Zeitschrift J. d. östereich. Gymnasien. — 8. Przegląd Polski. — 9. Österreichisch-Ungar.-Revue. — 10. Wochenschrift f. klass. Philologie. — 11. Blätter f. d. Gymnasial-Schulwesen. — 12. Vierteljahrs-Katalog d. Neuigkeiten d. deut. Buchhandels.

Sprawozdań różnych zakładów naukowych w Przedlitawii nadesłano 247.

W darze otrzymała biblioteka:

1. Od Wys. Wydziału krajowego 2 dzieła; 2. Od Wys. Rady szkolnej krajowej 5; 3. Od Akademii Umiejętności w Krakowie 19;

4. Od Świątnej Rady miasta Lwowa 1; 5. Od Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych 2; 6. Od prof. Romana Zawilińskiego 24.
7. Od dyrektora Stanisława Siedleckiego 2.

II. Biblioteka uczniów.

Zakupiono w r. 1898/9: 1. dzieł polskich . . 33 w 51 tomach
2. dzieł niemieckich 50 « 53 «

---

razem dzieł . . . 83 w 104 tomach

III. Biblioteka pomocy koleżeńskiej.

W ciągu roku szkolnego 1898/9 zakupiono 49 tomów książek szkolnych. Z biblioteki tej korzystała znaczna liczba uczniów, jak o tem świadczą cyfry wypożyczonych w ciągu roku książek, a mianowicie: uczniom klasy I. wypożyczono 193, kl. II. 217, kl. III. 262, kl. IV. 145, kl. V. 99, kl. VI. 99, kl. VII. 45, kl. VIII. 47, razem 1107. Zarząd biblioteki składa serdeczne podziękowanie wszystkim ofiarodawcom za złożone dary, z których przeważnie zasila się ta ważna dla ubogiej młodzieży biblioteka.

b) Gabinet fizyczny.

Do gabinetu fizycznego zakupiono następujące przedmioty: Fonograf, przyrząd Macha do odbicia i załamania światła, gazowy element Grovego, elektryczny termometr Riessa, parę igieł astatycznych, sztabę szklaną do połowy pokrytą rurą mosiężną, model zegara wahadłowego, wagę Lyońską, balon szklany do ważenia powietrza, uniwersalny statyw według Bunsena.

c) Gabinet historii naturalnej.

Do gabinetu historii naturalnej zakupiono: model serca konia, model mózgu konia, pięć modeli czaszki ludzkiej rasy kaukazkiej, mongolskiej, malajskiej, etyopskiej i miedzianej; żółwia słodkowodnego (*Emys europaea*), żółwia greckiego (*Testudo graeca*), alkę (*Alca torda*); przekrój korzenia palmy *Astrocarium vulgare* i przekrój pnia palmy *Icara*; 24 modeli grzybów jadalnych i 24 modeli grzybów szkodliwych i jadowitych.

Z darów przybyło: Atlas geograficzny Galicyi. Zeszyty 9. i 10. wraz z tekstem; (dar Akademii Umiejętności w Krakowie);

lasica gronostaj (*Foetorius ermineus*), letni okaz, dar Czesława Krausego ucznia kl VII; zimorodek (*Alcego ispida*), sowa pływówka (*Strix flamea*), dary Tadeusza Korczyńskiego, ucznia kl. I.); nur podbiegunowy (*Colymbus arcticus*, dar p. Wilibalda Noah, geometry); rak morski (*Homarus vulgaris*), dar Leopolda Macharskiego, ucznia kl. III.

d) **Gabinet archeologiczny.**

Do gabinetu archeologicznego zakupiono następujące przedmioty:

1. M. Collignon, *Geschichte der griechischen Plastik*, übersetzt von Baumgarten. Strassburg 1898. tom 2-gi. 2. Modele prof. Hensell'a: *a*) rydwan Homerowy, *b*) kądziel, *c*) krosna, *d*) diptychon i stylus.

e) **Zbiór rysunków.**

Do zbioru rysunków zakupiono: 5 ornamentów, usta zamknięte i otwarte, oko ludzkie, dwoje uszu, dwie maski, owoce.

VI.

Ćwiczenia sił fizycznych.

Oprócz ćwiczeń gimnastycznych odbywanych w 16 godzinach tygodniowo w zakładzie, miała młodzież sposobność brać często udział w wycieczkach w różne strony dalsze zamiejskie pod przewodnictwem profesorów w każdej porze, o ile tylko pozwalał czas wolniejszy i sprzyjająca pogoda. Nadto zgodził się najuprzejmiej w roku bieżącym W. prof. Dr. H. Jordan urządzać od początku maja trzy razy tygodniowo w godzinach popołudniowych zabawy w parku swoim wyłącznie dla uczniów tutejszego zakładu: młodzież korzystała licznie z tego zezwolenia.

VII.

a) Stypendya.

Stypendya pobierało 12 uczniów, a mianowicie:

Z fund. Głowińskiego	2 uczn. po 157·50 zlr.,	razem 315·00 zlr.
« Żalchockiego	3 « « 115·50 « «	346·50 «
« Laskowskich	1 « « 200·00 « «	200·00 «
« Niezabitowskiej	1 « « 210·00 « «	210·00 «
« ks. bisk. Pukalskiego	3 « « 100·00 « «	300·00 «
« Jurgasowej	1 « « 220·00 « «	220·00 «
Zfunduszu nadwyżek karn.	1 « « 150·00 « «	150·00 «
		Razem . . 1741·50 zlr.

b) Pomoc koleżeńska.

Dochód.

Pozostało z roku 1897/8	198·17 zlr.
Wp. Włodek złożył	16·90 «
Wp. Hołubowicz złożył	8·00 «
JWny Hr. Dębicki Ludwik złożył	3·00 «
Uczniowie złożyli: w kl. I. 36·08 zlr., w kl. IIa.	
23·95 zlr., w kl. IIb. 19·40 zlr. w kl. IIIa. 51·50 zlr.,	
w kl. IIIb. 30·00 zlr., w kl. IVa. 22·45 zlr.,	
w kl. IVb. 21·60 zlr., w kl. Va. 42·30 zlr.,	
w kl. Vb. 29·72 zlr., w kl. VIa. 57·50 zlr., w kl.	
VIb. 2·00 zlr., w kl. VII. 68·25 zlr., w kl. VIIa.	
15·50 zlr., w kl. VIIb. 12·00 zlr., razem . . .	432·25 «
Razem . . 658·32 zlr.	

Rozchód.

Między ubogich uczniów rozdano gotówką na opłatę	
szkolną, obuwie i mundurki	332·52 zlr.
Na książki biblioteki ubogich uczniów wydano . . .	53·51 «
Pozostaje na rok szkolny 1899/1900	272·29 «
Razem . . 658·32 zlr.	

Szlachetnym ofiarodawcom składa niniejszem zarząd gorące podziękowanie.

VIII.

Egzamin dojrzałości w roku szkolnym 1898/9.

1. W terminie wrześniowym (1898).

W terminie wrześniowym (1898) składało egzamin poprawczy 2 uczniów tutejszego zakładu i 3 z innych zakładów, razem 5; wszystkich uznano za dojrzałych.

2. W terminie czerwcowym (1899).

a) Egzamin piśmienny.

1. Z języka polskiego:

W jakich kierunkach objawił się wpływ literatur obcych na literaturę polską?

2. Z języka niemieckiego:

Die Culturfortschritte des XIX. Jahrhunderts.

3. Z języka łacińskiego:

a) Zadanie polsko-łacińskie: Z Weltera-Sawczyńskiego »Dzieje starożytne« przetłómaczyć ustęp na str. 93. od słów: »Już rok dziesiąty trwała wojna...« do słów: »konia uroczyście wciągnęli do miasta«.

b) Zadanie łacińsko-polskie: Sallustius, Bell. Catil. 31, 32.

4. Z języka greckiego:

Homer, Iliada, księga IX. w. 84—115 od słów: »'Ατρείδης δὲ...« do słów: »ἀπερείσι' ἄποινα«.

5. Z matematyki:

$$1. (x^2 - 3x + 2)^{\log(x^2 - 3x + 2) - \frac{3}{2}} = 10$$

2. Obliczyć powierzchnię i objętość stożka prostego, którego podstawą jest koło dane równaniem: $x^2 + y^2 + 10x - 12y - 3 = 0$, jeżeli bok tego stożka do podstawy nachylony jest pod kątem $65^\circ 35' 20''$.

3. Jakiemi ratami, płatnemi na końcu każdego roku, dałaby się zamortyzować pożyczka 2000000 zlr. zaciągnięta na przeciąg 50 lat przy $5\frac{1}{2}\%$ kapitalizacji?

b) Egzamin ustny.

Do egzaminu ustnego przystąpiło uczniów publicznych 46, jeden powtarzający egzamin i dwóch eksternistów. — Świadcstwo dojrzałości z odznaczeniem otrzymało uczniów publicznych 6; świadectwo dojrzałości uczniów publicznych 36, uczniów powtarzających egzamin 1 i 1 eksternista; do egzaminu poprawczego po feryach przypuszczono uczniów publicznych 3; reprobowano na rok jednego ucznia publicznego i jednego eksternistę.

W Y K A Z

abituryentów, którzy w terminie czerwcowym roku 1899. otrzymali świadectwo dojrzałości.

1. Arndt Mieczysław (eks.) z Fokszan w Rumunii.
2. Bielański Adam z Łańcuta w Galicyi.
3. Blumenfeld Tadeusz z Krakowa (z odznaczeniem).
4. Bochenek Mieczysław z Krakowa.
5. Boniecki Michał z Warszawy.
6. Deiches Aleksander z Krakowa.
7. Doliński Tadeusz z Nockowej w Galicyi.
8. Drzewicki Józef ze Żołyni w Galicyi.
9. Fuchs Franciszek z Warszawy (z odznaczeniem).
10. Gajewski Stefan z Bud łańcuskich w Galicyi.
11. Gebhardt Kamil ze Zielonek w W. Ks. Krak.
12. Gizowski Felix z Przemyśla w Galicyi.
13. Gorzechowski Józef ze Siedlec w Król. Polskiem.
14. Grünspan Michał z Andrychowa w Galicyi.
15. Gyuresák Jan z Fridmanu na Węgrzech.
16. Koneczny Adolf z Krakowa.
17. Krakauer Julian z Chyrowa w Galicyi (z odznaczeniem).
18. Krzysiak Felix z z Krakowa.
19. Krzysztoń Władysław z Marcinkowic w Galicyi.
20. Lustgarten Artur z Krakowa.

21. Łodziński Władysław z Myślenic w Galicyi.
22. Łukawski Jan z Przewozu w Galicyi.
32. Mahler Ignacy z Krakowa (z odznaczeniem).
24. Markowitz Aron z Podgórze w Galicyi.
25. Mastalski Stanisław z Krakowa.
26. Michalski Władysław z Krakowa.
27. Nehmer Abraham ze Zwierzyńca pod Krakowem.
28. Radoń Józef z Bystrej w Galicyi.
29. Riess Stanisław z Brzeska w Galicyi (z odznaczeniem).
30. Simon Michał z Doliny w Galicyi.
31. Smoleński Jerzy ze Zwierzyńca pod Krakowem.
32. Stanclik Michał ze Zatora w Galicyi.
33. Stobiecki Romuald z Rzeszowa w Galicyi.
34. Swolkien Władysław z Krzyszkowic w Galicyi.
35. Hr. Szembek Jan z Poręby Żegoty w W. Ks. Krak.
36. Szwarc Stanisław z Krakowa.
37. Śniadowski Marcei ze Stanisławowa w Galicyi.
38. Trzeciak Włodzimierz z Dąbrówki w Galicyi.
39. Tyralski Zygmunt z Pluchowa w Galicyi.
40. Uznański Wiktor z Poronina w Galicyi.
41. Vogler Zygmunt z Krakowa (z odznaczeniem).
42. Wilk Antoni z Pławowic w Król. Polskiem.
43. Wolnik Jan z Borzęcina w Galicyi.
44. Zakrzewski Wacław z Krakowa.

STATYSTYKA ZAKŁADU.

ROK SZKOLNY 1897/8

K L A S A												Razem				
I		II		III		IV		V		VI			VII		VIII	
a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b		a	b	a	b
40	41	37	37	31	35	39	34	35	27	41	28	26	29	—	—	
5	3	2	3	1	4	1	1	1	1	—	1	—	—	—	23	
45	44	39	40	32	39	40	35	36	27	41	29	26	29	—	542	

I. Frekwencya uczniów.

Z końcem r. szk. 1897/8 liczono:

Uczniów publicznych	519
Uczniów prywatnych	23
Razem	542

ROK SZKOLNY 1898/9

K L A S A												Razem				
I		II		III		IV		V		VI			VII		VIII	
a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b		a	b	a	b
61	48	42	55	51	42	42	42	44	36	34	43	29	25	—	594	
—	37	35	53	47	34	36	37	26	33	25	39	28	24	—	454	
9	1	1	—	4	1	2	—	3	—	—	—	—	—	—	21	
51	8	4	2	—	6	2	5	14	3	7	4	1	—	—	107	
1	2	2	—	—	1	2	—	1	—	2	—	—	1	—	12	
61	48	42	55	51	42	42	42	44	36	34	43	29	25	—	594	
46	34	36	50	34	35	32	36	37	32	33	38	27	24	—	494	
5	4	2	2	1	4	3	—	—	1	1	—	1	—	—	24	
51	38	38	52	35	39	35	36	37	33	34	38	28	24	—	518	
10	10	4	3	16	3	7	6	7	3	—	5	1	1	—	76	
61	48	42	55	51	42	42	42	44	36	34	43	29	25	—	594	

Na początku i w ciągu roku szkolnego 1898/9 wpisało się uczniów publicznych i prywatnych . . .

Z tych było:

Uczniów tutejszych z promocyą Repetentów tutejszych . . . . .
Uczniów nowych z promocyą Repetentów obcych . . . . .

Razem . . . . .

Z końcem roku szk. 1898/9 było:

Uczniów publicznych . . . . .
Uczniów prywatnych . . . . .

Razem . . . . .

W ciągu r. szk. 1898/9 wystąpiło . . . . .
Razem . . . . .

2. Z końcem roku szk. 1898/9

było uczniów rodem:

Z Krakowa i W. Ks. Krak.	27	19	21	10	11	20	11	11	11	11	11	11	8	10	—	199
Z Galicyi	18	17	26	21	24	14	19	22	15	21	22	16	11	11	—	263
Z Król. Polskiego	3	1	2	2	2	1	2	—	6	1	3	4	2	2	—	34
Z Śląska austriackiego	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4
Z Czech	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Z Morawii	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
Z Austrii dolnej	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Z Węgier	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2
Z W. Ks. Poznańskiego	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Z Wołynia	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1
Z Podolia rosyjskiego	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Z Litwy	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Z Włoch	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Z Francyi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Z Ameryki	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Razem	51	38	52	35	39	36	35	37	33	34	38	28	24	—	—	518

3. Z końcem r. szk. 1898/9 było:

Polaków	50	38	52	35	39	36	34	37	33	34	38	28	24	—	—	516
Rusmów	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Razem	51	38	52	35	39	36	35	37	33	34	38	28	24	—	—	518

4. Z końcem r. szk. 1898/9 było:

Uczniów wyzn. rzymsko-kat.	46	37	34	33	36	30	29	31	28	31	34	22	20	—	—	456
" " grecko-kat.	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	2
" " ew. (augsb.)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	3
" " mojżeszowego	4	1	4	2	3	6	5	5	5	2	4	5	4	—	—	57
Razem	51	38	52	35	39	36	35	37	33	34	38	28	24	—	—	518

ROK SZKOLNY 1898/9

K L A S A

	K L A S A																				Razem
	I		II		III		IV		V		VI		VII		VIII						
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b					
	5	27	10	13	5	9	3	5	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2			
5. Wiek uczniów.	5	11	13	16	10	18	12	11	13	12	11	15	12	7	7	7	15	2	5		
Z końcem roku szk. 1898/9 było uczniów mających lat (skończ.)	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23						518	
6. Klasyfikacja uczniów.																					
Wynik egzam. poprawcz. po fe-																					
tycach roku szkoln. 1897/8:																					
Do egzaminu popr. przelicz.																					
Otrzymało świadectwo stopnia I.	6	3																			
”	1																				
”																					
”																					
”																					
”																					
”																					
”																					
”																					
”																					
”																					
”																					
”																					
”																					
Razem . . .	51	38	38	52	35	39	35	37	33	34	38	28	24	24	24	24	24	24	518		
7. Do końca roku szkoln. 1898/9 uczęszczało na naukę:																					
Historii kraju rodzinnego . . .																					
Języka ruskiego																					
Języka francuskiego																					
Rysunków																					
Stenografii																					
Kaligrafii																					
Śpiewu																					
Ginnastyki*)																					
Razem . . .	93	302	1	4	4	3	5	6	362	502	341	351	37	321	331	38	271	24	49421		
8. Opłata uczniów.																					
a) Cała opłata szk. po 20 zhr. złoż.:																					
W półroczu I.																					
” w półroczu II.																					
Półowe opłaty szkolnej złożył																					
W półroczu I.																					
” w półroczu II.																					
c) Opłata szkolna wynosiła:																					
W półroczu I.																					
” w półroczu II.																					
Razem zhr. (. . .)																					
d) Takse wstępne po 2-10 zhr. zło- żyło uczniów																					
e) Datki na środki naukowe po 1 zhr. złożyło uczniów																					
f) Taksy wstępne wynosiły zhr. (. . .)																					
g) Z datków wpłynęło																					
Razem zhr. (. . .)																					

5. Wiek uczniów.

Z końcem roku szk. 1898/9 było uczniów mających lat (skończ.) 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23

6. Klasyfikacja uczniów.

Wynik egzam. poprawcz. po fe-tycach roku szkoln. 1897/8: Do egzaminu popr. przelicz.: Otrzymało świadectwo stopnia I. 6 3

KLASYFIKACJA UCZNIÓW PUBLICZN. I PRYWAT.

a) Za I. półr. roku szk. 1898/9: Stopień celujący . . . . . pierwszy . . . . . drugi . . . . . trzeci . . . . .

b) Za II. półr. roku szk. 1898/9: Stopień celujący . . . . . pierwszy . . . . . drugi . . . . . trzeci . . . . .

Przeznaczono do egz. poprawcz.

7. Do końca roku szkoln. 1898/9 uczęszczało na naukę: Historii kraju rodzinnego . . . . . Języka ruskiego . . . . . Języka francuskiego . . . . . Rysunków . . . . . Stenografii . . . . . Kaligrafii . . . . . Śpiewu . . . . . Ginnastyki*) . . . . .

8. Opłata uczniów.

a) Cała opłata szk. po 20 zhr. złoż.:

W półroczu I. . . . .
” w półroczu II. . . . .

Półowe opłaty szkolnej złożył

W półroczu I. . . . .
” w półroczu II. . . . .

c) Opłata szkolna wynosiła:

W półroczu I. . . . .
” w półroczu II. . . . .

Razem zhr. (. . .)

d) Takse wstępne po 2-10 zhr. zło- żyło uczniów . . . . .

e) Datki na środki naukowe po 1 zhr. złożyło uczniów . . . . .

f) Taksy wstępne wynosiły zhr. (. . .)

g) Z datków wpłynęło . . . . .

Razem zhr. (. . .)

*) W klasach I-IV. przedmiot obowiązkowy.

X.

KRONIKA ZAKŁADU.

Wpisy uczniów na rok szkolny 1898/9 odbywały się w ostatnich dniach sierpnia, egzamina wstępne do kl. I. d. 30 czerwca, egzamina wstępne do klas wyższych i egzamina poprawcze 30. i 31. sierpnia, tudzież między 10. a 15. września.

Egzamin wstępny do klasy I. składało 50 uczniów, z tych reprobowano 6.

Wpisano na początku i w ciągu roku szkolnego uczniów publicznych i prywatnych 594; klasę II., III., IV., V., VI. i VIII. podzielono każdą na dwa oddziały; zakład liczył przeto w tym roku szkolnym 14 oddziałów klasowych.

Rok szkolny rozpoczęto dnia 3. września uroczystem nabożeństwem w kaplicy zakładu.

Egzamin dojrzałości poprawczy piśmienny odbył się po feryach 19., a ustny 21. września pod przewodnictwem Wgo Dra Franciszka Szwarzenberg-Czernego, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W ciągu roku uczniowie zakładu brali udział w nabożeństwach w kaplicy zakładu: dnia 16. września i 19 listopada za duszę śp. Najjaśniejszej Pani Cesarzowej Elżbiety; dnia 4. października z powodu Imienin Jego Ces. i Król. Apostolskiej Mości Najjaśniejszego Pana; dnia 28. czerwca za duszę śp. Cesa-rza Ferdynanda.

Jubileusz pięćdziesięcioletnich rządów Jego Ces. i Król. Apostolskiej Mości Najjaśniejszego Pana obchodził zakład 2. grudnia. Po uroczystem nabożeństwie zgromadzili się uczniowie

i grono nauczycielskie w udekorowanej sali gimnastycznej; tu dyrektor Stanisław Siedlecki w podniosłych słowach wyjaśnił niezwykle znaczenie tego dnia i panowania Najjaśniejszego Pana Cesarza Franciszka Józefa Igo, poczem zgromadzeni odśpiewali pierwszą zwrotkę hymnu ludu.

Piśmienny egzamin dojrzałości w terminie letnim odbył się w dniach od 9. do 15. maja, a ustny pod przewodnictwem radcy rządowego Dra Leona Kulczyńskiego, dyrektora gimnazjum św. Anny, w dniach od 12. do 21. czerwca 1899 roku.

Dnia 16. czerwca zaszczycił zakład swoją obecnością JW. P. Prezydent Rady Szk. kraj. Dr. Michał Bobrzyński i był na egzaminie dojrzałości.

W ciągu roku szkolnego przystępowała młodzież trzy razy do Sakramentu Pokuty i Oltarza i odprawiała od 4. do 7. marca rekolekcyje wielkanocne.

Rok szkolny zakończono dnia 30. czerwca uroczystem nabożeństwem dziękczynnem, po którym otrzymali uczniowie świadectwa za drugie półrocze roku szkolnego 1898/9.

XI.

KLASYFIKACYA UCZNIÓW

za II. półrocze roku szkolnego 1898/9.

Klasa I.

1. Bandura Adam	16. Gołab Stanisław	31. Pociecha Jerzy
2. Chowaniec Karol	17. Grabarski Teodor	32. Rapacz Stanisław
3. Dziurzyński Adam	18. Hecker Marcin	33. Rottermund Ludwik
4. Rozmarynowicz Miecz.	19. Jała Wincenty	34. Sandoz Wiktor
5. Rudnicki Maryan	20. Józefik Andrzej	35. Sobczyk Walenty
6. Szediwy Henryk	21. Jurkowiec Izaak	36. Sroka Antoni
7. Winkowski Józef	22. Kawecki Zygmunt	37. Totoś Józef
8. Woźny Wincenty	23. Korczyński Tadeusz	38. Zazula Włodzimierz
9. Zabner Berisch	24. Krzysiak Roman	39. Zdziechowski Ksaw.
10. Błahot Reinhold	25. Leśniak Jan	40. Pryw. Stryjeński Ant.
11. Brończyk Kazimierz	26. Lubecki Maryan	41. „ Tarnowski Jan
12. Censer NACHEM	27. Marszałek Maryan	42. „ Weloński Jan
13. Dankiewicz Stefan	28. Müller Alfred	43. „ Rostworowski
14. Fischer Bogusław	29. Orzechowski Franc.	Stanisław
15. Friedberg Rudolf	30. Pniewski Tadeusz	

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 3 uczniów; stopień drugi otrzymał 1 uczeń, stopień trzeci 3 uczniów.

Klasa II. A.

1. Antończyk Stanisław	9. Eisenbach Stanisław	17. Ryś Stanisław
2. Kornecki Józef	10. Gunia Ludwik	18. Stefczyk Tadeusz
3. Luraniec Wojciech	11. Miziura Edward	19. Woliński Tadeusz
4. Michalski Franciszek	12. Nycz Adam	20. Windak Leon
5. Rosenstock Juda	13. Piotrowski Wład.	21. Windak Władysław
6. Bąkowski Stanisław	14. Porębski Maryan	22. Pr. Morstin Ludwik
7. Cholewa Ludwik	15. Pyrkiewicz Franc.	23. „ Dobruchowski M.
8. Cyankiewicz Józef	16. Rachwał Stanisław	24. „ Kossak Witold

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 5 uczniów publ. i 1 pryw.; stopień drugi otrzymało 4 uczniów, stopień trzeci 4 uczniów.

Klasa II. B.

1. Hajduk Antoni	9. Komornicki Stefan	17. Stryjeński Karol
2. Odzierzyński Tadeusz	10. Kreisel Julian	18. Tatara Klemens
3. Surzycki Wacław	11. Krieger Alfred	19. Woźny Konrad
4. Barabasz Lesław	12. Marszałek Jan	20. Zaleski Stanisław
5. Brzostowski Witold	13. Müller Maryan	21. Pryw. Straszewski H.
6. Gałuszkiewicz Adam	14. Proszowski Wiktor	22. „ Chrząszczewski
7. Gleitzmann Tadeusz	15. Przychocki Stanisł.	Konrad
8. Kłak Franciszek	16. Raczyński Maryan	

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 6 uczniów; stopień drugi otrzymało 2 uczniów, stopień trzeci 8 uczniów.

Klasa III. A.

1. Chyc Franciszek	15. Feldmann Schmerl	29. Mantel Izrael
2. Sandoz Stanisław	16. Gregorezyk Wład.	30. Meisels Saul
3. Świerż Stanisław	17. Grodyński Tadeusz	31. Mikołajczyk Adam
4. Tretiak Andrzej	18. Guzdek Mikołaj	32. Oberleder Jozua
5. Trzeciak Stefan	19. Guzdek Stanisław	33. Pawliger Löbel
6. Turnau Lucyan	20. Hniłko Antoni	34. Piątek Antoni
7. Bąbała Stanisław	21. Jaroszewski Wacł.	35. Rosenstock Salomon
8. Bielenin Alfons	22. Jarzyna Władysław	36. Stasiński Zygmunt
9. Bielenin Władysław	23. Jejde Juliusz	37. Urban Józef
10. Błachut Władysław	24. Jezierski Maryan	38. Weber Rudolf
11. Burzyński Ignacy	25. Klimala Adam	39. Wilczyński Stanisław
12. Czaplicki Mieczysław	26. Konopka Zygmunt	40. Wojtaszek Stanisław
13. Denker Jerzy	27. Kowanetz Franc.	41. Pr. Hinzinger Wład.
14. Długosz Franciszek	28. Krzystek Alfons	42. „ Malinowski Cezar

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 3 uczniów; stopień drugi otrzymało 2 uczniów, stopień trzeci 5 uczniów.

Klasa III. B.

1. Bojanowski Henryk	11. Giełczyński Wiktor	20. Leszczycki Kazimierz
2. Bytomski Felix	12. Grucel Marcin	21. Macharski Leopold
3. Hajduk Felix	13. Habliński Tadeusz	22. Marmoross Zdzisław
4. Röbel Jan	14. Herlinger Zygfryd	23. Owczarzak Józef
5. Ader Izaak	15. Kaden Czesław	24. Pawlica Władysław
6. Antos Tomasz	16. Kotarba Stanisław	25. Tylka Franciszek
7. Dębowski Franc.	17. Król Władysław	26. Uklański Piotr
8. Dobrzański Celestyn	18. Kurzawa Rudolf	27. Widuch Piotr
9. Dudek Stanisław	19. Kwaśniewski Stan.	28. Pryw. Prager Adam
10. Ekert Bronisław		

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 2 uczniów; stopień drugi otrzymało 2 uczniów, stopień trzeci 3 uczniów.

Klasa IV. A.

1. Hubert Zygmunt	4. Reicher Władysław	7. Armer Ansel
2. Krzysztoń Kazimierz	5. Wojtasiewicz Albin	8. Bachórz Kazimierz
3. Lustgarten Izrael Jak.	6. Albiński Władysław	9. Bąkowski Władysław

10. Bialikiewicz Szczep.	18. Kozubek Włodzim.	26. Sierhiejewicz Wład.
11. Bochnak Zdzisław	19. Kruszyński Tadeusz	27. Stanclik Tadeusz
12. Bogacki Antoni	20. Mazanek Mieczysław	28. Trzeciak Edward
13. Bukowski Jerzy	21. Niemetz Maryan	29. Wild Bolesław
14. Fischer Jan	22. Nowacki Wincenty	30. Woyczyński Władysł.
15. Jicha Maryan	23. Pařízek Józef	31. Pryw. Greyber Tad.
16. Kawecki Roman	24. Polaczek Tadeusz	32. Pr. Szaniawski Zbig.
17. Kisielewski Adam	25. Raarr (cz. Röhr) Józef	33. Pryw. Włodek Jan

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 4 uczniów publicznych i 1 prywatystę, stopień drugi otrzymał 1 uczeń.

Klasa IV. B.

1. Dzieduszycki Jerzy	10. Hulka Rudolf	20. Starck Jakób
2. Fijałek Jakób	11. Jurkowiec Dawid	21. Streimer Samuel
3. Hajduk Stanisław	12. Koch Zygmunt	22. Tehórzewski Rudolf
4. Niemczewski Bogdan	13. Kozubowski Maryan	23. Timberg Samuel
5. Zarzycki Mieczysław	14. Lewicki Wiktor	24. Zabierowski Stefan
6. Bittner Władysław	15. Marcinek Józef	25. Żytkiewicz Henryk
7. Dyndowicz Władysł.	16. Ostrowski Adam	26. Pryw. Dobrzyński Stanisław
8. Gajdzieński Edward	17. Paszkowski Bolesł.	27. Pryw. Zieliński Wład.
9. Gąsienica Gronikowski Stanisław	18. Pułtorak Władysław	
	19. Smolka Władysław	

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 3 uczniów, stopień drugi otrzymało 3 uczniów publicznych i 1 prywatysta, 1 uczeń stopień trzeci.

Klasa V. A.

1. Dziurzyński Mieczysł.	11. Gąsiorek Franciszek	21. Michalski Janusz
2. Malinowski Bronisław	12. Grodyński Jerzy	22. Siellawa Józef
3. Morawski Kazimierz	13. Herstein Hirsch	23. Spira Maurycy
4. Szydłowski Maryan	14. Jakobsohn Bernard	24. Stryjeński Paweł
5. Tarnowski Hieronim	15. Koneczny Gustaw	25. Urban Piotr
6. Blumenfeld Emanuel	16. Kopiasz Karol	26. Wachtel Jan
7. Brzeziński Jan	17. Litwiniszyn Józef	27. Wójcikiewicz Stan.
8. Ćmikiewicz Jan	18. Marszałek Władysł.	28. Wróbel Stefan
9. Du Vall Zygmunt	19. Matyja Stanisław	29. Zawiliński Tadeusz
10. Englender Efraim	20. Meisels Leon	

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 7 uczniów.

Klasa V. B.

1. Chwistek Leon	10. Gołemberski Michał	19. Radwański Leonard
2. Dura Maryan	11. Kania Jan	20. Rudnicki Stanisław
3. Remin Władysław	12. Kossuth Jan	21. Sadowski Bronisław
4. Skąpski Mieczysław	13. Landau Juda	22. Simon Gustaw
5. Zaczek Kazimierz	14. Miarczyński Seweryn	23. Smoleński Tadeusz
6. Bankiewicz Józef	15. Michałowski Witold	24. Szurek Kazimierz
7. Bujak Władysław	16. Molkner Wilhelm	25. Turek Antoni
8. Buxbaum Izrael	17. Pierzchała Bronisław	26. Weber Henryk
9. Dąbrycz Władysław	18. Poborski Józef	27. Wetula Jan

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 4 uczniów, stopień drugi otrzymało 2 uczniów, 4 uczniów stopień trzeci.

Klasa VI. A.

1. Beres Rudolf	11. Dzianott Kazimierz	21. Morstin Alfred
2. Bittner Adam	12. Dyrcz Jan	22. Mostowski Ignacy
3. Dziurzyński Roman	13. Finik Julian	23. Pryliński Adam
4. Gurski Janusz	14. Gutmann Zygfryd	24. Rossknecht Roman
5. Horowitz Samuel	15. Hubert Tadeusz	25. Schiffmann Arnold
6. Kulnowski Jan	16. Jaworski Adam	26. Schneider Jan
7. Wisłocki Tadeusz	17. Kozłowski Brunon	27. Stuhr Oskar
8. Buszyński Maryan	18. Krassowski Antoni	28. Szembek Franciszek
9. Dębicki Karol	19. Łempicki Dominik	29. Wodecki Zygmunt
0. Drobner Bolesław	20. Łuniewski Antoni	

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 2 uczniów publicznych i 1 prywatystę, 1 uczeń stopień trzeci.

Klasa VI. B.

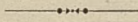
1. Korbel Stanisław	11. Koch Edward	21. Szaflarski Józef
2. Szydłowski Tadeusz	12. Krzystek Hugo	22. Szulc Antoni
3. Adamski Józef	13. Lipa Jarosław	23. Szwejkowski Bolesł.
4. Bahr Franciszek	14. Łaszcz Tadeusz	24. Uhl Konrad
5. Bisztyga Jan	15. Machalski Adam	25. Ujejski Józef
6. Czyżowski Władysł.	16. Naruszkiewicz Stefan	26. Wójcik Jan
7. Drozd Alfred	17. Rażny Józef	27. Wójcik Teofil
8. Gąsiorowski Henryk	18. Reiner Ludwik	28. Wydro Franciszek
9. Greczek Stanisław	19. Stopka Ludwik	29. Załęski Stanisław
0. Kisiel Alfred	20. Süsser Pinkus	30. Pryw. Lubomirski J.

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 4 uczniów.

Klasa VII.

• Bossowski Józef	10. Haller Władysław	19. Skrzyński Aleksander
• Flaschen Stanisław	11. Haraschin Julian	20. Smółka Franciszek
• Badeni Marcin	12. Kostyra Jan	21. Sobolewski Stanisław
• Beres Artur	13. Krause Czesław	22. Turski Stanisław
• Biliński Antoni	14. Kudasiewicz Teofil	23. Węgiel Kazimierz
• Czecz Karol	15. Müller Izaak	24. Włodek Roman
• Dzianott Zygmunt	16. Pszon Stanisław	25. Woyczyński Kazim.
• Freudmann Salomon	17. Rusin Władysław	26. Zagórski Włodzim.
• Gorczyński Adam	18. Sikora Ludwik	

Do egzaminu poprawczego po feryach przeznaczono 8 uczniów, stopień drugi otrzymał 1 uczeń, stopień trzeci 3 uczniów.

OGŁOSZENIE.

Rok szkolny 1899/1900 rozpocznie się d. 3. września 1899.

Wpisy uczniów do gimnazjum na rok szkolny 1899/1900 odbywać się będą w dniach 29., 30. i 31. sierpnia 1899 w kancelaryi zakładu.

Przy wpisie mają uczniowie tutejszego zakładu wykazać się świadectwem szkolnym z ostatniego półrocza, a uczniowie przybywający z innych gimnazyów także metryką urodzenia i potwierdzeniem dyrekcji zakładu, w którym przedtem przebywali, że niema przeszkody w przyjęciu ich do zakładu innego.

Uczniowie wstępujący do klasy I. powinni wykazać się metryką, a jeżeli uczęszczali przedtem do szkół publicznych, także świadectwem z ostatniego półrocza.

Wszyscy uczniowie obowiązani są do przedłożenia świadectwa szczepienia albo rewakcynacji, jeżeli szczepieni byli przed 1. stycznia 1897 r.

Przy wpisie każdy uczeń ma złożyć datek na zbiory naukowe w kwocie 1 zlr., a nowo przybywający nadto wpisowe w kwocie 2 zlr. 10 ct. w. a.

Między 1. a 15. lutego 1900 r. obowiązany jest każdy uczeń z wyjątkiem najuboższych złożyć 50 ct. na cele zabaw szkolnych.

Oplatę szkolną wynoszącą za jedno półrocze **dwadzieścia** zlr. w. a. mają uczniowie kl. II—VIII. uścić w ciągu pierwszych sześciu tygodni każdego półrocza, uczniowie zaś kl. I. w ciągu trzech miesięcy w I. półroczu, a w II. półr. w ciągu sześciu tygodni w sposób przepisany.

Egzamina wstępne do klasy I. odbywają się w dniach 30. czerwca i 1. września.

Egzamina wstępne do klas wyższych i poprawcze odbędą się w dniach 29—31 sierpnia.

Jan Dziurzyński,
kierownik zakładu.